

ΕΜΠ, Σχ. Αρχιτεκτόνων Μηχανικών  
ΔΠΜΣ: Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατ. Β': Πολεοδομία – Χωροταξία

## **Βία, Εξουσία και Χώρος: Ζητήματα Εξέγερσης Η περίπτωση του Δεκέμβρη 2008**

Μαρκαντά Ράνια

Επ. Καθηγήτρια : Βαΐου Ντίνα

Αθήνα, Ιούνιος 2014





**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ**  
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ  
**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**  
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ  
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β': 'ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ'

**Βία, Εξουσία και Χώρος: Ζητήματα Εξέγερσης.  
Η περίπτωση του Δεκέμβρη 2008**

Μαρκαντά Ράνια

Επ. Καθηγήτρια: Βαΐου Ντίνα

Διπλωματική εργασία

Αθήνα, Ιούνιος 2014

Εικόνα εξωφύλλου: Αθήνα, Δεκέμβριος 2008, πηγή: Void Network, 2009, *How to organize an insurrection*, 14 Ιανουαρίου 2009, <http://voidnetwork.blogspot.gr>

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ, ABSTRACT.....	3
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ, Ερωτήματα και μεθοδολογία .....	4
2. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ, Η έννοια της εξέγερσης _ <i>Η εξέγερση θα είναι ή γιορτή ή τίποτα</i> .....	9
3. ΒΙΑ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ, ΕΞΟΥΣΙΑ _ <i>Σπέρνεις καταπίεση, θερίζεις φωτιά</i> .....	11
4. Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ _ <i>Άσχημη πόλη, όμορφα καίγεσαι</i> .....	16
5. ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 2008 _ <i>Η καθημερινότητα είναι συγκρουσιακή</i> .....	20
Α) ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ, ΜΕΘΟΔΟΣ .....	20
Β) ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΘΕΜΑΤΩΝ .....	21
i) Το έναυσμα και οι πρώτες ειδήσεις .....	21
ii) «Μεμονωμένο περιστατικό» και εξέγερση .....	22
iii) Αντίδραση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης .....	24
iv) Ένα χρονικό των γεγονότων .....	27
v) Ανάδυση κοινωνικών ζητημάτων .....	31
vi) Οι χώροι της εξέγερσης .....	49
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _ <i>Το κίνημα δεν είπε την τελευταία λέξη...</i> .....	60
7. ΠΙΝΑΚΕΣ .....	64
8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....	67
Α) ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....	67
Β) ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ .....	70

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η βία, η επιτήρηση, η ασφάλεια η εξουσία και η αντίδραση και εξέγερση, είναι βασικές έννοιες της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας. Τα φαινόμενα βίας, επιτήρησης, ασφάλειας και εξουσίας συνδέονται με το χώρο της πόλης. Συγκεκριμένα, ερευνάται ο ρόλος των εννοιών αυτών κατά τη διάρκεια εξέγερσης. Εάν και πώς επηρεάζουν δηλαδή μια εξέγερση και με ποιο τρόπο αντιμετωπίζονται από τους «πρωταγωνιστές» της. Στο πρώτο μέρος της εργασίας, επιχειρείται μια σύντομη διερεύνηση των εννοιών με έρευνα στη βιβλιογραφία. Η διερεύνηση αυτή δεν αποτελεί ολοκληρωμένη θεωρητική πρόταση, αλλά ένα patchwork που συμβάλει στην ανάλυση και κατανόηση των ευρημάτων της εργασίας. Στο δεύτερο μέρος, μελετήθηκε η περίπτωση της εξέγερσης του Δεκεμβρίου 2008 στην Ελλάδα. Για τη διερεύνηση των θεωρητικών ερωτημάτων χρησιμοποιήθηκαν άρθρα του τύπου και δελτία ειδήσεων των μηνών Δεκεμβρίου και Ιανουαρίου, καθώς και κείμενα, αφίσες και συνθήματα των εξεγερμένων. Οι απόψεις εξεγερμένων και σχολιαστών παρουσιάζονται με τη μορφή αντιπαράθεσης. Οι υπό εξέταση έννοιες έλαβαν σημαντικό μέρος στη συζήτηση για τις αιτίες, τις αφορμές και τις πρακτικές της εξέγερσης. Η αρχική εναντίωση των εξεγερμένων στην αστυνομική βία εμπλουτίστηκε με το πέρασμα των ημερών της εξέγερσης και αναδύθηκαν κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα και ζητήματα παραγωγής του χώρου. Τέλος, οι εξεγερμένοι κατέβαλαν προσπάθειες να ελέγξουν τα νοήματα που παράγει ο χώρος, αμφισβήτησαν κυρίαρχες δομές και (στερεοτυπικές) αντιλήψεις. Η εξέγερση διήρκησε σχεδόν ένα μήνα και ως παρακαταθήκη άφησε πλήθος χώρων και πρακτικών.

**Λέξεις - κλειδιά:** Βία, Εξουσία, Επιτήρηση, Ασφάλεια, Αντίδραση, Εξέγερση, Δεκέμβρης 2008

## ABSTRACT

Violence, surveillance, security, power as well as reaction and uprising are the key concepts of this MSc thesis. The phenomena of violence, surveillance, security and power are closely associated with the city space. More specifically, the role of these concepts is studied during an uprising, i.e, whether and, if yes, how these concepts affect an uprising and in what way they are treated by its participants. In the first part of this thesis, a brief exploration of these concepts is attempted through bibliographic research. This research is not a complete theoretical proposition, but a patchwork that contributes to the analysis and understanding of the thesis' findings. In the second part, the case study of the December 2008 uprising in Greece is examined. In order to research the theoretical questions, press articles and newscasts during the months of December and January were used, together with texts, posters and slogans of the rioters. Rioters' and commentators' opinions are presented in a debate form (confronting with each other). The under consideration concepts took a significant part of the debate on the causes, motives and practices of the uprising. The initial rebels' opposition to police violence was enriched, as the days of revolt passed by, emerging social and political issues and issues of space production. Finally, the rioters have made efforts to control the meanings that space produces and challenged dominant structures and (stereotypical) perceptions. The uprising lasted nearly a month leaving as a legacy a considerable number of political spaces and practices.

**Keywords:** Violence, Power, Surveillance, Security, Reaction, Uprising, Rebellion, December 2008

## 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ, Ερωτήματα και μεθοδολογία

Το 2013 χαρακτηρίστηκε από το βρετανικό Economist ως χρονιά των εξεγέρσεων, χάρη σε μια πληθώρα εξεγέρσεων που καταγράφηκαν τη χρονιά αυτή. Όμως ήδη από τα τέλη του 20<sup>ου</sup> αιώνα σημειώνονται «ταραχές» σε πολλά μέρη του κόσμου, όπως υπενθυμίζουν και τα παραδείγματα που ακολουθούν. Το 1992 ξέσπασαν βίαια γεγονότα στο Λος Άντζελες με αφορμή τον ξυλοδαρμό πολίτη από αστυνομικούς. Εκδηλώθηκαν διαδηλώσεις, λεηλασίες καταστημάτων, καταστροφές πλουσίων συνοικιών, επιθέσεις στα αστυνομικά τμήματα, συγκρούσεις και εμπρησμοί. Μέσα σε έξι νύχτες στο Λος Άντζελες μόνο, σκοτώνονται 54 άτομα, τραυματίζονται 2.300 και γίνονται περίπου 13.200 συλλήψεις.<sup>1</sup> Αξίζει επίσης να σημειωθούν οι διαδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης στο Σιάτλ το 1999. Με το πέρασμα του χρόνου, επαναστατικά κινήματα και εξεγέρσεις σημειώθηκαν στην Οαχάκα του Μεξικού, στη Κοτσαμπάμπα το 2000 και το 2007, πολύ σημαντικές πολιτικές εκρήξεις συνέβησαν στο Μπουένος Άιρες το 2001 και στο Σαντιάγο το 2006 και το 2011.

Το φθινόπωρο του 2005, σε προάστια μεγαλουπόλεων στη Γαλλία και κυρίως σε αυτά του Παρισιού, σημειώθηκαν σημαντικές ταραχές με διάρκεια περίπου τριών εβδομάδων (τέλη Οκτωβρίου και Νοέμβριος). Η αφορμή γι' αυτή την εξέγερση ήταν ο θάνατος δύο παιδιών από ηλεκτροπληξία, όταν στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από αστυνομικούς κρύφτηκαν σε ένα μετασχηματιστή ρεύματος. Η εξέγερση διαχύθηκε μόνο στα φτωχά γαλλικά προάστια και δεν εξαπλώθηκε στα κέντρα των πόλεων. Στην εξέγερση συμμετείχαν κυρίως νεαροί και νεαρές μετανάστες/στριες δεύτερης γενιάς, οι οποίοι κατοικούσαν σε αυτές τις περιοχές και θεωρούσαν ότι ήταν αποκλεισμένοι/ες και κοινωνικά περιθωριοποιημένοι/ες. Οι συγκρούσεις με την αστυνομία ήταν εξαιρετικά βίαιες και η αντίδραση των νεαρών εκφράστηκε κυρίως μέσω εμπρησμών (αυτοκινήτων και δημοσίων κτιρίων στις περιοχές).

Τον Αυγούστου του 2011, ταραχές ξέσπασαν στο Λονδίνο αλλά και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Αγγλίας. Τα γεγονότα χαρακτηρίστηκαν από πολλούς «BlackBerry riots- Ταραχές του BlackBerry», γιατί οι εξεγερμένοι χρησιμοποίησαν τα social media για να οργανωθούν. Οι ταραχές ξεκίνησαν στις 6 Αυγούστου, μετά από διαδήλωση στο Tottenham που καλέστηκε λόγω του θανάτου του Mark Duggan, ο οποίος πυροβολήθηκε από την αστυνομία στις 4 Αυγούστου. Ακολούθησαν βίαιες συγκρούσεις με την αστυνομία, καταστροφές αστυνομικών οχημάτων και πολλών εμπορικών επιχειρήσεων και επακολούθως η «προσοχή» και ενασχόληση των εγχώριων και διεθνών μέσων ενημέρωσης και των πολιτικών.

Στο πιο πρόσφατο παρελθόν, την άνοιξη του 2011, διαδραματίστηκαν μαζικές διαδηλώσεις και οργανώθηκαν αντιστάσεις σε πλατείες («το κίνημα των πλατειών»), κυρίως στην πλατεία Ταχρίρ στο Κάιρο, στην Πουέρτα ντελ Σολ στη Μαδρίτη, στην πλατεία Καταλόυνια στη Βαρκελώνη και στην πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα. Το νέο κίνημα ξεκίνησε από τις αραβικές εξεγέρσεις που χρησιμοποίησαν σε μεγάλο βαθμό σύγχρονες τεχνολογίες (διαδίκτυο) για να συντονίσουν τις δραστηριότητές τους. Διαδόθηκε στο χώρο της Ευρώπης αρχικά στην Ισπανία και έπειτα στην Ελλάδα. Κύριο και σαφές αίτημα του κινήματος ήταν η κατάργηση του Μνημονίου, το οποίο μόλις είχε συμφωνήσει η χώρα, και η αποχώρηση από την πολιτική διαχείριση όλων όσων στήριζαν τη πολιτική του μνημονίου. Το κίνημα ήταν

---

<sup>1</sup> Wilson, S., 2012, *Riot anniversary tour surveys progress and economic challenges in Los Angeles*, CNN, 25 Απριλίου 2012, [http://edition.cnn.com/2012/04/25/us/california-post-riot/index.html?hpt=us\\_t4](http://edition.cnn.com/2012/04/25/us/california-post-riot/index.html?hpt=us_t4)

εξαιρετικά ογκώδες. Περισσότεροι από 100.000<sup>2</sup> άνθρωποι συμμετείχαν στην εκδήλωση διαμαρτυρίας στην Αθήνα την 5η Ιουνίου, ημέρα Πανευρωπαϊκών κινητοποιήσεων. Έγιναν επίσης σημαντικές πολυπληθείς συνελεύσεις και σε άλλες ελληνικές πόλεις.

Με το πέρασμα των χρόνων παρατηρείται αύξηση των εξεγέρσεων, και καταλήγουμε στο 2013, τη «*χρονιά των εξεγέρσεων*», ως συνέχεια του κινήματος Occupy στις Η.Π.Α., της άνοιξης στον αραβικό κόσμο και των πλατειών στην Ευρώπη. Τα σημαντικότερα γεγονότα που οδήγησαν σε αυτό τον χαρακτηρισμό ήταν οι αντιδράσεις στα προγράμματα λιτότητας σε χώρες της Ευρωζώνης (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία)· οι διαδηλώσεις και οι πρόωρες εκλογές λόγω της ιδιωτικοποίησης της ενέργειας στη Βουλγαρία· οι αναταραχές στη Τουρκία αρχικά ενάντια στα σχέδια οικιστικής ανάπτυξης για το πάρκο Γκεζί και έπειτα λόγω της επίδειξης δύναμης της αστυνομίας και του οξύτατου προβλήματος δημοκρατίας της χώρας· οι διαδηλώσεις και η εμπόλεμη κατάσταση στην Αίγυπτο, το πραξικόπημα του στρατού· οι φωτιές σε ΙΧ αυτοκίνητα και όχι μόνο, κατά τα πρότυπα των γαλλικών προαστίων, στη Σουηδία, ενάντια στη κατεδάφιση του κράτους πρόνοιας· η εξέγερση στη Βραζιλία κατά των περικοπών των κοινωνικών δαπανών και κατά του οργίου σπατάλης και του εκτοπισμού πλυθησμού λόγω του Παγκοσμίου κυπέλου του 2014 και των Ολυμπιακών αγώνων του 2016· οι διαδηλώσεις στη Μ. Βρετανία κατά της αύξησης στα δίδακτρα· οι πορείες στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας κατά του τραπεζικού συστήματος και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ)· και τέλος οι οργισμένες διαδηλώσεις στην Ινδονησία ενάντια στην αύξηση των τιμών των εισιτηρίων.

Η κοινωνική αφύπνιση με αφορμή κυρίως τη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών παροχών και τη συμπίεση των δικαιωμάτων θέτει ξανά το θέμα της κοινωνικής αλλαγής και ίσως προμηνύει μια ανατροπή προς όφελος της μεγάλης πλειοψηφίας. Το πλήθος και οι μορφές των αγώνων τα τελευταία χρόνια προμηνύει για πολλούς/ες μια επαναστατική συνέχεια. Η αυξανόμενη διάθεση για εξέγερση είναι μία πραγματικότητα. Για παράδειγμα, η έρευνα του γερμανικού Ιδρύματος Bertelsmann σε 129 αναπτυσσόμενες χώρες προβλέπει ότι θα συνεχίσουν να υπάρχουν συνεχιζόμενα κύματα διαμαρτυριών. Κατά το ίδρυμα, στην ένταση συντελούν η *εντεινόμενη φτώχεια* και η *κοινωνική περιθωριοποίηση*. Στους λόγους που συμβάλλουν, είναι η *ευρωκρίση* και η *κατάσταση στην οποία βρίσκεται η σημερινή Ευρώπη*. Σ' αυτή την εντεινόμενη αντίδραση σημαντικό ρόλο παίζει επίσης η *όλο και καλύτερη δικτύωση όλων όσων αντιδρούν στην κατάχρηση της εξουσίας*. Η ίδια έρευνα έδειξε ότι σε 59 από τις συνολικά 75 δημοκρατικές χώρες της έρευνας, διαπιστώθηκε μια *οπισθοδρόμηση* όσον αφορά βασικές προδιαγραφές μιας δημοκρατικής πολιτείας, όπως οι δίκαιες και ελεύθερες εκλογές, η ελευθερία του τύπου και η διάκριση των εξουσιών.<sup>3</sup> Τέλος, εκφράστηκε ανησυχία για την *αύξηση της επιρροής του Ισλάμ στην Αφρική και σε τμήματα του αραβικού κόσμου*.<sup>4</sup>

Αυτή η αυξητική τάση του αριθμού των εξεγέρσεων τα τελευταία χρόνια, αλλά και η πρωτοτυπία πολλών από αυτές, κάνει χρήσιμη μια πιο πλήρη διερεύνηση τόσο της ίδιας της έννοιας των αστικών (πια) εξεγέρσεων, όσο και των τρόπων με τους οποίους αυτές

<sup>2</sup> Ελευθεροτυπία, 2011, *Εκκωφαντική λαοθάλασσα στο Σύνταγμα*, Ελευθεροτυπία, Ηλεκτρονική έκδοση, 5 Ιουνίου 2011, <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=281844>

<sup>3</sup> Στην Ευρώπη, η αρνητική αξιολόγηση αφορά μεταξύ άλλων, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Δημοκρατία της Μακεδονίας, την Ουγγαρία, την Ουκρανία, την Αλβανία και το Κόσοβο.

<sup>4</sup> Συμεωνίδης, Κ., 2014, *Διαμαρτυριών και εξεγέρσεων συνέχεια*, Deutsche Welle, <http://www.dw.de/>

εξελίσσονται και τα αιτήματα και τις θέσεις που οι εξεγερμένοι και οι εξεγερμένες προβάλλουν.

Με αφορμή την εμβληματική πρόσφατη εξέγερση του Δεκεμβρίου 2008 στον αστικό χώρο (της Αθήνας αλλά και άλλων μεγάλων ελληνικών πόλεων), ερευνάται πώς η άσκηση εξουσίας γεννά, επηρεάζει και καθορίζει τις πολιτικές εξεγέρσεις και με ποιο τρόπο αντιμετωπίζεται το ζήτημα από τους εξεγερμένους και τις εξεγερμένες. Ως συνιστώσες της άσκησης εξουσίας μελετώνται οι έννοιες της βίας, με τη μορφή της καταστολής και όχι μόνο, της επιτήρησης και της ασφάλειας.

Τα ζητήματα αυτά προσεγγίζονται και από τη σκοπιά της επιρροής τους στο χώρο της πόλης. Η διατύπωση «ο αέρας της πόλης απελευθερώνει» (Πιρέν, Α., 2003) συμπυκνώνει το γεγονός ότι η πόλη είναι ο τόπος εκδήλωσης πολιτικών αγώνων. Κάποιοι από τους αγώνες αυτούς εναντιώνονται στον τρόπο άσκησης εξουσίας, στη βία από τη μεριά του κράτους και στα ζητήματα που ερευνά η διπλωματική εργασία. Η οργάνωση του χώρου θεωρείται πειθαρχική (Foucault, 2011) και σημαντικός παράγοντας στην άσκηση εξουσίας. Ο Μ. Davis (2008) χαρακτηρίζει *στρατικοποιημένο* το τοπίο πόλεων (κυρίως της Αμερικής), εξαιτίας της συνεχούς επιτήρησης στους δημόσιους χώρους και της έντονης αστυνομικής παρουσίας τόσο στην πόλη όσο και στο σχεδιασμό και οργάνωση αυτής. Η διεκδίκηση του δικαιώματος στην πόλη είναι η διεκδίκηση ενός είδους ελέγχου διαμόρφωσης της διαδικασίας της αστικοποίησης και η αμφισβήτηση των σχέσεων εξουσίας που επιβάλλονται (Harvey, D., 2012· Lefebvre, H., 2007).

Όσον αφορά στην εξέγερση του Δεκεμβρίου 2008, ως χώροι της εξέγερσης θεωρούνται τα κέντρα συντονισμού, τα σημεία οργάνωσης και εκδηλώσεων, οι στόχοι των επιθέσεων και γενικότερα οι χώροι στους οποίους γινόταν εμφανής η παρουσία των εξεγερμένων. Η εξέγερση εκφράστηκε κυρίως στους δημόσιους χώρους και πιο συγκεκριμένα στους δρόμους. Οι καταλήψεις κτιρίων (Πανεπιστημιακών, ΓΣΕΕ, Εθνικής Λυρικής Σκηνής, Δημαρχείων, κ.ά) συντέλεσαν στην οργάνωση και τον συντονισμό των δράσεων και στη δημοσιοποίηση των θέσεων ή αιτημάτων των συμμετεχόντων και στην πληροφόρηση. Οι επιθέσεις σε κτίρια από μόνες τους εκφράζουν τα αιτήματα των εξεγερμένων και φανερώνουν τις δομές στις οποίες ήθελαν να εναντιωθούν.

Για την προσέγγιση των ερωτημάτων επιχειρείται αρχικά μια σύντομη διερεύνηση εννοιών που αναδύονται στη μελέτη περίπτωσης: της επιτήρησης, της ασφάλειας, της βίας, της εξουσίας και της εξέγερσης. Αυτή η ομάδα εννοιών μελετάται με έρευνα στη βιβλιογραφία. Η διερεύνηση αυτή δεν αποτελεί ολοκληρωμένη θεωρητική πρόταση, αλλά ένα patchwork που συμβάλει στην ανάλυση και κατανόηση των ευρημάτων της εργασίας.

Το πλούσιο υλικό, η πολυπλοκότητα των ζητημάτων που γέννησαν την εξέγερση, αλλά και των ζητημάτων που αναδύθηκαν από αυτή και το σύντομο χρονικό διάστημα που πέρασε από τη στιγμή που ξέσπασε καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την όποια προσπάθεια για ολοκληρωμένο απολογισμό της εξέγερσης. Η αναφορά σε όλα όσα συνέβησαν και οι περιγραφές δεν μπορεί να είναι πλήρεις καθώς τόσο η αντίδραση όσο και οι καταγεγραμμένες εμπειρίες και πληροφορίες γι' αυτή είναι ιδιαίτερα δύσκολο να συγκεντρωθούν και κυρίως να διασταυρωθούν. Η εργασία λοιπόν αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια συγκέντρωσης και ταξινόμησης αυτού του διάχυτου υλικού με βάση συγκεκριμένα θεωρητικά ερωτήματα που συνδέουν το χώρο της πόλης με φαινόμενα εξουσίας, βίας, ασφάλειας και επιτήρησης.

Για τη διερεύνηση του ερωτήματος χρησιμοποιήθηκαν κείμενα των εξεγερμένων, άρθρα του τύπου και δελτία ειδήσεων. Ο λόγος των εξεγερμένων προσεγγίστηκε κυρίως μέσω των ανακοινώσεων, των συνεντεύξεών τους, των αφισών και των συνθημάτων. Ο κυρίαρχος λόγος (των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, ΜΜΕ) προσεγγίστηκε μέσω άρθρων του τύπου (κυρίως των εφημερίδων «Το Βήμα», «Καθημερινή») και των δελτίων ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού ALPHA για τους μήνες Δεκέμβριο 2008 και Ιανουάριο 2009. Αναζητείται εάν και με ποιο τρόπο τα θεωρητικά ερωτήματα απασχολούν και παρουσιάζονται στο λόγο γύρω από την εξέγερση. Οι απόψεις εξεγερμένων και σχολιαστών παρουσιάζονται με τη μορφή αντιπαράθεσης. Παρουσιάζονται δηλαδή αρχικά οι απόψεις των εξεγερμένων και ως αντίλογος τα άρθρα του τύπου, ή αντίστροφα.

Πιο αναλυτικά, τα γεγονότα του Δεκέμβρη παρουσιάζονται στην εργασία όπως αυτά αποτυπώθηκαν σε κείμενα των εξεγερμένων, κυρίως σε αυτά που βρέθηκαν στα blogs των καταλήψεων ΑΣΟΕΕ (Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών – πλέον Οικονομικό Πανεπιστήμιο), Νομικής και Πολυτεχνείου και στον τύπο και τα δελτία ειδήσεων της περιόδου. Για τους σκοπούς της εργασίας κατέγραψα όλα τα κείμενα των ιστοσελίδων<sup>5</sup> της κατελημμένης ΑΣΣΟΕ, της κατελημμένης Νομικής σχολής και του κατελημμένου Πολυτεχνείου. Πέρα από τα κείμενα τα οποία ανέλυν τα γεγονότα, στους ιστότοπους υπήρχαν και σύντομα κείμενα με σκοπό την οργάνωση των διαμαρτυριών (καλέσματα, ραντεβού για συναντήσεις), καθώς και κείμενα με ευρύτερες θεματικές (ποιήματα, αναζητήσεις) που θεωρήθηκε ότι δεν αφορούν τη συγκεκριμένη εργασία και δεν χρησιμοποιήθηκαν. Για την ανάλυση συγκεκριμένων δράσεων που αφορούσαν άλλα κομμάτια της εξέγερσης, χρησιμοποιήθηκαν οι ιστότοποι των οργανωτών (για παράδειγμα της κατάληψης του δημαρχείου Αγ. Δημητρίου). Τέλος πολύ σημαντική ήταν η συνεισφορά των κειμένων που βρέθηκαν στον ιστότοπο <https://athens.indymedia.org/>. Τα κείμενα ταξινομήθηκαν αρχικά με βάση την ημερομηνία δημοσιοποίησης και την ομάδα σύνταξης. Η συγκεκριμένη ταξινόμηση βοήθησε στην πρώτη φάση της εργασίας, δηλαδή την καταγραφή και παρουσίαση των γεγονότων με χρονολογική σειρά. Σε δεύτερη φάση τα κείμενα ταξινομήθηκαν με βάση θεματικές που απασχολούν την εργασία (βία, σεξισμός, καταστολή, τέχνη, χώρος- πόλη, ΜΜΕ, κ.ά.).

Όσον αφορά στα δημοσιεύματα του τύπου, έγινε έρευνα αρχείου κυρίως στις εφημερίδες «Καθημερινή» και «Το Βήμα». Τα υπόλοιπα άρθρα (διαφόρων εφημερίδων) που χρησιμοποιήθηκαν, ήταν ευρέως διαδεδομένα τις μέρες του Δεκέμβρη και κρίθηκε απαραίτητο να συμπεριληφθούν. Συναντήθηκαν δηλαδή σε κείμενα των εξεγερμένων προκαλώντας συνήθως αντιδράσεις, ή αναδημοσιεύτηκαν κομμάτια τους στις εφημερίδες που χρησιμοποίησα. Στους ιστότοπους των δύο αυτών εφημερίδων («Το Βήμα», «Καθημερινή») αναζητήθηκαν κείμενα ολόκληρων των μηνών Δεκεμβρίου 2008 και Ιανουαρίου 2009 με λέξεις κλειδιά τις εξής: Βία, Εξέγερση, Ταραχές, Γρηγορόπουλος. Για κάποια κομμάτια της διπλωματικής εργασίας έγιναν πιο στοχευμένες αναζητήσεις. Για παράδειγμα, για το ζήτημα των μεταναστών στην εξέγερση έγινε αναζήτηση με λέξεις κλειδιά: Μετανάστες, Αλλοδαποί, Πλιάτσικο, οι οποίες είχαν αναδειχθεί στην αρθρογραφία των εφημερίδων.

Όσον αφορά στα δελτία ειδήσεων, χρησιμοποιήθηκαν κυρίως τα δελτία του τηλεοπτικού σταθμού ALPHA, όσα από αυτά και όπως αυτά βρέθηκαν στην ιστοσελίδα <https://www.youtube.com/>. Τα αρχεία των τηλεοπτικών σταθμών δεν περιλαμβάνουν τα

---

<sup>5</sup> Πιο συγκεκριμένα πλατφόρμες τύπου blogspot



δελτία ειδήσεων παλιότερων ετών και η εύρεσή τους ήταν αρκετά δύσκολη (ας σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της αναζήτησης είχε ήδη πέσει ο ιστότοπος των αρχείων της ΕΡΤ, λόγω των γεγονότων του Ιουνίου 2013). Τα δελτία συντέλεσαν κυρίως στην παρουσίαση των γεγονότων κατά τις πρώτες στιγμές μετά τη δολοφονία. Η άμεση μετάδοση των ειδήσεων από την τηλεόραση με τα έκτακτα δελτία αποτυπώνει τις πρώτες αντιδράσεις. Τέλος, δεν θα μπορούσε να λείπει από την εργασία, ο λόγος των δημοσιογράφων όπως μεταδόθηκε από το ισχυρό μέσο ενημέρωσης, την τηλεόραση.

## 2. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ, Η έννοια της εξέγερσης \_ Η εξέγερση θα είναι ή γιορτή ή τίποτα<sup>6</sup>

Η έννοια της εξέγερσης όπως μελετάται στη συγκεκριμένη μεταπτυχιακή εργασία μπορεί πολύ συνοπτικά να οριστεί ως η έντονη αντίδραση σε μη ευνοϊκές για το σύνολο, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. Κατά τη διάρκεια μιας εξέγερσης συμπυκνώνονται σε μικρό χρόνο πράγματα και καταστάσεις που συνήθως εξελίσσονται σε πολλά χρόνια. Η εξέγερση είναι συγγενής έννοια με την επανάσταση, με την έννοια ότι και οι δύο αποτελούν πυκνώσεις και εντάσεις της αντίστασης σε μη αποδεκτές πολιτικές.<sup>7</sup> Πολλές εξεγέρσεις θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως προετοιμασία ή εναρκτήρια στιγμή μιας επανάστασης. Αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε εξέγερση έχει σκοπό την επανάσταση ή καταφέρνει να μετασχηματιστεί σε τέτοια. Η εξέγερση λοιπόν, δεν οδηγεί υποχρεωτικά σε επανάστασή και όταν αυτό συμβαίνει, δεν εξασφαλίζει τη νίκη της. Σε συνέντευξή της η Ε. Πορτάλιου διέκρινε τις έννοιες λέγοντας: «Η νεότερη ιδέα για την επανάσταση είναι η ιδέα ότι η ιστορική πορεία κάνει ξαφνικά μια νέα αρχή, δηλαδή υπάρχουν ρήξεις στον ιστορικό χρόνο (τα πράγματα δεν έχουν μια συνέχεια). Σε αυτές τις ρήξεις ο ιστορικός χρόνος συμπυκνώνεται και η κατάσταση των ανθρώπων μπορεί να αλλάξει ριζικά. Η εξέγερση έχει αυτά τα στοιχεία. Είναι μια ρήξη στο συνεχές μιας κοινωνίας και του ιστορικού χρόνου. Η επανάσταση όμως είναι αυτή η οποία επιδιώκει αυτές τις ρήξεις και τις τομές να τις μετατρέψει σε νέες συνθήκες πολιτικής, να εγκαταστήσει δηλαδή τα στοιχεία των εξεγέρσεων σε νέα πολιτεύματα σε νέους τρόπους διακυβέρνησης, στη συμμετοχή των από κάτω στην κυβέρνηση και την εξουσία.»<sup>8</sup>

Γιατί όμως κάποιος ή κάποια να γίνει επαναστάτης/τρια; Γιατί να οργανώσει ή να συμμετάσχει σε μια εξέγερση; Κατά τον ιστορικό Ε. Hobsbawm αυτό συμβαίνει κατά πρώτο λόγο επειδή πιστεύουν, ως επί το πλείστο, πως αυτό που θέλουν υποκειμενικά από τη ζωή δεν μπορούν να το αποκτήσουν χωρίς θεμελιακή αλλαγή σε όλη την κοινωνία.<sup>9</sup> Όταν οι σχετικά μετρημένες προσδοκίες της καθημερινής ζωής φαίνεται ότι δεν μπορούν να επιτευχθούν χωρίς επαναστάσεις, τότε γίνονται τα άτομα επαναστάτες. Ακόμη κι αν η δυσαρέσκεια δεν εκφράζεται με επανάσταση ή εξέγερση, σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία υπήρχαν και υπάρχουν κοινωνικές αντιθέσεις και κοινωνικές συγκρούσεις. Θα μπορούσε η σύγκρουση να θεωρηθεί δομικό χαρακτηριστικό των κοινωνιών. Πάντα κάποιοι/ες εναντιωνόταν σε ορισμένες πλευρές ή καταστάσεις της κοινωνίας και κάποια (συντηρητική) ομάδα τους εγκαλεί στο όνομα της τάξης.<sup>10</sup> Αυτή η ανυπακοή αμφισβητεί διαρκώς τα κριτήρια πάνω στα οποία βασίζονται οι νόμοι και οι θεσμοί. Συνεχώς τίθενται υπό συζήτηση το ποιες είναι κάθε φορά οι ανάγκες και με ποιο τρόπο ικανοποιούνται. Συντελείται κατά κάποιο τρόπο ένας εποικοδομητικός διάλογος που προωθεί ή διατηρεί τη δημοκρατία.

Για να ξεσπάσει μια εξέγερση χρειάζεται μια αφορμή, η οποία αναδεικνύει όλα τα ζητήματα που προκαλούν την εξέγερση. Αυτή η αφορμή μπορεί να είναι οικονομικά μέτρα, όπως η αύξηση των εισιτηρίων ή οι μειώσεις μισθών και οι αυξήσεις στη φορολογία, μπορεί

---

<sup>6</sup> Οι υπότιτλοι είναι συνθήματα της εξέγερσης του Δεκεμβρίου 2008

<sup>7</sup> Πορτάλιου, Ε., 2013, συνέντευξη σε ραδ. εκπομπή με θέμα : «Αντίσταση, Εξέγερση, Επανάσταση», Θεωρία στον αέρα, ραδ. σταθμός: στο κόκκινο

<sup>8</sup> Ο.π.

<sup>9</sup> Hobsbawm, Ε., 2008, σ.272

<sup>10</sup> Ηλιόπουλος, Ν., 2013, συνέντευξη σε ραδ. εκπομπή με θέμα : «Αντίσταση, Εξέγερση, Επανάσταση», Θεωρία στον αέρα, ραδ. σταθμός: στο κόκκινο

να είναι το αποτέλεσμα έντονης καταστολής ή και κάποιας δολοφονίας, όπως στις περιπτώσεις του Λος Άντζελες (1991), των προαστίων του Παρισιού (2005), του Λονδίνου (2011) και της Αθήνας (2008). Το ότι αυτές ξεσπούν με μια συγκεκριμένη αφορμή δεν παραπέμπει αναγκαστικά σε ασταθείς και επιφανειακές διεκδικήσεις και αντιδράσεις αλλά δείχνει την ύπαρξη εκρηκτικής κοινωνικής διάθεσης, που μπορεί να ανάψει με την παραμικρή σπίθα.

Η εξέγερση έχει συνήθως μικρή διάρκεια και μπορεί είτε να μετατραπεί σε κάτι μακροβιότερο, είτε να καταλαγιάσει με το πέρασμα του χρόνου. Αφήνει όμως αναζητήσεις, ερωτήματα, διεκδικήσεις και πρακτικές που μπορούν να ανασυρθούν και να βοηθήσουν σε μελλοντικές κινητοποιήσεις ή να καθορίσουν τη καθημερινή δράση και αντίσταση. Παράδειγμα αποτελούν τα πολλά κοινωνικά κινήματα πόλης, τα στέκια και οι καταλήψεις που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου και του Ιανουαρίου 2008-2009 κυρίως στην Αθήνα και συνεχίζουν τη δράση τους μέχρι σήμερα. Μένει η εμπειρία, η «τεχνοτροπία», και κατασκευάζονται νέες μορφές οργάνωσης και αντίστασης. Προσφέρουν κατά μια έννοια στην αμφισβήτηση ορισμένων πολιτικών αποφάσεων της εξουσίας και προωθούν αρχικά την ελευθερία και την κριτική σε πλευρές της πολιτικής, της οικονομίας και εντέλει της ζωής.

Σύμφωνα με τον D. Harvey (2012, σ.274) από τη συζήτηση για τις εξεγέρσεις, δεν λείπουν οι «φωνές» που τις αντιμετωπίζουν ως ένα ζήτημα *καθαρής, αχαλίνωτης και ασυγχώρητης εγκληματικότητας*, ούτε αυτές που εντάσσουν τα γεγονότα σε ένα *ιστορικό κακής αστυνόμευσης, συνεχούς ρατσισμού και αδικαιολόγητης δίωξης νέων και μειονοτήτων, μαζικής ανεργίας, εντεινόμενου κοινωνικού αποκλεισμού, ή μιας ασυλλόγιστης πολιτικής λιτότητας*. Η παρούσα εργασία αντιμετωπίζει τις εξεγέρσεις με έναν τρόπο που είναι πιο κοντά στη δεύτερη διατύπωση. Όπως υποστηρίζει και ο Castells (1981, σ.9) στο βιβλίο του *Πόλη και Κοινωνικοί Αγώνες*, όταν αναφέρεται στους εξεγερμένους και στα όργανα καταστολής, είμαστε *μαζί με αυτούς που θέλουν να αλλάξουν τη ζωή και ενάντια σε αυτούς που θέλουν να αποκαταστήσουν αυτή την υπόκοφη βοή μιας κανονικής κυκλοφορίας στον καθημερινό ρυθμό των πραγμάτων που συμβαίνουν χωρίς να συμβούν*.

Ο Castells θέτει ερωτήματα για τη φύση και τη βάση μιας εξέγερσης αναζητώντας το επίδικο αντικείμενο και το δομικό κοινωνικό βάρος που αποτελεί τη βάση της, πριν προχωρήσει στο χαρακτηρισμό της εξέγερσης. Ξεκινώντας λοιπόν μια εξέγερση σίγουρα υπάρχει κάποιο επίδικο, σίγουρα επιδιώκεται μια ανατροπή, είτε αυτή είναι ριζική είτε μια βελτίωση των όρων διαβίωσης. Προτείνει λοιπόν ο Castells (1981, σ.51) να διαπιστωθούν τα χαρακτηριστικά του θιγόμενου πληθυσμού, αυτό που ονομάζει *κοινωνική βάση*· να εξεταστεί εάν και σε ποιο βαθμό η κοινωνική βάση συμμετέχει ενεργά στην κινητοποίηση, αυτό που αναφέρει ως *κοινωνική δύναμη*· να χαρακτηριστεί ο αντίπαλος· τέλος να ερευνηθεί ποιος είναι ο ιδεολογικός προσανατολισμός και ο τύπος της οργάνωσης που αναλαμβάνει την κινητοποίηση.

### 3. ΒΙΑ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ, ΕΞΟΥΣΙΑ \_ Σπέρνεις καταπίεση, θερίζεις φωτιά

Σύμφωνα με τον ορισμό της αμερικάνικης επιτροπής για τη βία, ως βία ορίζεται : *«Η συμπεριφορά που αποσκοπεί στο να προκαλέσει σωματική βλάβη σε ανθρώπους ή ζημία σε περιουσία»* και ως εξαναγκασμός ορίζεται *«η πραγματική ή επαπειλούμενη χρήση βίας για να επιβάλλουμε σε άλλους να κάνουν ό, τι διαφορετικά μπορεί να μην έκαναν»*.<sup>11</sup> Με μια πρώτη ανάγνωση του ορισμού, ή ίσως με μια ξαφνική ερώτηση στην εαυτό μας, ή σε άλλους και άλλες, φαίνεται ότι αυτό που πολύ εύκολα αντιλαμβανόμαστε ως βία, έχει τη μορφή της διαπροσωπικής βίας: της επίθεσης, των τραυμάτων, της δολοφονίας, του σκοτωμού, της σεξουαλικής βίας. Μπορούμε επίσης εύκολα να αναγνωρίσουμε τη βία με τη μορφή των βανδαλισμών, της ληστείας, της καταστροφής της περιουσίας. Επιπρόσθετα όμως, η βία έχει κι άλλες μορφές. Υπάρχει για παράδειγμα η συμβολική βία, η ψυχολογική, η βία των κατασταλτικών μηχανισμών ή εκείνη που συνδέεται με τις κοινωνικές συγκρούσεις και τον πόλεμο (Αβδελά, Ε., 2007, σ.1). Βία αποτελεί και η οικονομική εκμετάλλευση, η απειλή, ο εκβιασμός, ο περιορισμός της κίνησης. Κάθε συμπεριφορά ή συστηματική πολιτική συμπεριφοράς που χρησιμοποιείται για να εξαναγκάσει, να κυριαρχήσει ή να απομονώσει το θύμα, είναι βία. Είναι η άσκηση εξουσίας στο άτομο για τη διατήρηση του ελέγχου της σχέσης μεταξύ θύτη και θύματος και για τον έλεγχο συμπεριφοράς. Προφανώς, η άσκηση βίας, παραβιάζει τα δικαιώματα του θύματος.

Ο ιδεολογικός καταναγκασμός, η έμμεση βία, διαθέτει απεριόριστο πεδίο δράσης. Βία δεν είναι μόνο ό,τι βλέπουμε στο δρόμο, υπάρχει και η συστημική και αόρατη βία. Βία που βρίσκεται σε εξέλιξη, αλλά δεν την αντιλαμβανόμαστε ως τέτοια. Αυτό που αντιλαμβανόμαστε ως βία είναι η διατάραξη της δημόσιας τάξης. Αλλά υπάρχει κι αυτή η νομιμοποιημένη, εκ πρώτης όψεως, έκφραση της κρατικής βίας, διάσπαρτη σε νόμους, κυρώσεις και κατασταλτικούς μηχανισμούς: μια βία που φαίνεται να έχει ως κεντρικό στόχο την φίμωση κάθε αντίδρασης, να έχει ως στόχο τη συντήρηση του υπάρχοντος πολιτικού και οικονομικού συστήματος και αναγκαστικά να περιορίζει τις πιο απειλητικές και βίαιες εκφράσεις του διαφορετικού.

Σύμφωνα με τον Eric Hobsbawn (2008, σ.236) : *«Όσοι πιστεύουν ότι επί της αρχής κάθε βία είναι κακή, στην πράξη δεν μπορούν να κάνουν καμία συστηματική διάκριση ανάμεσα σε διαφορετικά είδη βίας, ή να αναγνωρίσουν τα αποτελέσματα της ούτε σε εκείνους που την υφίστανται, ούτε σε εκείνους που την ασκούν.»* Πρέπει λοιπόν να γίνουν κατανοητές οι κοινωνικές χρήσεις της βίας και να γίνει διάκριση των διάφορων τύπων βίας. Στον δημοσιογραφικό και πολιτικό λόγο το τελευταίο διάστημα κυριαρχεί η τάση αναζήτησης μια καταδίκης της βίας «από όπου κι αν προέρχεται». Μοιάζει με μια τεράστια προσπάθεια αποπροσανατολισμού και αποποίησης ευθυνών, με τελικό στόχο την καταδίκη, όχι της βίας γενικώς, αλλά των δράσεων που σκοπό έχουν να πατάξουν την συστημική βία. Οι τοποθετήσεις αυτές κατά της βίας, ανεξάρτητα από το υποκείμενο που την ασκεί ή τα αποτελέσματά της στη ζωή του θύματος, απορρίπτουν οποιαδήποτε «βίαιη» αντίδραση που σκοπό έχει την δίκαιη και ειρηνική συνύπαρξη των ατόμων. Διότι όπως είχε γράψει και ο Engels για τον επαναστατικό ρόλο της βίας: *« η βία παίζει στην ιστορία και έναν άλλο ρόλο (εκτός από το ρόλο του κακοποιού), ρόλο επαναστατικό, [...] και όπως λέει και ο Μαρξ, είναι η μαμή κάθε παλιάς κοινωνίας, που κυφορεί μια νέα [...] η βία είναι το όργανο, που με αυτό το*

<sup>11</sup> Hobsbawn, E., 2008, σ. 231

κοινωνικό κίνημα ανοίγει το δρόμο του και σπάζει τις αποστεωμένες απονεκρωμένες πολιτικές μορφές.»<sup>12</sup> Η βία αποτελεί δηλαδή, ορισμένες φορές, αντίσταση στη συστημική βία και προσπάθεια ανατροπής και αφοπλισμού του κυρίαρχου.

Η ίδια η ύπαρξη της κρατικής εξουσίας, από τις αρχαιότερες μορφές της έως και τις σύγχρονες, προϋποθέτει και ενσωματώνει έναν βαθμό βίας που ασκείται από τον κυρίαρχο προς του υπηκόους· από τους κυβερνώντες στους πολίτες. Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία η Βία και το Κράτος είναι αδέρφια. Ο Αισχύλος στην τραγωδία του *Προμηθεύς Δεσμώτης* παρουσιάζει το Κράτος και τη Βία ως υπηρέτες, πιστούς εκτελεστές του Δία που βοηθούν τον Ήφαιστο να δέσει τον Προμηθέα στα βράχια του Καυκάσου.<sup>13</sup> Πρόκειται για δύο «έννοιες» απολύτως συμβατές. Η βία του κράτους, φανερή ή κρυφή, υπάρχει πάντα ως συστατικό του στοιχείο. Ενισχύει και κανονικοποιεί την άποψη ότι υπάρχουν βαθμοί «αναγκαίας ή επιθυμητής βίας» μέσα σε μια κοινωνία. Ασκείται με την έγκριση, την αποδοχή, την ανοχή ή την αδιαφορία των υπηκόων. Το κράτος αποκτά, έτσι, το μονοπώλιο της φυσικής βίας, την οποία κατοχυρώνει νομικά, και μόνο το κράτος έχει το δικαίωμα να δολοφονεί (με τη νόμιμη θανατική ποινή σε κάποιες χώρες), να ασκεί βία εναντίον οποιασδήποτε κοινωνικής ομάδας και να ποινικοποιεί τη βία άλλων κοινωνικών φορέων ή άλλων πεδίων δράσης. Η καταστολή, η τρομοκρατία, η επιστροφή τόσων πολλών αστυνομικών δυνάμεων με κράνη ασπίδες, πλαστικές σφαίρες, θώρακες, όπλα, και η χρήση χημικών αερίων δείχνουν μια εντονότερη άσκηση πολιτικής βίας (από τη πλευρά του κράτους) από ότι στο πρόσφατο παρελθόν.

Η εξουσία αποτελεί κύριο αντικείμενο ενασχόλησης του Foucault, κυρίως στο έργο του *Επιτήρηση και Τιμωρία* (2001) αλλά και σε άλλες αναζητήσεις του. Την εκλαμβάνει ως υποβολή και όχι ως επιβολή. Δηλαδή κατά το Foucault το ζήτημα της εξουσίας δεν είναι ένας απλός καταναγκασμός αλλά η καθοδήγηση, η ενστάλαξη των αξιών που κάνουν το άτομο εξουσιαζόμενο. Δεν σχετίζει την έννοια με κάποια κοινωνικοοικονομική δομή. Η φουκωϊκή προβληματική προβάλλει ως βασικό επιχείρημα ότι η εξουσία είναι σχέση, και ασκείται πρωτίστως στα σώματα των ανθρώπων. Ο Foucault ασχολείται εκτενώς με τους πειθαρχικούς μηχανισμούς οι οποίοι μετασχηματίζουν το ανθρώπινο σώμα και το «κανονικοποιούν», τις τεχνικές δηλαδή που αφορούν στη χειραγώγηση, την επιτήρηση και τον έλεγχο. Η εξουσία για τον Foucault δεν αποτελεί ούτε θεσμό ούτε δομή, δεν είναι συγκεντρωμένη κάπου συγκεκριμένα, ούτε αποτελεί προνόμιο κάποιας οργανωμένης ομάδας ανθρώπων που δρουν έχοντας ως στόχο την κατάκτηση εξουσιαστικών θέσεων. Οι εξουσιαστικές σχέσεις λαμβάνουν χώρα σε κάθε κοινωνική συνένωση, διασχίζουν τους μηχανισμούς και τους θεσμούς, με αποτέλεσμα να μην εξαντλείται η ύπαρξή τους μόνο εντός τους. Η εξουσία ενυπάρχει σε κάθε ανθρώπινη σχέση: υπάρχει παντού, δεν είναι προνόμιο της κυρίαρχης τάξης και δεν εξαντλείται σε μια οποιαδήποτε αντίθεση ανάμεσα σε κοινωνικά δίπολα, που το ένα κυριαρχεί πάνω στο άλλο. Στην *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*, το 1982, ορίζει την εξουσία ως εξής: «Με τον όρο εξουσία, νομίζω πως πρέπει καταρχήν να εννοούμε το πλήθος των σχέσεων δύναμης που ενυπάρχουν στον χώρο όπου ασκούνται και είναι συστατικές της οργάνωσής τους· το παιχνίδι που μέσα από αδιάκοπους αγώνες και συγκρούσεις τις μεταμορφώνει, τις ενδυναμώνει, τις αντιστρέφει· τα στηρίγματα που αυτές οι σχέσεις δύναμης βρίσκουν αναμεταξύ τους έτσι που να σχηματίζουν αλυσίδα ή σύστημα, ή, αντίθετα, τις

<sup>12</sup> Engels Fr., 1973, *Anti-dühring*, Editions Sociales, σ.211, εδώ από Ρούσης Γ., 2013

<sup>13</sup> Κοροβέσης, Π., 2009, *Κράτος και βία*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 19 Ιουνίου 2009

*αναντιστοιχίες, τις αντιφάσεις που απομονώνουν τη μια από την άλλη· τις στρατηγικές τέλος, μέσα στις οποίες ενεργοποιούνται και που το γενικό τους σχέδιο ή η θεσμική τους αποκρυστάλλωση υλοποιούνται στους κρατικούς μηχανισμούς, στη διατύπωση του νόμου, στις κοινωνικές ηγεμονίες».*<sup>14</sup>

Υπάρχει επίσης η άποψη ότι η εξουσία σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την οικονομική δομή και τη μορφολογία του κοινωνικού σχηματισμού. Αυτού του τύπου οι αναλύσεις, με εκφραστή τους για παράδειγμα τον Althusser, υποστηρίζουν ότι αν η εργατική τάξη καταφέρει να επικρατήσει πολιτικά, δηλαδή καταφέρει να πάρει την κρατική εξουσία στα χέρια της, τότε θα έχει κάνει το πρώτο βήμα προς την οικοδόμηση μιας διαφορετικής κοινωνίας με διαφορετικές σχέσεις σε όλα τα επίπεδα. Ο κρίσιμος θεσμός του πολιτικού επιπέδου είναι το κράτος, με την έννοια ότι το κράτος είναι το όργανο μέσω του οποίου η αστική τάξη ασκεί εξουσία. Το κράτος θεωρείται ως απαραίτητος θεσμός για να υπηρετεί και να διασφαλίζει τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης. Πέρα από το ρόλο του όμως ως όργανο καταστολής, που παράγει φυσική βία και μόνο, το κράτος παράγει και αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία, μέσω μηχανισμών που ανήκουν στη δημόσια αλλά και ιδιωτική σφαίρα, τους «*ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους*»<sup>15</sup>. Τέτοιοι είναι η θρησκεία, ο εκπαιδευτικός μηχανισμός, η οικογένεια, το νομικό σύστημα, το πολιτικό σύστημα, ο συνδικαλισμός, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα μέσα πολιτισμού.

Το θεωρούμενο ως αντάλλαγμα στην άσκηση βίας και ελέγχου από την πλευρά του κράτους είναι η παροχή ασφάλειας στους πολίτες. Στις φιλελεύθερες καπιταλιστικές δημοκρατίες, στο όνομα της ασφάλειας, κοινωνικής και πολιτικής, σωματικής και ηθικής, ατομικής και συλλογικής, δικαιολογείται η χρήση βίας από την πλευρά του κράτους. Η οικονομική ασφάλεια με την έννοια της προστασίας της ιεράς ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων, με άλλα λόγια η εγγύηση για τη διαρκή και διευρυνόμενη πρόσβαση στα καταναλωτικά αγαθά, τα περιουσιακά στοιχεία και την ιδιοκτησία έχει προστεθεί στη λίστα των απαραίτητων αγαθών. Η αποδοχή και η ανοχή αυτής της επίσημης βίας και η αποχή από τους αγώνες κοινωνικών διεκδικήσεων των πολιτών δικαιολογείται και από τη βασική υπόσχεση προς τις «υποτελείς» τάξεις ότι η κοινωνική ειρήνη θα έχει ως αντάλλαγμα μια σχετικά εγγυημένη διαρκή βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης. Το προσωπικό εισόδημα εγγυάται ότι θα αυξηθεί παρόλο που το μερίδιό τους στο διεθνή πλούτο μπορεί να μειωθεί.

Στις περιπτώσεις που αυτή η εγγύηση παύει να υπάρχει, όταν η συμφωνία πάνω στην οποία βασιζόταν η ανοχή της επίσημης βίας διαρρηγνύεται, βρισκόμαστε σε μια μεγάλη ανατροπή. Η πρόσβαση στην αφθονία δεν είναι πια δεδομένη για τους περισσότερους. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο εξαιτίας της διεθνούς οικονομικής κατάστασης, αλλά και εξαιτίας της άρνησης της άρχουσας τάξης να συνεχίσει να μοιράζεται. Η λιτότητα που προτάσσεται ως αναγκαία εξαφανίζει κάθε ελπίδα βελτίωσης ή ακόμα και συντήρησης της υπάρχουσας οικονομικής κατάστασης και του επιπέδου διαβίωσης των πολιτών. Κάθε προσπάθεια ανατροπής σε τέτοιες συνθήκες χαίρει μεγαλύτερης αποδοχής και δείχνει ότι αυξάνεται η κοινωνική συνείδηση και παύει να υπάρχει η σιωπηρή αποδοχή στην άσκηση της κρατικής βίας· η επίσημη βία χάνει την κοινωνική της νομιμοποίηση. Νέοι τρόποι είναι αναγκαίοι λοιπόν να εφευρεθούν ώστε να

---

<sup>14</sup> Σίμου, Χρ., 2006

<sup>15</sup> Ο.π.

συνεχιστεί να ασκείται η βίαιη και αφοπλιστική κρατική πολιτική, τρόποι που στηρίζονται στο ότι οι συνθήκες πια «δεν είναι κανονικές», στο ότι έχουμε περιέλθει σε μια μόνιμη κατάσταση εξαίρεσης.

Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Agamben: «... η κατάσταση εξαίρεσης, η οποία αρχικά νοούνταν ως ένα προσωρινό μέτρο προορισμένο να αντιμετωπίσει ένα έκτακτο συμβάν, έγινε η κανονική μορφή, η κανονική τεχνική διακυβέρνησης. Και δεν μπορούμε να καταλάβουμε την πολιτική ζωή των δημοκρατικών μας κοινωνιών σήμερα αν δεν λάβουμε υπ' όψη μας αυτό που είχε δει ο Μπένγιαμιν ήδη το 1940, ότι δηλαδή η κατάσταση εξαίρεσης έγινε κανόνας.»<sup>16</sup> Στο όνομα αυτής της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, εντείνεται η αυταρχική μετάλλαξη της εξουσίας που αποκάλυπτα πλέον ασκεί εντονότατη βία, μεταξύ άλλων και οικονομική, μέσω της φορολογίας ή της εξαναγκαστικής συμμετοχής στις οικονομικές δραστηριότητες κυρίως των πολυεθνικών εταιρειών (βλέπε για παράδειγμα, απόβλητα πετρελαϊκών εταιρειών, εξόρυξη χρυσού, κ.ά.). Σύμφωνα με τον Agamben στην ίδια συνέντευξη, η ασφάλεια αποτελεί το διαβατήριο ώστε να εισαχθούν μέτρα που ο λαός δεν έχει κανένα λόγο να αποδεχτεί.<sup>17</sup>

Στο όνομα της ασφάλειας αναπτύσσεται ένα όλο και πιο σύνθετο σύστημα επιτήρησης. Σύμφωνα με τους υπεύθυνους για την ασφάλεια σε πολλές πόλεις και χώρες, η επιτήρηση είναι αναγκαία για διάφορους λόγους, από τον έλεγχο της παράνομης διέλευσης των συνόρων, μέχρι την πρόβλεψη τρομοκρατικών επιθέσεων και την προστασία από τις κλοπές. Στην πραγματικότητα οι πρακτικές αυτές, δεν συντελούν στην πρόβλεψη και αποτροπή αλλά αποσκοπούν στον έλεγχο της κατάστασης αφού αυτή προκύψει και βοηθούν στην επιβολή της τάξης μέσω της τιμωρίας. Στους αστικούς χώρους, στόχος της διαρκούς επιτήρησης φαίνεται πως είναι οι κάτοικοί στο σύνολό τους, με πρόσχημα την ηρεμία και την ασφαλή διαβίωση. Το δίκτυο επιτήρησης που έχει αναπτυχθεί βοηθά στην αποτροπή και την καταστολή οποιασδήποτε αντίδρασης και εξόδου από αυτό που θεωρείται «κανονική ζωή», την καθημερινή δηλαδή δραστηριότητα που περιλαμβάνει στενά την εργασία, την ξεκούραση στο σπίτι, τη μεταφορά από την εργασία στο χώρο διαβίωσης, την αγορά καταναλωτικών αγαθών και τη διασκέδαση (και αυτή ακόμη σε στενά καθορισμένες νόρμες).

Μόνο στη Δανία, το Βέλγιο και τη Σουηδία απαιτείται άδεια για κάμερες σε δημόσιους χώρους. Σε όλες τις άλλες χώρες επιτρέπεται η ιδιωτική κάμερα να βιντεοσκοπεί το δημόσιο χώρο. Το εγγεγραμμένο υλικό χρησιμοποιείται όποτε κριθεί απαραίτητο, κι αυτό όχι μόνο στην περίπτωση εγκλήματος σε δημόσιο χώρο, αλλά και για πιο «αθώες» συμπεριφορές. Ελέγχεται δηλαδή το άτομο, υποτάσσεται και εντάσσεται σε «καθωσπρέπει» συμπεριφορές. Παράδειγμα πόλης με πολύ διευρυμένο σύστημα επιτήρησης αποτελεί το Λος Άντζελες. Στο βιβλίο του *“Πέρα από το Blade Runner”*, ο Mike Davis κάνει εκτενή αναφορά στο τρόπο με τον οποίο το Λος Άντζελες επιτηρείται. Αναφέρεται σε σαρωμένο τοπίο (*scanscape*), μια σφαιρική δηλαδή επιτήρηση, μετά την επέκταση της βιντεοσκόπησης στους χώρους στάθμευσης, τους ιδιωτικούς πεζόδρομους και τις πλατείες. Προβλέπει μάλιστα ότι *αναπόφευκτα, η επιτήρηση κλειστού κυκλώματος αργά ή γρήγορα θα ενσωματωθεί σε οικιακά συστήματα ασφαλείας, για να*

---

<sup>16</sup> Agamben, G., 2011, συνέντευξη στην εκπομπή της EPT3: *Τόποι ζωής, τόποι ιδεών*, μια ιδέα του Γ. Κεραμιδιώτη. *Ο Άκης Γαβριηλίδης συναντά το φιλόσοφο Τζ. Αγκάμπεν*, 2011. Το κείμενο της συνέντευξης βρέθηκε στον ιστότοπο: <http://nomadicuniversality.wordpress.com>

<sup>17</sup> Ο.π.

προκύψει μια φαινομενικά αδιάσπαστη συνέχεια επιτήρησης ολόκληρης της καθημερινής ρουτίνας.<sup>18</sup>

Απόρροια αυτής της αστυνόμευσης και του ελέγχου στις μεγαλουπόλεις, είναι ο στιγματισμός και η ποινικοποίηση ολόκληρων ομάδων. Συνήθως μια από αυτές τις ομάδες είναι η νεολαία που έχει την τάση και κινείται περισσότερο στο δημόσιο χώρο, να κάνει έντονα αισθητή την παρουσία της και να διεκδικεί τα δικαιώματά της. Άλλες ομάδες που αντιμετωπίζονται με δυσπιστία είναι οι άστεγοι/ες, οι μετανάστες/τριες και οι τοξικοεξαρτημένοι/ες, οι οποίοι μάλιστα είτε «εκτοπίζονται» σε άλλες περιοχές (ανάλογα με τα οικονομικά συμφέροντα, και την εμπορικότητα της περιοχής που μένουν ή κινούνται) είτε, πιο πρόσφατα, μεταφέρονται και απομονώνονται σε χώρους συγκέντρωσης. Ο Mike Davis υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει ουσιαστική αντιμετώπιση των προβλημάτων και εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο μεταφέρονται άτομα σε γειτονικές περιοχές, επειδή θεωρούνται «κοινωνικά απόβλητα»· αναφέρει λοιπόν: «[Θέτονται σε εφαρμογή] ... διατάξεις με στόχο να εξαφανιστούν οι άστεγοι (κατά της κατασκήνωσης), οι τοξικοεξαρτημένοι, κλπ. Τέτοιες διατάξεις αποκλεισμού απλώς σπρώχνουν μια στιγματισμένη κοινωνική ομάδα στο κατώφλι της διπλανής περιοχής (κοινότητας), κάθε πόλη (γειτονιά), σε μια αλυσιδωτή αντίδραση, υιοθετεί αντίστοιχη νομοθεσία προκειμένου να αποφύγει να καταντήσει το τοπικό ισοδύναμο μιας ανθρώπινης χωματερής.»<sup>19</sup>

---

<sup>18</sup> Davis M., 2008, σ. 23

<sup>19</sup> Ο.π., σ.48



#### 4. Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ \_ *Άσχημη πόλη, όμορφα καίγεται*

Υπάρχει μια διατύπωση που προέρχεται από το Μεσαίωνα, όταν οι πόλεις αποτελούσαν τα μόνα μη φεουδαρχικά μέρη σε μια φεουδαρχική ολότητα, και του οποίου η κλασική αφήγηση ανήκει στον Pirenne<sup>20</sup>. Η φράση αυτή λοιπόν λέει ότι «ο αέρας της πόλης απελευθερώνει». Σε μετέπειτα καιρούς αναδιατυπώνεται και καταλήγει : «Υπάρχει κάτι πολιτικό στον αέρα της πόλης, το οποίο παλεύει να εκφραστεί». Η πόλη φαίνεται να είναι το μέρος εκδήλωσης των πολιτικών αγώνων· εκεί όπου εκφράζονται τα βαθύτερα ρεύματα του αγώνα αυτού.

Η άμεση συσχέτιση του χώρου με την εξουσία, απασχόλησε από πολύ νωρίς και την αναρχική σκέψη. Αναγνωρίστηκε από την αρχή η σχέση εξουσίας και χώρου, τόσο με την έννοια της διοίκησης και του αυταρχισμού, όσο και με τη συμβολική της σημασία. Ο Κροπότκιν για παράδειγμα, θεωρεί ως κυρίαρχο πρόβλημα την ιδιοκτησία της γης και τη γαιοπρόσοδο, προτείνει την κατάργησή τους και τη μαζική κολεκτιβοποίηση.<sup>21</sup> Ο ταξικός διαχωρισμός που έφερε η ιδιοκτησία υπήρξε ο πρώτος παράγοντας που συντέλεσε στην αλλοτρίωση από το χώρο. Θέτει όμως, πέρα από αυτά, και θέματα κεντρικότητας κτιρίων και λειτουργιών και εμμέσως, αρχιτεκτονικών μορφών και καθημερινότητας (για τις μεσαιωνικές και αναγεννησιακές πόλεις κυρίως).

Η οργάνωση του δομημένου χώρου και το σύνολο των πολεοδομικών παρεμβάσεων υπό μορφή σχεδίων και κανονιστικών μέτρων, στοχεύουν αναμφίβολα στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων που έχουν να κάνουν με την εύρυθμη λειτουργία της ζωής από τη μία, αλλά και την προώθηση συμφερόντων από την άλλη. Είναι προφανές ότι η επιρροή και η συμμετοχή στη διαμόρφωση του κτισμένου περιβάλλοντος των «καταπιεσμένων» τάξεων δεν είναι συνήθως τόσο σημαντική ώστε να θεωρείται διαμορφωτικός παράγοντας. Από παλαιότερα και ίσως από τη γέννηση της πόλης, το μεγαλύτερο κομμάτι της διαδικασίας της οργάνωσης και της διαχείρισης μιας πόλης το αναλαμβάνουν αυτοί που ανήκουν σε ανώτερες τάξεις. Κάποιες φορές χρησιμοποιούν αυτό το «προτέρημα», ώστε να μπορέσουν να δείξουν και να εδραιώσουν την κυριαρχία τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα ογκώδη , μεγαλοπρεπή κτίρια και κατασκευές των πόλεων του Μεσαίωνα. Χρησιμοποιούνται για να προβάλλουν συγκεκριμένες πολιτικές και ιδέες. Οι κατασκευές αυτές οργανώνουν το χώρο ώστε να διευκολύνουν τον έλεγχο με υλικούς και συμβολικούς τρόπους και να προδιαγράφουν τρόπους διαβίωσης και συμπεριφοράς. Διαμορφώνοντας το περιβάλλον με συγκεκριμένο τρόπο καθορίζεται και η αντίδραση των ανθρώπων με ανάλογο τρόπο.

Ο Foucault αντιλαμβάνεται ως πειθαρχική την οργάνωση του χώρου και τη σχέση της με την άσκηση της εξουσίας, εννοώντας ότι μέσω της κατανομής στο χώρο συγκροτούνται τα υποκείμενα. Χρησιμοποιεί ως παράδειγμα το *Πανοπτικόν* του Jeremy Bentham (1785), ένα σχέδιο χώρου εγκλεισμού, το οποίο επιτρέπει την συνεχή επίβλεψη όλων των κρατουμένων. Πρόκειται για ένα κυλινδρικό οικοδόμημα, στην περιφέρεια του οποίου τοποθετούνται τα κελιά των τροφίμων (των ασθενών, των εργατών, των μαθητών και οποιουδήποτε άλλου επιτηρούμενου ατόμου), ενώ στο κέντρο του βρίσκεται ο πύργος των επιτηρητών, ο οποίος

---

<sup>20</sup> Πιρέν, Α., 2003

<sup>21</sup> Βαΐου, Ντ., Χατζημιχάλης, Κ., 2012, σ.31

διαθέτει μεγάλα παράθυρα που βλέπουν προς τα κελιά.<sup>22</sup> Με άλλα λόγια, το κελί διακρίνεται από πλήρη διαφάνεια ενώ ο πύργος ελέγχου από πλήρη συσκότιση. Οι επιτηρούμενοι δε γνωρίζουν πότε επιτηρούνται, είναι όμως, μόνιμα ορατοί και τοποθετημένοι ακριβώς απέναντι από τον επιτηρητή, κάτι που επιτρέπει την αδιάκοπη παρακολούθηση και την άμεση αναγνώρισή του. Η επιστράτευση του συναισθήματος του τρόμου- κι όχι η ίδια η παρακολούθηση- υποβάλλει συμπεριφορές υπακοής χωρίς να είναι αναγκαία η βίαιη παρέμβαση των αρχών. Καταλήγει να γίνεται κάθε επιτηρούμενος επιτηρητής και εξουσιαστής του εαυτού του και εξαναγκάζεται ο ίδιος στην καθυπόταξη. Μέσα στο Πανοπτικό τα αποτελέσματα της επιτήρησης μονιμοποιούνται, είτε αυτή ασκείται συνεχώς είτε όχι. Καθίσταται δηλαδή περιττή η άσκηση της εξουσίας, και σύμφωνα με το Foucault, *οι κρατούμενοι παγιδεύονται και υφίστανται μια εξουσία της οποίας οι ίδιοι είναι οι φορείς*.<sup>23</sup>

Λαμβάνοντας ως σχήμα την ιδέα του Bentham, ο Foucault το ανάγει σε κάτι που ονομάζει «πανοπτική κοινωνία». Αυτός ο τρόπος ελέγχου και παρακολούθησης που ελαχιστοποιεί τα περιθώρια ιδιωτικότητας και διαφυγής και αναπαρίσταται διαγραμματικά στο «Πανοπτικόν», έχει υιοθετηθεί στο έπακρο στο σύγχρονο κόσμο.<sup>24</sup> Σε κτίρια εξουσίας, είτε κρατικής – κρατικά κτίρια, σωφρονιστικά ιδρύματα, στρατόπεδα, μνημεία- ή ιδιωτικής – κτίρια τραπεζών, πολυεθνικών, πολυκαταστημάτων – αλλά ακόμη και στους δρόμους και τις πλατείες των μεγαλουπόλεων η φουκωική «πανοπτική κοινωνία» καταγράφεται στη σύγχρονη εκδοχή της. Σκοπός φαίνεται ότι είναι η ενστάλαξη της πειθαρχίας, η επιβολή ενός ομοιόμορφου προτύπου συμπεριφοράς και η καταπολέμηση της διαφοράς, της επιλογής και της πολυμορφίας.

Ο Mike Davis στο βιβλίο του «*Πέρα από το Blade Runner*» μιλά για το τρόπο που επιτυγχάνεται η πολύ στενή επιτήρηση κυρίως των πολιτών του Λος Άντζελες, η *στρατιωτικοποίηση* του τοπίου πόλεων της Αμερικής (όπως ο ίδιος δίνει τον όρο). Αναλύει γιατί και πώς ξεκίνησε να εφαρμόζεται αυτή η επιχείρηση ελέγχου και επιχειρεί μια πρόβλεψη για το μέλλον τέτοιου είδους πόλεων. Αναφέρεται στον τρόπο που οι αστυνομικές δυνάμεις του Λος Άντζελες, εισήλθαν στη διαδικασία σχεδιασμού του κέντρου της πόλης σταδιακά μετά τις ταραχές του 1992, κατά τη διάρκεια των οποίων το Downtown έμεινε απρόσβλητο χάρη στα μέτρα ασφαλείας που είχαν ληφθεί προηγουμένως. Μετά από αυτό, η ζήτηση για νεότερα και πιο εξελιγμένα μέτρα φυσικής ασφάλειας οδήγησε σταδιακά το Τμήμα Ασφάλειας του Λος Άντζελες (Los Angeles Police Department, LAPD) να συνδέσει την επιβολή της δημόσιας τάξης με ζητήματα πολεοδομικά και χωροταξικά. Παράδειγμα εδώ αποτελούν οι πιέσεις ενάντια στην πρόβλεψη δημόσιων αποχωρητηρίων, καθώς θεωρήθηκαν τόποι τέλεσης εγκλημάτων, ή ενάντια στην παρουσία πλανόδιων μικροπωλητών, οι οποίοι κατά τη γνώμη της Αστυνομίας ήταν τσιλιαδόροι για εμπόρους ναρκωτικών και άλλες παράνομες δραστηριότητες.

Ο Lefebvre στο «*Δικαίωμα στην πόλη*» χαρακτηρίζει την πόλη ως τόπο επαναστάσεων εξαιτίας του ρόλου της στην επιτάχυνση των κοινωνικών διαδικασιών. Σύμφωνα με τον πρόλογο του κ. Σταυρίδη στο ίδιο βιβλίο : «*το δικαίωμα στην πόλη αναφέρεται σε μια*

---

<sup>22</sup> Τα κελιά, ωστόσο, δε μοιάζουν με τα παραδοσιακά μπουντρούμια. Διαθέτουν δύο παράθυρα, ένα εσωτερικό και ένα εξωτερικό. Το εσωτερικό αντιστοιχεί σε ένα από τα παράθυρα του πύργου ενώ το εξωτερικό αφήνει το φως να διαπεράσει το κελί. Παράλληλα, ο κεντρικός πύργος ελέγχου διαθέτει, πέρα από τα σκίαστρα στα παράθυρα, και διαχωριστικά στο εσωτερικό του τέτοια, ώστε να μην προδίδουν την παρουσία του επιτηρητή.

<sup>23</sup> Φουκώ Μ., 2011

<sup>24</sup> Βαΐου, Ντ, Χατζημιχάλης, Κ., 2012, σ.208

διαφορετική κοινωνία πόλης σε μια διαφορετική αστική συνθήκη. Στην νέα κεντρικότητα του παιχνιδιού αντιστοιχεί η επανανάδειξη της πόλης ως έργου, έργου που θα παράγεται συλλογικά από τους κατοίκους της. Η πόλη - έργο είναι μια πόλη που επανασυλλέγει τις διασκορπισμένες διαφορές, επιτρέπει πολλαπλές χρήσεις του χρόνου, άρα περιλαμβάνει πολλές ρυθμικότητες, και ενεργοποιεί την επινοητικότητα της φαντασίας ως δύναμη μετασχηματιστική. Η πόλη – έργο συνιστά δυναμική συνθήκη ανάπτυξης του δικαίωματος στην πόλη. Ουτοπία και πραγματικότητα μαζί, αποτελεί μια διαδικασία εκδίπλωσης της ανθρώπινης χειραφέτησης, και όχι έναν σκοπό – τέλος της αστικής συνθήκης».<sup>25</sup> Δεν είναι δηλαδή το δικαίωμα στην πόλη, όπως το διατύπωσε ο Lefebvre, μια απλή διατύπωση του αιτήματος για γενικευμένη προσβασιμότητα στα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρει η πόλη, αλλά η προοπτική μιας διαφορετικής πόλης, μιας άλλης αστικής συνθήκης.

Ο Harvey, λαμβάνοντας υπόψιν τη σχέση αστικοποίησης και καπιταλισμού, υποστηρίζει πως η υπεράσπιση του δικαιώματος στη πόλη σημαίνει αμφισβήτηση του καπιταλιστικού ελέγχου πάνω στη σχέση παραγόμενης υπεραξίας και αστικοποίησης και δυνατότητα για εκδημοκρατισμό της ίδιας της διαδικασίας της διαμόρφωσης του άστεως, καθώς η ανάπτυξη των πόλεων αποτελεί και απάντηση του συστήματος στις κρίσεις υπερσυσσώρευσής του (Κομπρεσέρ, 2011, σ. 20-22). Σημειώνει επίσης ότι ως αίτημα το δικαίωμα στην πόλη είναι κενό περιεχομένου αν δεν οριστεί ποιοί/ες το θέτουν και για ποιο λόγο. Διότι, όπως σημειώνει, οι τραπεζίτες, οι εργολάβοι, οι δήμαρχοι έχουν κι αυτοί δικαίωμα στην πόλη και μάλιστα το αξιοποιούν με τον καλύτερο τρόπο συσσωρεύοντας κέρδη.<sup>26</sup> Ο Lefebvre ωστόσο, όπως και ο Harvey θέτουν το αίτημα αυτό από την πλευρά των πολλαπλά αποκλεισμένων από μια αξιοπρεπή διαβίωση στις πόλεις.<sup>27</sup> Και οι δύο ισχυρίζονται ότι η διεκδίκηση του δικαιώματος στην πόλη είναι η διεκδίκηση ενός είδους ελέγχου διαμόρφωσης της διαδικασίας της αστικοποίησης και η αμφισβήτηση των σχέσεων εξουσίας που επιβάλλονται. Δεν αναφέρονται μόνο στο δικαίωμα για περισσότερους ελεύθερους και δημόσιους χώρους, αλλά αμφισβητούν δυναμικά το «δικαίωμα» του κράτους και των ιδιωτών καπιταλιστών να διαχειρίζονται το χώρο της πόλης.

Στο βιβλίο του «*Εξεγερμένες πόλεις*», ο D. Harvey αναλύει διεξοδικά το ζήτημα των κοινωνικών κινημάτων και διερωτάται εάν οι εκδηλώσεις των κινημάτων στις πόλεις είναι παρενέργειες παγκόσμιων, διεθνών ή οικουμενικών ανθρώπινων προσδοκιών που δεν σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της ζωής στην πόλη· εάν όντως υπάρχει κάτι στην πόλη που τροφοδοτεί και θεμελιώνει αντικαπιταλιστικούς αγώνες· εάν θα πρέπει τελικά οι αγώνες μέσα στην πόλη, καθώς και για τη διεκδίκηση των χαρακτηριστικών και της προοπτικής της

<sup>25</sup> Lefebvre, H., 2007, σ.11, εισαγωγή του Σταυρίδη Στ.

<sup>26</sup> Είναι χαρακτηριστικό ότι «Δικαίωμα στην πόλη» είναι το όνομα του συνδυασμού του δημάρχου Αθηναίων Γ. Καμίνη. Στις προγραμματικές θέσεις του συνδυασμού, την περίοδο των δημοτικών εκλογών του 2010, αναφέρεται μεταξύ άλλων: «*Η Αθήνα μπορεί να ξεπεράσει την κρίση της. Έχει όλες τις δυνατότητες γι' αυτό. Είναι μια δυναμική μητρόπολη που, παρά τα μεγάλα και κρίσιμα προβλήματά της, μπορεί να γίνει λειτουργική, δημιουργική, ελκυστική. Αρκεί να αξιοποιήσει το σημαντικότερο κεφάλαιό της -τους ανθρώπους που την αγαπούν, τις πρωτοβουλίες που αναπτύσσουν, τις συσσωρευμένες εμπειρίες, τη γνώση τους. Αρκεί, εμείς οι πολίτες, να διεκδικήσουμε την πόλη μας από εκείνους που την κακοποιούν. Στην υπόθεση αυτή στρατεύεται ο συνδυασμός μας, «Δικαίωμα στην Πόλη». Η πόλη είναι ένα «έργο» (υπογράμμισή δική μου) που δημιουργείται συλλογικά από τους κατοίκους της, τους επισκέπτες της, όσους ζουν και εργάζονται σ' αυτήν και χρησιμοποιούν τους πόρους της. Ένα σχέδιο λοιπόν για την Αθήνα, προκειμένου να είναι ρεαλιστικό, αξιοπίστο και κοινωνικά αποδεκτό, πρέπει να αποτυπώνει τις απόψεις, τις ανησυχίες, τις αγωνίες και τις προτεραιότητες των πολιτών της.» Η αναφορά στο όραμα του Λεφέβρ είναι φανερό και τα λόγια του Χάρβεϊ επαληθεύονται απολύτως.*

<sup>27</sup> Harvey, D., 2012, σ.16, πρόλογος του Χατζημιχάλη Κ.

διαβίωσης σε αυτή, να αντιμετωπίζονται ως θεμελιώδους σημασίας για την αντικαπιταλιστική πολιτική ( Harvey, D., 2012, σ. 218). Όσον αφορά στα κινήματα πόλης, αναγνωρίζει ότι δεν αφορούν την ταξική πάλη με την στενή έννοια, ως σύγκρουση δηλαδή στους τόπους δουλειάς. Οι αγώνες στην πόλη όμως δεν αποτάσσουν αυτόματα έναν ταξικό προσδιορισμό, παρόλο που στη στενή μαρξιστική παράδοση, τείνουν να αγνοούνται ή να απορρίπτονται ως στερούμενοι επαναστατική δυναμική ή σημασία. Αν θεωρήσουμε λοιπόν ότι τέτοιου είδους αγώνες σχετίζονται είτε με ζητήματα αναπαραγωγής (και όχι παραγωγής), είτε με ζητήματα δικαιωμάτων ή κυριαρχίας, προκύπτει η απορία εάν αυτοί θα μπορούσαν να ερμηνευτούν τόσο ως ταξικοί όσο και ως πάλη για τα δικαιώματα του πολίτη. Ο Χάρβεϊ υποστηρίζει ότι: «[...] η δυναμική της ταξικής εκμετάλλευσης δεν περιορίζεται στο χώρο εργασίας. Υπάρχουν παραδείγματα ολόκληρων οικονομιών υφαντικής και ληστρικών πρακτικών με τις αγορές ακινήτων. Αυτές οι δευτερεύουσες μορφές εκμετάλλευσης οργανώνονται πρωτίστως από εμπόρους, ιδιοκτήτες ακινήτων και επενδυτές και οι επιπτώσεις τους γίνονται πρωτίστως αισθητές στο χώρο διαβίωσης και όχι στο εργοστάσιο.»<sup>28</sup> Εξάλλου οι αγώνες στην πόλη αντιμετωπίζουν πρωτίστως και κυρίως τη διαιώνιση της ταξικής ισχύος και την οργάνωση γύρω από τη ζωή και γύρω από την εργασία. Οι διαφορές μεταξύ αγώνων με βάση την εργασία και αγώνων με βάση την κοινότητα αρχίζουν και ξεθωριάζουν, όπως ξεθωριάζει και η ιδέα ότι η κοινωνική τάξη και η εργασία προσδιορίζονται σε ένα τόπο παραγωγής, σε απομόνωση από τον τόπο κοινωνικής αναπαραγωγής. Σύμφωνα με το Νέγκρι : «... τίθενται υπό αμφισβήτηση όλες οι σχέσεις ηγεμονίας και εκπροσώπησης στους κόλπους της εργατικής τάξης. Δεν είναι ούτε καν δυνατόν για τα παραδοσιακά σωματεία να εκπροσωπήσουν επαρκώς την περίπλοκη πολλαπλότητα των ταξικών υποκειμένων και εμπειριών. Ωστόσο αυτή η μετάβαση δεν σηματοδοτεί το τέλος της εργατικής τάξης ή έστω τον περιορισμό των αγώνων των εργατών αλλά μια αυξανόμενη πολλαπλότητα στη σύνθεση του προλεταριάτου καθώς και μια νέα φυσιογνωμία των αγώνων.»<sup>29</sup>

---

<sup>28</sup> Harvey , 2012, σ. 232

<sup>29</sup> Hardt, M, Negri, A., 2009, *Commonwealth*, Cambridge: Harvard University Press, σ.110, εδώ από Harvey, D., 2012, σ. 261

## 5. ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 2008 \_ Η καθημερινότητα είναι συγκρουσιακή

### A) ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ - ΜΕΘΟΔΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει ειδικότερα στις δράσεις που έγιναν στην Αθήνα κατά την εξέγερση του Δεκέμβρη 2008, η μελέτη των οποίων δίνει αρκετά καλή οπτική των γεγονότων της περιόδου. Η πολιτική τοποθέτηση των εξεγερμένων, τα μηνύματα που προσπάθησαν να περάσουν και τα αιτήματά τους (όπου αυτά εκδηλώθηκαν) από τη μία και η στάση της κυβέρνησης, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των αστυνομικών δυνάμεων από την άλλη, διαφαίνονται, μελετώντας μόνο την πόλη της Αθήνας. Σημαντικό είναι επίσης ότι το κέντρο της Αθήνας αποτέλεσε και τον τόπο όπου όλα ξεκίνησαν. Η ίδια η δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, που αποτέλεσε την αφορμή της έναρξης της εξέγερσης, συνέβη στα Εξάρχεια. Οι συχνές αναφορές στην περιοχή των Εξαρχείων, δεν οφείλονται όμως μόνο σ' αυτό, καθώς στην ευρύτερη περιοχή των Εξαρχείων, ή κοντά στην γειτονιά, βρισκόντουσαν τα σημαντικότερα κέντρα της εξέγερσης (Πολυτεχνείο, Νομική, ΑΣΟΕΕ, διάφορα στέκια) και στην περιοχή έγιναν πολλές επιθέσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία.

Αν και τα Εξάρχεια λειτούργησαν ως «εξεγερσιακή κρήνη<sup>30</sup>» για τα γεγονότα του Δεκέμβρη, και στη γειτονιά συνέβησαν πολλά εκείνες τις μέρες, οι δράσεις του Δεκεμβρίου δεν αποτελούν μόνο συμβάν του κέντρου της Αθήνας. Τα γεγονότα διαχύθηκαν πολύ πέρα του αρχικού τους πυρήνα, σε όλες σχεδόν της περιοχές της Αθήνας και σε πολλές μεγάλες πόλεις της Ελλάδας. Κάποιες φορές, τα γεγονότα διαχύθηκαν και πέραν των εθνικών συνόρων, καθώς εκδηλώσεις διαμαρτυρίας και αλληλεγγύης στην εξέγερση έγιναν και σε πόλεις του εξωτερικού.

Όπως αναφέρεται και στη εισαγωγή, για τη διερεύνηση του ερωτήματος χρησιμοποιήθηκαν κείμενα των εξεγερμένων, άρθρα του τύπου και δελτία ειδήσεων. Ο λόγος των εξεγερμένων προσεγγίστηκε κυρίως μέσω των ανακοινώσεων, των συνεντεύξεών τους, των αφισών και των συνθημάτων. Σημαντική πηγή για την έρευνα ήταν οι ιστότοποι των καταλήψεων ΑΣΟΕΕ, Νομικής και Πολυτεχνείου. Ο κυρίαρχος λόγος (των ΜΜΕ) προσεγγίστηκε μέσω άρθρων του τύπου (κυρίως των εφημερίδων «Το Βήμα», «Καθημερινή») και των δελτίων ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού ALPHA για το Δεκέμβριο 2008 και τον Ιανουάριο 2009.

---

<sup>30</sup> Κοτρωνάκη, Λ., Σεραφιάδης, Σ., 2010, *Αθήνα 2008 – Οι χωρικές προϋποθέσεις μιας εξέγερσης*, 26 Οκτωβρίου 2010, <http://tvxs.gr/>

## B) ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΘΕΜΑΤΩΝ

### **i) Το έναυσμα και οι πρώτες ειδήσεις**

Το έναυσμα όλων των γεγονότων που ανοίξαν τα ζητήματα που ερευνώνται ήταν η δολοφονία ενός μαθητή. Το Σάββατο 6 Δεκεμβρίου 2008 και στις 21:10 στη συμβολή των οδών Τζαβέλα και Μεσολογγίου στα Εξάρχεια, στο κέντρο της Αθήνας, ο δεκαπεντάχρονος μαθητής Αλέξανδρος Γρηγορόπουλος σκοτώθηκε από τη σφαίρα του ειδικού φρουρού Επαμεινώνδα Κορκονέα, ο οποίος πυροβόλησε με κατεύθυνση προς τη παρέα του νεαρού. Ο ειδικός φρουρός συνοδευόταν από το συνάδελφό του Βασίλη Σαραλιώτη. Αμέσως και με αντανακλαστικά πρωτοφανή, ενημερώνεται ο πληθυσμός της Αθήνας και όλης της Ελλάδος, με αποτέλεσμα τα μεσάνυχτα της ίδιας νύχτας να γίνει πορεία στο κέντρο της Αθήνας με 2.000 άτομα. Η πορεία κατέληξε σε συγκρούσεις με αστυνομικές δυνάμεις και επιθέσεις στα αστυνομικά τμήματα όχι μόνο στην Αθήνα αλλά και σε άλλες πόλεις, όπου η αντίδραση ήταν άμεση. Σε δύο μέρες, στις 8 Δεκεμβρίου, οι διαδηλώσεις στους δρόμους της Αθήνας συγκέντρωναν 20.000<sup>31</sup> άτομα.

Οι πρώτες ειδήσεις με τη μορφή έκτακτου δελτίου ανέφεραν χαρακτηριστικά: *«διακόπτουμε το πρόγραμμά μας γιατί είχαμε επεισόδια στα Εξάρχεια», «εκτεταμένα επεισόδια αυτό το βράδυ στα Εξάρχεια», «υπάρχουν πληροφορίες για τραυματισμό νεαρού που έχει μεταφερθεί εσπευσμένα στον Ευαγγελισμό, καθώς δέχθηκε, σύμφωνα με τις πρώτες πληροφορίες, μια βολίδα στο στήθος»<sup>32</sup>*. Το έκτακτο δελτίο ειδήσεων του ΣΚΑΪ μετέδωσε τα εξής: *«σύμφωνα με τις αρχικές πληροφορίες που προέρχονται από την Αστυνομία, εναντίον του περιπολικού με πλήρωμα δύο ειδικούς φρουρούς, επιτέθηκε ομάδα 25-30 ατόμων με πέτρες και ξύλα»* και οι ειδικοί φρουροί επειδή *«είχαν εγκλωβιστεί από τους νεαρούς, απάντησαν αρχικά με χειροβομβίδα κρότου λάμψης και έπειτα με πυροβολισμό εκφοβισμού.»* Όπως τονίζουν, η σφαίρα εξοστρακίστηκε και βρήκε το νεαρό στο στομάχι. Στις περισσότερες από τις πρώτες παρουσιάσεις των γεγονότων γίνεται εκτενής αναφορά σε συγκρούσεις της αστυνομίας με ομάδα 30 νεαρών, οι οποίοι πέταξαν βόμβες μολότοφ και επιτέθηκαν σε διερχόμενο αστυνομικό αυτοκίνητο. Κατά τη διάρκεια των συμπλοκών και για την προσωπική του ασφάλεια, ένας αστυνομικός πυροβόλησε και τραυμάτισε στο στήθος έναν από τους ταραξίες.<sup>33</sup> Όπως έγινε γρήγορα φανερό, η όλη αφήγηση δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά γεγονότα και περιλαμβάνει εύκολα παρεξηγήσιμες ανακρίβειες.

---

<sup>31</sup> Urban Anarchy, 2010, σ.6

<sup>32</sup> Από τις έκτακτες ειδήσεις του καναλιού ALPHA στις 6 Δεκεμβρίου 2008.

<sup>33</sup> Παρουσιάζεται το ρεπορτάζ του πρώτου έκτακτου δελτίου ειδήσεων για την κάλυψη του συμβάντος. Το δελτίο παρουσιάστηκε στο τηλεοπτικό κανάλι ALTER στις 21:50. *«Διακόπτουμε το πρόγραμμά μας καθώς έχουμε επεισόδια αυτή τη στιγμή στα Εξάρχεια, στην οδό Τζαβέλα και Μεσολογγίου. Στη συμβολή της οδού Τζαβέλα με τη Μεσολογγίου, διερχόμενο περιπολικό του τμήματος Εξαρχείων έπεσε πάνω σε ομάδα αντιεξουσιαστών. Μόλις οι αντιεξουσιαστές αντιλήφθηκαν το περιπολικό επιχείρησαν, σύμφωνα με τις πρώτες πληροφορίες, επίσημη ενημέρωση από την αστυνομία ακόμα δεν υπάρχει, επιχείρησαν να επιτεθούν και κάποιες πληροφορίες θέλουν να κάνουν χρήση μολότοφ εναντίον των αστυνομικών. Οι αστυνομικοί βγήκαν από το περιπολικό και ένας από τους δύο έχει πυροβολήσει προς την ομάδα των νεαρών, με αποτέλεσμα να τραυματιστεί ένας νεαρός σοβαρά. Έχει μεταφερθεί στο νοσοκομείο Ευαγγελισμός για τις πρώτες βοήθειες. – Νάντια, για πόσα άτομα μιλάμε; - Οι πληροφορίες είναι συγκεχυμένες, ήταν μια ομάδα που εντόπισε διερχόμενο περιπολικό. .... Θέλουμε να πιστεύουμε ότι το επεισόδιο αυτό θα λήξει εδώ.»* Ρεπορτάζ: Νάντια Αλεξίου

Στο τηλεοπτικό σταθμό MEGA μεταδόθηκε μονταρισμένο βίντεο από τη στιγμή της δολοφονίας, με πρόσθετους ήχους συμπλοκών, ώστε να φανεί αληθινή η ιστορία των συμπλοκών<sup>34</sup>. Ο διευθυντής ειδήσεων του MEGA Χρ. Παναγιωτόπουλος, παραδέχτηκε τρία χρόνια μετά τη δολοφονία ότι το βίντεο-ντοκουμέντο από τη στιγμή της δολοφονίας, μεταδόθηκε αλλοιωμένο. Στο κείμενό του αναφέρει: «*Δυστυχώς, όλα πήγαν λάθος. Μεταδώσαμε αλλοιωμένο το μοναδικό βίντεο-ντοκουμέντο από τη στιγμή της δολοφονίας. Είχαν περιληφθεί ήχοι διαδήλωσης και σπασμένων βιτρινών πριν ακουστούν οι δολοφονικοί πυροβολισμοί του Κορκονέα. Έτσι, ευλόγως θα μπορούσε κάποιος να πιστέψει ότι προηγήθηκαν επεισόδια και, άρα, ο Κορκονέας βρέθηκε σε άμυνα!*»<sup>35</sup> Κατά τα πρώτα λεπτά κύριος στόχος των ΜΜΕ φαινόταν να είναι η συγκάλυψη της δολοφονίας και η αποτροπή οποιασδήποτε αντίδρασης για αυτή. Πράγμα που όχι μόνο δεν επιτεύχθηκε, αλλά οι συγκεκριμένες προσπάθειες τόνωσαν το θυμό και οδήγησαν ίσως λίγους περισσότερους στους δρόμους.

## ii) «Μεμονωμένο περιστατικό» και εξέγερση

Όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο έγινε η δολοφονία υπήρξαν κι εκεί διαφορετικές αφηγήσεις. Έγιναν προσπάθειες να αποδειχθεί ότι η σφαίρα εξοστρακίστηκε και χτύπησε τον Α. Γρηγορόπουλο, καθώς ο ειδικός φρουρός πυροβόλησε δύο φορές στον αέρα και μία στο έδαφος για εκφοβισμό.<sup>36</sup> Όταν αυτή η εκδοχή δεν έγινε αποδεκτή (και αφού είχε απορριφθεί και το σενάριο της επίθεσης στους αστυνομικούς από ομάδα ταραξιών, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω), η δολοφονία παρουσιάστηκε από τον κυρίαρχο λόγο ως κάτι αναπάντεχο και σίγουρα ως ένα μεμονωμένο περιστατικό· κι αυτό όχι μόνο τις πρώτες στιγμές μετά τον πυροβολισμό. Παρουσιάστηκε ως ένα μεμονωμένο περιστατικό που αμαυρώνει την εικόνα της αστυνομίας. Μέχρι το Δεκέμβριο του 2008 όμως, και μέχρι και σήμερα, τέτοιου είδους περιστατικά μεγάλης ή μικρότερης σημασίας συμβαίνουν συνεχώς και αποδεικνύουν ότι η καταστολή και η αστυνομική βία έχουν ξεπεράσει κάθε όριο.<sup>37</sup>

Τα άτομα που συμμετείχαν στις ταραχές μετά τη δολοφονία, αυτοί και αυτές που συγκλονίστηκαν και ταρακουνήθηκαν από το θάνατο του Γρηγορόπουλου, με κείμενα και ανακοινώσεις εκφράζουν κι αυτοί τη θέση τους για το συμβάν. Κατά τους εξεγερμένους καμιά ζωή δεν πρέπει να θυσιαστεί στον αγώνα για την εξασφάλιση της τάξης και της ασφάλειας. Η

---

πηγή: [http://www.youtube.com/watch?feature=player\\_embedded&v=o1IFbKwiXSE](http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=o1IFbKwiXSE)

<sup>34</sup> Το απόσπασμα των ειδήσεων MEGA με τις αλλοιώσεις υπάρχει στον ιστότοπο YOUTUBE με τίτλο: TO MEGA παραποιεί το βίντεο Γρηγορόπουλου. Βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=cEwcl2pXhOY>

<sup>35</sup> Παναγιωτόπουλος, Χρ., 2011, *Προσωπική μαρτυρία για τον Αλέξανδρο Γρηγορόπουλο*, 12 Δεκεμβρίου 2011, <http://www.aixmi.gr/index.php/prosopikh-martyria-gia-ton-alexandro/>

<sup>36</sup> Η εκδοχή αυτή είναι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, Βλ. Δελτίο ειδήσεων στις 20:00, ALPHA, 7 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: [https://www.youtube.com/watch?v=LU4DfE\\_-sJY](https://www.youtube.com/watch?v=LU4DfE_-sJY)

<sup>37</sup> Σημειώνεται ότι το περιστατικό «ζαρντιέρα», η σύλληψη και φυλάκιση του παιδιού με τα «πράσινα σταράκια», η τρομακτική καταστολή και οι τραυματισμοί πολλών φοιτητών κατά τη διάρκεια των φοιτητικών καταλήψεων του 2006-2007, οι βασανισμοί ιεροδούλων και μεταναστών στα αστυνομικά τμήματα της Αθήνας (για τους οποίους υπάρχουν βίντεο, αλλά και για όσους δεν υπάρχουν) είναι κάποια από τα περιστατικά τα οποία είχαν συμβεί πριν τη δολοφονία του Γρηγορόπουλου. (Βλ. ενδεικτικά: Κούλογλου, Στ., 2008, *Ορισμένα μεμονωμένα περιστατικά*, [www.rwf.gr](http://www.rwf.gr) · Amnesty International, 2012, *Αστυνομική βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά*, <http://www.amnesty.org.gr>)

ζωή του Αλέξη και κάθε θύματος της έντονης καταστολής και βίας, άξιζε να βιωθεί. Το ανθρώπινο σώμα δεν θεωρείται αναλώσιμο και ο Γρηγορόπουλος δεν θα γίνει homo sacer. Γι' αυτούς και γι' αυτές ο Αλέξης δολοφονήθηκε εν ψυχρώ από τον ειδικό φρουρό. Δεν αναγνωρίζουν τον πυροβολισμό και το θάνατο του νεαρού ως ένα μεμονωμένο περιστατικό, και τον προσθέτουν στη λίστα με τις δολοφονίες εξαιτίας των οργάνων της τάξης. Για παράδειγμα σε κείμενο που μοιράστηκε σε πορεία στο Κερατσίνι στις 20 Δεκεμβρίου αναφέρεται: «Άλλο ένα «μεμονωμένο περιστατικό» (υπογράμμιση δική μου), που έρχεται να προστεθεί στη δολοφονία του 15χρονου Μιχάλη Καλτεζά τον Νοέμβρη του 1985 από τον μπάτσο Μελίστα, στις πιο πρόσφατες δολοφονίες του 23χρονου Ηρακλή Μαραγκάκη από ειδικό φρουρό στο Ηράκλειο Κρήτης και της 43χρονης Μαρίας Κουλούρη στην αγωνιζόμενη Λευκίμμη της Κέρκυρας, στις μεταπολιτευτικές δολοφονίες αγωνιστών από το δημοκρατικό καθεστώς: Τσιρώνης, Κουμής, Κανελλοπούλου, Πρέκας, Τεμπονέρας, Μαρίνος. Άλλο ένα «μεμονωμένο περιστατικό» στην ατέλειωτη λίστα της γενικότερης δολοφονικής πολιτικής του κράτους και του κεφαλαίου, με δεκάδες νεκρούς εργάτες ετησίως στα κατ' ευφημισμό «εργατικά ατυχήματα», με σωρεία «τυχαίων θανάτων» κρατουμένων στα κολαστήρια των ελληνικών φυλακών, με εκατοντάδες νεκρούς μετανάστες κάθε χρόνο από «τυχαίες εκπυρσοκροτήσεις» συνοριοφυλάκων, από νάρκες στον Έβρο, από βυθίσεις πλοιαρίων στο Αιγαίο ή από αστυνομικές καταδιώξεις και ζυλοδαρμούς....»<sup>38</sup>

Αρχικά, το βράδυ στις 6 Δεκεμβρίου, η εξέγερση ξέσπασε στο κέντρο της Αθήνας και σε πιο μικρή κλίμακα στην περιοχή των Εξαρχείων. Από το σημείο της δολοφονίας και τα πρώτα «μαζέματα» κατά τις πρώτες ώρες, η εξέγερση εξαπλώθηκε στις περισσότερες περιοχές του νομού Αττικής και σχεδόν σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας τις επόμενες μέρες. Αναφέρονται ταραχές σε 75 μικρές και μεγάλες πόλεις της χώρας, ενώ σε 30 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο, σε 150 πόλεις οργανώθηκαν δράσεις αλληλεγγύης (Urban Anarchy, 2010, σ. 7). Η εξέγερση, με τη μορφή της καθημερινής διαδήλωσης και σύγκρουσης, κράτησε περίπου τρεις εβδομάδες.

Αρκετοί από τους δημοσιογράφους και ρεπόρτερ των μεγάλων μέσων ενημέρωσης έκαναν προσπάθειες να αποδείξουν ότι δεν πρόκειται για εξέγερση αλλά για ένα γεγονός άσχετο με τη πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε. Πολλές φορές, η εξέγερση χαρακτηρίστηκε ως απλά περιστατικά τυφλής και καταστροφικής βίας που τα προκαλούσαν προβληματικά παιδιά και αναρχικοί. Σε ένα δεύτερο επίπεδο η εξέγερση υποβιβάστηκε σε ξέσπασμα εξαιτίας της θεωρούμενης έλλειψης πολιτικών χαρακτηριστικών. Από αυτή τη σκοπιά, γινόταν ο ισχυρισμός ότι δεν διατυπώθηκαν ξεκάθαρα πολιτικά αιτήματα με αποτέλεσμα η εξέγερση να αυτοεξοριστεί από τη σφαίρα της πολιτικής και να γίνεται λόγος για ατομικιστικές πρακτικές και εγωκεντρικό φαντασιακό. Οι πιο νεοφιλελεύθεροι εκτίμησαν ότι όλα συμβαίνουν διότι η Ελλάδα είναι μια χώρα αρχαϊζουσα, που δεν έχει ακόμη προσαρμοστεί στα δεδομένα της νεοτερικότητας και δεν έχει φτάσει στα στάδια του κράτους δικαίου.

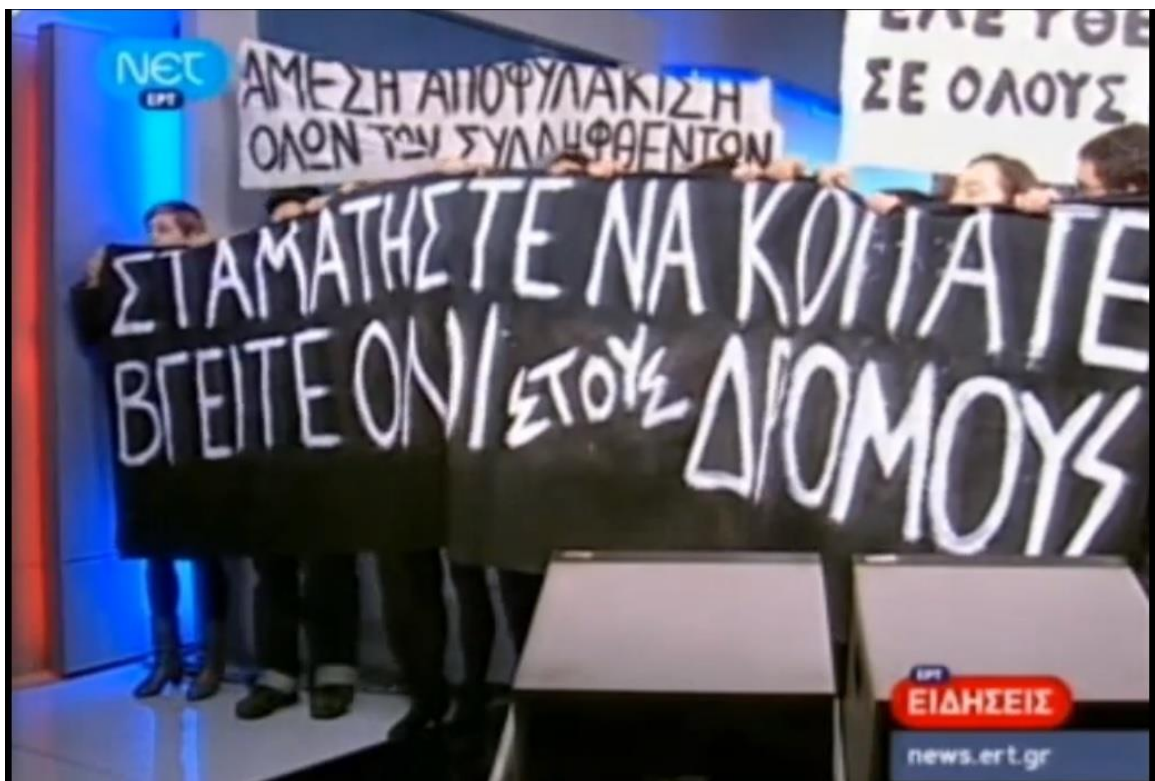
---

<sup>38</sup> Κείμενο που μοιράστηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2008, ημέρας διεθνούς αλληλεγγύης στους συλληφθέντες, στη πλατεία Λαού στο Κερατσίνι.



Οι διαδηλώσεις και οι δράσεις των εξεγερμένων, δεν θεωρήθηκαν απάντηση στην δολοφονία, στην κρατική βία και σε όσα ώθησαν τα άτομα στο δρόμο. Πολλοί αναλυτές προτιμούσαν μια άλλη απάντηση, τόσο ήρεμη και ειρηνική που θα έκανε ακόμα και την ερώτηση να ξεχαστεί. Άρθρο της εφημερίδας Καθημερινή ξεκινάει με τη φράση: «Αντί απαντήσεων, η οργή, οι μολότοφ, τα δακρυγόνα και οι λεηλασίες. Αντί σχεδίου για την αντιμετώπιση της κρίσης, η απραξία. Και αντί συγκεκριμένων μέτρων, η αγωνία χιλιάδων γονέων για το αν «γύρισαν σπίτι τα παιδιά» κι αν σήμερα «πρέπει» να συνοδέψουν τη σορό.» Το άρθρο συνεχίζει λέγοντας: «Το διάγγελμα του πρωθυπουργού δεν έπεισε πως η πολιτική επιστρέφει στη χώρα. Και όταν η πολιτική δεν διαχειρίζεται τα προβλήματα, τέτοια προβλήματα σαν αυτά που αναδύθηκαν με τους προχθεσινούς πυροβολισμούς του ειδικού φρουρού, τότε... Η Αθήνα βρέθηκε για τρίτη μέρα κάτω από τον «νόμο» του πεζοδρομίου. Η δικαιολογημένη αγανάκτηση χιλιάδων μαθητών σε όλη την Ελλάδα δεν εμπόδισε τους κουκουλοφόρους να κάψουν και να λεηλατήσουν.»<sup>39</sup>

### iii) Αντίδραση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)



Εικόνα 1. Πανό κατά τη διάρκεια δελτίου ειδήσεων στη NET. Απομόνωση σκηνης από το δελτίο. πηγή: youtube.com

Το καθεστώς μονοπωλιακής πληροφόρησης από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διεμβολίστηκε από τους ίδιους τους εξεγερμένους. Κατήργησαν στην πράξη τη διαμεσολάβηση στη ροή των πληροφοριών μέσω των αφισών, των κειμένων, των ιστοσελίδων

<sup>39</sup> Καμπύλης, Τ., 2008, *Χάος, καταστροφές και σχέδιο απραξίας*, Αθήνα: Καθημερινή, 09 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/342848/article/epikairothta/politikh/xaos-katastrofes-kai-sxedio-apraxias>

στο διαδίκτυο, των εντύπων που μοιράστηκαν στο δρόμο, των ραδιοφωνικών εκπομπών που διαχειριζόταν οι ίδιοι και οι ίδιες και μέσω των καταλήψεων σε μέσα ενημέρωσης και την εκπομπή των μηνυμάτων τους. Από τη πρώτη εβδομάδα της εξέγερσης άρχισαν να καταλαμβάνουν ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς, οι δράσεις αυτές εντάθηκαν κατά τη δεύτερη εβδομάδα.<sup>40</sup> Είχαν ως σκοπό να «πάρουν την ενημέρωση στα χέρια τους» και να τονίσουν τον ρόλο των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, την παραποίηση των γεγονότων και την καταστολή της εξέγερσης. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στα γεγονότα: «Ραδιοφωνικοί σταθμοί καταλαμβάνονται για να αρθρωθεί ο λόγος των εξεγερμένων, ενώ μέσα στα κατειλημμένα πανεπιστήμια στήνονται blogs, ανακοινώσεις, κείμενα, έντυπα και αυτοδιαχειριζόμενοι ραδιοφωνικοί πομποί για την αντιπληροφόρηση»<sup>41</sup>. Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και στην πορεία της πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης αναγνωρίστηκε από τις πρώτες στιγμές της εξέγερσης. Μέλη της κατάληψης του παλιού δημαρχείου Χαλανδρίου –ΚΕΠ, στις 14 Δεκεμβρίου, ανάρτησαν στην ιστοσελίδα που διαχειριζόντουσαν τα εξής: «*Τα Μέσα Μαζικής Εξήμερωσης για άλλη μια φορά λειτουργούν αποπροσανατολιστικά. Από την πρώτη στιγμή προδίκασαν ως εξοστρακισμό την εκτέλεση του 15χρονου Αλέξη, δίνοντας όπως πάντα απόλυτο κύρος στα λεγόμενα του οργάνου της τάξης [...] Στο βωμό του θεάματος προσπαθούν να στρέψουν την προσοχή του κοινωνικού συνόλου σε δευτερεύοντα και διαστρεβλωμένα γεγονότα αποσπώντας την από την ουσία. Παρουσιάζουν τις καταστροφές των Α.Τ. , των πολυεθνικών, των τραπεζών που νόμιμα κλέβουν τον κοσμάκη, των κολοσσιαίων πολυκαταστημάτων, τους ναούς του καταναλωτισμού και του κέρδους, σαν πλιάτσικο στις επιχειρήσεις του μεροκαματιάρη. Οι ρουφιάνοι δημοσιογράφοι που υπηρετούν πιστά τις προσταγές του συστήματος προσπαθούν να εμφανίσουν αυτές τις αυθόρμητες συγκρούσεις μαθητών, φοιτητών, εργατών, ανέργων, μεταναστών και κάθε εξεγερμένου σαν ένα απλό κύμα οργής και εκτόνωσης της νεολαίας, ενώ εδώ βρίσκεται σε εξέλιξη ένα σύνθετο γεγονός με κοινωνικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, που αρθρώνει πάγια αιτήματα και θέτει νέα.»<sup>42</sup> Η αντίθεση με τον τρόπο μετάδοσης των πληροφοριών, παρουσίασης των γεγονότων και ανάλυσης των δράσεων είναι εμφανής στην πλειοψηφία των κειμένων που γράφτηκαν από άτομα και ομάδες που συμμετείχαν στις διαμαρτυρίες. Φαίνεται επίσης ότι η αντίθεση αυτή υπήρχε και πριν ξεσπάσει η εξέγερση και ότι οι τακτικές των μεγάλων μέσων τους ήταν γνώριμες.*

Στις Σέρρες, κατά τις πρώτες μέρες των ταραχών (9 Δεκεμβρίου), ένα μέρος των διαδηλωτών που συμμετείχαν σε πορεία κατέλαβε το Δημαρχείο, ανάρτησαν πανό και έστειλαν fax σε όλες τις τοπικές εφημερίδες από το γραφείο του δημάρχου με τα οποία απαιτούσαν την απελευθέρωση των συλληφθέντων. Τα ίδια fax στάλθηκαν και σε

---

<sup>40</sup> Ήδη από τις 8/12 εξεγερμένοι εισέβαλλαν στο τηλεοπτικό σταθμό Super B στην Πάτρα, πρόβαλαν βίντεο με φωτογραφίες από την εξέγερση και έβγαλαν στον αέρα κείμενο. Άλλες ολιγόλεπτες καταλήψεις έγιναν στους ραδιοσταθμούς Flash, Best, Village, Εν λευκώ (Αθήνα), Team (Ρέθυμνο), Πολιτεία (Σπάρτη), σε 4 ραδιοφωνικούς σταθμούς στην Κέρκυρα, στη Δημοτική ραδιοφωνία (Βόλος, Τρίπολη), Star και Imagine (Θεσσαλονίκη), στο τηλεοπτικό σταθμό Νέα Τηλεόραση (Χανιά).

<sup>41</sup> Από κείμενο που μοιράστηκε σε πορεία στο Κερατσίνι στις 20 Δεκέμβρη, πηγή: <http://katalipsiasoee.blogspot.gr/>

<sup>42</sup> Κατάληψη Παλιού Δημαρχείου Χαλανδρίου- ΚΕΠ, 14 Δεκεμβρίου 2008, <http://dimarxeio-antipliroforisi.blogspot.gr/>

πανελλαδικής εμβέλειας μέσα, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και στο γραφείο του Προέδρου της Δημοκρατίας. Οι πιο χαρακτηριστικές δράσεις ενάντια στα ΜΜΕ είναι η παρέμβαση στη NET κατά τη διάρκεια του δελτίου ειδήσεων και η κατάληψη του κτιρίου της ΕΣΗΕΑ. Στις 10 Ιανουαρίου κατελήφθη το κτίριο της ΕΣΗΕΑ από εργαζόμενους στα ΜΜΕ. Η κατάληψη διήρκησε 5 μέρες και κατά το σύντομο χρόνο ζωής της έβγαλε κείμενα, κάλεσε σε συνελεύσεις και πορείες και προσπάθησε να καταδείξει τα προβλήματα στον τομέα της ενημέρωσης αλλά και την παραπληροφόρηση στην οποία προβαίνουν τα ΜΜΕ. Στις 16 Δεκεμβρίου περίπου 20 άτομα εισέβαλαν στο κτίριο της ΕΡΤ και κατά τη διάρκεια του μεσημβρινού δελτίου ειδήσεων του καναλιού NET, διέκοψαν τη ροή και ανάρτησαν πανό στο οποίο έγραφαν «*Σταματήστε να κοιτάτε, βγείτε όλοι στους δρόμους, Ελευθερία σε όλους μας, Άμεση αποφυλάκιση των συλληφθέντων*». Το μήνυμά τους έγινε αποδεκτό όχι μόνο από τους τηλεθεατές που εκείνη την ώρα παρακολουθούσαν το δελτίο αλλά και από πολλούς περισσότερους κατά τις αναμεταδόσεις και τους σχολιασμούς μετέπειτα.

Το κείμενο που μοιράστηκε κατά τη δράση στο χώρο της ΕΡΤ αναφέρει μεταξύ άλλων: «*Ενάντια στην εξήμερωση από τα Μ.Μ.Ε., προβαίνουμε σε παρέμβαση παρεμβολή στη ροή του προγράμματος της ΕΡΤ. Θεωρούμε ότι τα Μ.Μ.Ε. συστηματικά καλλιεργούν το φόβο. Αντί να ενημερώνουν παραπληροφορούν. Παρουσιάζουν μια πολύμορφη εξέγερση σαν τυφλή εκτόνωση. Εξηγούν την κοινωνική έκρηξη με όρους ποινικούς και όχι πολιτικούς. Αποκρύπτουν επιλεκτικά τα πραγματικά γεγονότα. Προβάλλουν μία εξέγερση σαν ένα ακόμη θέαμα που πρέπει απλά να παρακολουθούμε μέχρι να αρχίσει το επόμενο σήριαλ. Τα Μ.Μ.Ε. μετατρέπονται καθημερινά σε μέσα καταστολής της ελεύθερης και δημιουργικής σκέψης. Να αυτοοργανωθούμε. [...] Να μετατρέψουμε τους δημόσιους χώρους τους δρόμους, τις πλατείες, τα πάρκα, τις σχολές σε χώρους αδιαμεσολάβητης έκφρασης...»<sup>43</sup>*

Η απάντηση του Παναγόπουλου, διευθυντή του κρατικού καναλιού, σχετικά με την κατάληψη του δελτίου της NET, περιορίζεται στη προσπάθεια ορισμού των προσώπων, των μορφών και των κανόνων συμπεριφοράς των εξεγερμένων. Ο Παναγόπουλος κατακρίνει καθόλο όλο το μήκος της ομιλίας του το γεγονός ότι τα άτομα που διέκοψαν το δελτίο δεν έδρασαν στο όνομα μιας οργανωμένης ομάδας ή κόμματος. Τους αποκαλεί άτομα χωρίς πρόσωπα, παρόλο που βγήκαν στον αέρα με τα πρόσωπά τους φανερά και όχι φορώντας κουκούλα. Ουσιαστικά, με τον όρο πρόσωπα ο κ. Παναγόπουλος φαίνεται ότι εννοούσε τον φορέα, το κόμμα ή την ομάδα εξ ονόματος των οποίων τα άτομα δρούσαν. Λέει: «*Οι άνθρωποι αυτοί δεν ήρθαν εδώ οργανωμένα. Δεν ήρθαν δηλαδή ως ομάδα με κάποιο κοινωνικό πρόσωπο με κάποια κοινωνική εκπροσώπηση. [...] έγινε μια εισβολή, μικροομάδων, ανοργάνωτων οι οποίοι δε φέρουν καμία κοινωνική ταυτότητα και είναι για τούτο καταγγελταίοι. [...] Επίσης δώσαν ένα κείμενο χωρίς υπογραφή χωρίς να φέρει ταυτότητα, χωρίς να φέρει τίτλο, ένα έγγραφο non-paper. Με αυτό το non paper, σύμφωνα με τον Παναγόπουλο, αλλά και με ολόκληρη τη δράση τους καταγγέλλουν τον τρόπο που διάφορα κανάλια δείχνουν, το οποίο δεν αφορά καθόλου την ΕΡΤ. Αυτά τα άτομα ήρθαν στη NET για να κάνουν διαμαρτυρία χωρίς να έχουμε φταίξει σε τίποτα, χωρίς να έχουμε κάνει τίποτα λέει ανοίγοντας την ομιλία του και κάπως έτσι*

<sup>43</sup> Ολόκληρο το κείμενο και το βίντεο της παρέμβασης στο κανάλι του youtube, με τίτλο «Κατάληψη στη NET στην ώρα των ειδήσεων από νέους για τη δολοφονία...», πηγή: <http://www.youtube.com/watch?v=PK9lpMk7fiY>

σταματά και η ενασχόληση του όσον αφορά στο ρόλο των μέσω ενημέρωσης και σε αυτό που οι εξεγερμένοι ήθελαν να κάνουν ευρέως γνωστό. Η ανάλυσή του περί δικαιωμάτων, περιλαμβάνει μόνο το δικαίωμα στην ενημέρωση σύμφωνα με το πρόγραμμα και το δικαίωμα στη εργασία που καταλύεται από τους εισβολείς (*άνθρωποι που καταλύουν εργασιακή ειρήνη, άνθρωποι που δια της βίας εμποδίζουν εμένα και τους εργαζόμενους να κάνουμε τη δουλειά μας , τους καταγγέλλω και είναι κατακριτέοι. ...*).<sup>44</sup>

#### **iv) Ένα χρονικό των γεγονότων**

Ξεκινώντας την αφήγηση των γεγονότων εκείνου του Δεκεμβρίου, ερχόμαστε στο βράδυ της 6<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου, όταν η πληροφορία του θανάτου διαδόθηκε αστραπιαία κυρίως μέσω τηλεφώνων και διαδικτύου και κόσμος άρχισε να συγκεντρώνεται στη γειτονιά των Εξαρχείων. Οι πρώτες συγκεντρώσεις έγιναν στην πλατεία Εξαρχείων και στο Πολυτεχνείο· και οι δύο τόποι είναι σημεία κατατεθέν για κάθε κατάσταση που χρήζει αντιμετώπισης. Το Πολυτεχνείο κατελήφθη και σε χώρο του πραγματοποιήθηκε συνέλευση όπου οι περισσότεροι παρευρισκόμενοι συμφώνησαν να «κατέβουν στο δρόμο». Όσοι και όσες ήταν συγκεντρωμένοι/ες στην πλατεία Εξαρχείων, τα μεσάνυχτα πήγαν κι αυτοί με πορεία προς το Πολυτεχνείο. Στην Πατησίων στήθηκαν οδοφράγματα και ξεκίνησαν συγκρούσεις με την αστυνομία. Κάποιοι και κάποιες από αυτή τη πορεία αποκόπηκαν, προχώρησαν προς την οδό Σταδίου και κατέλαβαν το κτίριο της Νομικής σχολής. Στη συνέλευση που ακολούθησε, αποφασίστηκε η δημιουργία κέντρου αντιπληροφόρησης στο χώρο, κάτι που ευνοήθηκε από τη κεντρικότητα της θέσης της σχολής. Το ίδιο βράδυ καταλήφθηκε και η ΑΣΟΕΕ που βρίσκεται κι αυτή στην οδό Πατησίων. Εκδηλώσεις αντίδρασης σημειώθηκαν επίσης και στη περιοχή του νοσοκομείου Ευαγγελισμός, όπου διακομίσθηκε ο Γρηγορόπουλος και διαπιστώθηκε ο θάνατός του. Γενικότερα, οι διαμαρτυρίες αυτές τις πρώτες ώρες, δεν διαχύθηκαν σε πολλές περιοχές, όπως έγινε τις επόμενες μέρες, αλλά συγκεντρώθηκαν στην περιοχή των Εξαρχείων, όπου υπάρχουν αρκετοί στόχοι, και σε περιοχές όπως το Μοναστηράκι, τα Πατήσια, τα Πετράλωνα και γενικά η περιοχή γύρω από την Ερμού. Πάρα πολλά καταστήματα στην οδό Ερμού και στους κάθετους δρόμους δέχτηκαν επιθέσεις, κάηκαν ή λεηλατήθηκαν. Πραγματοποιήθηκε επίσης επίθεση στο Αστυνομικό Τμήμα (Α.Τ.) Ακροπόλεως, κατά την οποία καταστράφηκαν μερικά περιπολικά.

---

<sup>44</sup> Βίντεο με τίτλο: *Ο Χρήστος Παναγόπουλος μιλάει για την κατάληψη στη NET*, πηγή: <http://www.youtube.com/watch?v=1niOJ4hlKYk>



Εικόνα 2. Τα σημεία των ταραχών το πρώτο βράδυ της εξέγερσης, πηγή: Δελτίο ειδήσεων 20:00 ALPHA (απομόνωση εικόνας από βίντεο στο <http://youtube.com> )

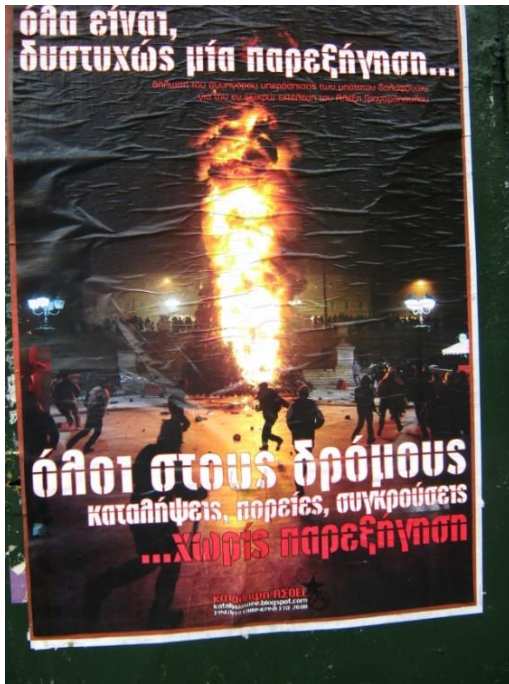
Την επομένη ημέρα (Κυριακή 7/12), διοργανώθηκαν πορείες, που καλέστηκαν κυρίως από φοιτητές/τριες, από μαθητές/τριες και από τη κατάληψη στη Νομική. Η συνεννόηση και η οργάνωση για τις πορείες αυτές έγιναν και πάλι μέσω διαδικτύου και τηλεφώνων. Οι διαμαρτυρόμενοι/ες επιθυμούσαν να εκδηλώσουν τη δυσαρέσκειά τους απέναντι στη γενικότερη στάση του κρατικού μηχανισμού και στον τρόπο λειτουργίας της Ελληνικής Αστυνομίας. Στη συγκέντρωση συμμετείχαν και οι δάσκαλοι/ες και καθηγητές/τριες που κήρυξαν 24<sup>η</sup> απεργία. Στόχος ήταν η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής (ΓΑΔΑ). Το κτίριο βρίσκεται στη λεωφόρο Αλεξάνδρας και σε αρκετά κοντινή απόσταση από τα ορμητήρια που είχαν δημιουργηθεί την προηγούμενη ημέρα (Εξάρχεια, Πολυτεχνείο, ΑΣΟΕΕ). Καθοδόν προς τη ΓΑΔΑ, σημειώθηκαν έντονες υλικές ζημιές σε εμπορικά καταστήματα και δημόσια κτίρια. Η πορεία δεν κατέληξε στο αρχηγείο της αστυνομίας καθώς δέχθηκε επίθεση με χημικά από την αστυνομία και οι συμμετέχοντες διαλύθηκαν στα στενά της Νεάπολης και κατέληξαν στο Πολυτεχνείο. Στο δελτίο τύπου της ΓΑΔΑ για την 7<sup>η</sup> Δεκεμβρίου 2008 αναφέρεται η διαδρομή της πορείας και η αναχαίτιση της καθώς και ότι προσήχθησαν δεκαπέντε άτομα και συνελήφθησαν εφτά. Αναφέρθηκαν πυρκαγιές σε δύο οχήματα, δύο αντιπροσωπείες αυτοκινήτων, δύο υποκαταστήματα τραπεζών, έγιναν φθορές σε 38 οχήματα, 14 καταστήματα και 4 υποκαταστήματα τραπεζών.<sup>45</sup> Η εφημερίδα Έθνος, την επόμενη μέρα, έγραψε: «Από τη λεωφόρο Αλεξάνδρας, τα Εξάρχεια, τις οδούς Πατησίων, Σταδίου, Αιόλου και όλο το κομμάτι της Ερμού, από την Ευαγγελιστρίας μέχρι και την Αθηνάς, τα δακρυγόνα ακόμα καπνίζουν.» Λίγη ώρα μετά τη διάλυση της πορείας, δέχτηκε επίθεση το αστυνομικό τμήμα των Εξαρχείων (στην οδό Καλλιδρομίου). Συγκρούσεις έγιναν και στη περιοχή γύρω από την οδό Πατησίων όπου τα τελευταία χρόνια διαμένουν μετανάστες.

<sup>45</sup> Δελτίο τύπου για την 8η Δεκεμβρίου 2008, <http://www.astynomia.gr/>

Τη Δευτέρα 8 Δεκεμβρίου 2008, ήταν η πρώτη μέρα που, υπό φυσιολογικές συνθήκες, θα άνοιγαν τα σχολεία. Αλλά οι συνθήκες δεν ήταν φυσιολογικές και οι μαθητές και μαθήτριες προτίμησαν αντ' αυτού να συγκεντρωθούν στα Προπύλαια και να οργανώσουν μια πορεία. Οι συγκεντρώσεις ξεκίνησαν από όλες τις γειτονιές σε διάφορα σημεία όπου βρίσκονται τα σχολεία και κατέληξαν όλες μαζί στα Προπύλαια. Η προσέλευση ήταν μαζική και η πορεία ήταν μεγαλειώδης. Η πορεία κατέληξε στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής (ΓΑΔΑ) και σταμάτησε η κυκλοφορία για αρκετή ώρα στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Αντίστοιχα, στο Πειραιά μαθητές μαζί με φοιτητές του Πανεπιστημίου Πειραιά οργάνωσαν πορεία προς τη Γεν. Αστ. Διεύθυνση Πειραιά, όπου εισέβαλαν στο κτίριο και προκάλεσαν ζημιές. Σε πολλές περιοχές της Αττικής έγιναν επιθέσεις σε αστυνομικά τμήματα (Χαλάνδρι, Πατήσια, Βούλα, Ηλιούπολη, Αιγάλεω, Ερυθραία, Αγία Παρασκευή, Γαλάτσι, Πετρούπολη, Μεταμόρφωση, Κηφισιά). Έγινε επίσης επίθεση με μολότοφ στα δικαστήρια Ευελπίδων. Κατά τη διάρκεια της απογευματινής πορείας, η πόρτα του Συμβουλίου της Επικρατείας έσπασε και επιχειρήθηκε ο εμπρησμός του κτιρίου, ενώ έγιναν καταστροφές και απαλλοτριώσεις σε όλο το μήκος της οδού Πανεπιστημίου και στην Ομόνοια. Η 8<sup>η</sup> Δεκεμβρίου είναι και η ημέρα που κάηκε το χριστουγεννιάτικο δέντρο που κοσμούσε την πλατεία Συντάγματος καθώς τα Χριστούγεννα πλησίαζαν. Ο Ν. Κακλαμάνης, δήμαρχος της Αθήνας εκείνη την περίοδο, είχε δηλώσει: *«Και θα κάνω εγώ τις γιορτές Χριστουγέννων, κι ας μου κάψανε το δέντρο, θα τις κάνω εγώ τις γιορτές. Τα καθάρματα. Τους έφταιξε το δέντρο»*. Με διάγγελμα τύπου του Δήμου Αθηναίων στις 17 Δεκέμβρη, ο δήμαρχος διαβεβαίωσε ότι *οι εορταστικές εκδηλώσεις θα πραγματοποιηθούν προκειμένου η πόλη να ξαναβρεί τους ρυθμούς της και το χαμόγελο να επιστρέψει*. Το διάγγελμα έκλεινε λέγοντας πως οι πολίτες με τη συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις των Χριστουγέννων θα στείλουν όλοι μαζί το μήνυμα ότι *«η Αθήνα θα ζήσει και θα γιορτάσει τα Χριστούγεννα»*.<sup>46</sup> Το κάψιμο του δέντρου είναι για μια πράξη συμβολική κατά του προωθούμενου κλίματος γιορτής ώστε να ξεχαστεί αρχικά το γεγονός της δολοφονίας και σε δεύτερο πλάνο η εξέγερση. Αυτό που αποζητούσε το κράτος εκείνη τη περίοδο, ήταν μια επιστροφή στην κανονικότητα, στην κατανάλωση, στις οικογενειακές αξίες και σε ό,τι περιλαμβάνεται στο «κλίμα των γιορτών». Σε αυτό ακριβώς όμως οι εξεγερμένοι/ες αντιτάχθηκαν καίγοντας ένα σιδερένιο και με συνθετικά υλικά δέντρο.

---

<sup>46</sup> Διάγγελμα τύπου του Δήμου Αθηναίων για τον ερχομό των Χριστουγέννων, 17 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: [www.nomikikatalipsi.blogspot.gr](http://www.nomikikatalipsi.blogspot.gr)



Εικόνα 3. Το δέντρο κατά τη διάρκεια του εμπρησμού του σε αφίσα της κατάληψης ΑΣΟΕΕ, πηγή: Εξέγερση οδοιπορικό, <https://athens.indymedia.org/>

Εικόνα 4. Το καμένο χριστουγεννιάτικο δέντρο της πλατείας Συντάγματος, πηγή: Δομένικος Γ., "Δεκέμβρης 2008: Αθήνα ανοχύρωτη πόλη", 6 Δεκεμβρίου 2013, <http://popaganda.gr/dekemvris-2008-athina-anochiroti-poli/>

Το βράδυ κατελήφθη η Πρυτανεία στα Προπύλαια για κάποιες ώρες. Η κατάληψη έληξε εν μέσω πολλών δακρυγόνων. Την ίδια μέρα η ΠΟΣΔΕΠ (Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Διδακτικού & Ερευνητικού Προσωπικού) κήρυξε τριήμερη απεργία, καταγγέλλοντας τη δολοφονία και την κρατική καταστολή. Ανέστειλλαν επίσης τις λειτουργίες τους οι διοικήσεις του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ), του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Παντείου Πανεπιστημίου, των ΤΕΙ (Τεχνικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα) Αθηνών και Πειραιά, του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Η γενίκευση των ταραχών δημιούργησε φήμες για επιβολή του άρθρου 48 του Συντάγματος για κήρυξη της χώρας σε κατάσταση εθνικής ανάγκης, την οποία διέψευσε το βράδυ ο κυβερνητικός εκπρόσωπος μετά από έκτακτη κυβερνητική επιτροπή. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έκαναν λόγο για εμπόλεμη κατάσταση στο κέντρο της Αθήνας. Τόνιζαν επίσης τη σύσταση διαφόρων πρεσβειών προς τους ξένους υπηκόους και τουρίστες να αποφεύγουν τα κέντρα των πόλεων. Σε δελτίο ειδήσεων του καναλιού ALPHA ακούστηκαν τα εξής: «[...]Ενδεικτικό της κατάστασης είναι ότι η αμερικανική και η βρετανική πρεσβεία κάλεσαν τους υπηκόους τους που βρίσκονται στην Ελλάδα να μην κατευθύνονται στο κέντρο της Αθήνας αλλά και των άλλων μεγάλων πόλεων έως ότου τελειώσουν οι διαδηλώσεις.»<sup>47</sup>

Η Τρίτη 9 Δεκεμβρίου ήταν η ημέρα της κηδείας του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, η οποία πραγματοποιήθηκε στο κοιμητήριο Παλαιού Φαλήρου, όπου παρευρέθηκαν χιλιάδες

<sup>47</sup> Αστυνομικό δελτίο ALPHA TV, Βίαιες συμπλοκές σε όλη τη χώρα, 8/12/2008, πηγή: [http://web.archive.org/web/20081212052208/http://www.alphatv.gr/index.asp?a\\_id=91&news\\_id=33592](http://web.archive.org/web/20081212052208/http://www.alphatv.gr/index.asp?a_id=91&news_id=33592)

κόσμου. Μετά την κηδεία σημειώθηκαν επεισόδια πετροπόλεμου στην ευρύτερη περιοχή, κατά τα οποία τα ΜΑΤ (Μονάδες Αποκατάστασης Τάξης) έκαναν χρήση δακρυγόνων. Αστυνομικοί της Ομάδας Ζ πυροβόλησαν πολλές φορές στον αέρα. Διοργανώθηκε επίσης συλλαλητήριο από φοιτητικούς συλλόγους, μαθητές/τριες, την ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης) και τη ΔΟΕ (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας), που είχαν κηρύξει εικοσιτετράωρη απεργία. Η πορεία κατέληξε σε πετροπόλεμο και οι δυνάμεις καταστολής επιτέθηκαν στον κύριο όγκο της πορείας. Το αστυνομικό τμήμα Ζεφυρίου, στην δυτική Αθήνα, δέχθηκε επίθεση από Ρομά.

Όσα συνέβησαν κατά τις πρώτες μέρες της εξέγερσης αποτυπώνουν αρκετά καλά το «κλίμα» όλου του Δεκεμβρίου. Κύριοι στόχοι των διαδηλωτών ήταν τα αστυνομικά τμήματα και οι αστυνομικές δυνάμεις, καθώς και τραπεζικά και εμπορικά καταστήματα. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ), από τις πρώτες ώρες ασχολήθηκαν ενεργά με το θέμα, πολλές φορές όχι μόνο μεταφέροντας τα γεγονότα, αλλά και παραποιώντας τα. Οι εξεγερμένοι τα αντιμετώπισαν λοιπόν τουλάχιστον επιφυλακτικά και έλαβαν δράση για την ενημέρωση όσον αφορά στην εξέγερση. Σύμφωνα με την πυροσβεστική, έως την Τρίτη 9 Δεκεμβρίου, υπήρχαν πάνω από 25 κτίρια καμένα και πολλά καταστήματα με θραύση υαλοπινάκων. Οι πρώτες προσεγγίσεις του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών (ΕΒΕΑ) και καταστηματαρχών, οι οποίες παρουσιάστηκαν στα δελτία ειδήσεων, έκαναν λόγο για ζημιές της τάξης των 2,5 εκατομμυρίων ευρώ.<sup>48</sup>

#### **ν) Ανάδυση κοινωνικών ζητημάτων**

Η εξέγερση ξεκίνησε αρχικά εξαιτίας της δολοφονίας του Γρηγορόπουλου από ειδικό φρουρό, τα άτομα εναντιώθηκαν σε πρώτο επίπεδο στη βία που ασκούν οι αστυνομικές δυνάμεις και στην οπλοφορία τους, αλλά στην πορεία αναδύθηκαν πρόσθετα ζητήματα. Για πολλούς τα ζητήματα αυτά, που αποτελούν και βασικές αιτίες της εξέγερσης, ήταν φανερά εξ αρχής. Για κάποιους αναδύθηκαν στην πορεία, για άλλους δεν υπήρξαν ποτέ. Αναμφίβολα όμως, είτε αυτά τα ζητήματα οδηγούσαν σε αιτήματα και διεκδικήσεις, είτε όχι, η *βεντάλια των κοινωνικών ζητημάτων*<sup>49</sup> άνοιξε. Αυτά τα αναδυόμενα κοινωνικά ζητήματα αφορούν κυρίως τα δικαιώματα μεταναστών, κρατουμένων, φτωχών, νέων και κοινωνικά αποκλεισμένων. Οι εξεγερμένοι εναντιώθηκαν στο σύγχρονο τρόπο ζωής και στη καταπίεση και εκμετάλλευση που αυτός προωθεί. Αντιστάθηκαν στη βία που βιώνουν καθημερινά. Η Ανοιχτή Συνέλευση Εξεγερμένων στο Αγρίνιο έγραψε: *«Δεν είναι μονό η εν ψυχρώ εκτέλεση του Αλέξη. Είναι και οι εκατοντάδες εκτελέσεις ανώνυμων πάντα μεταναστών. Οι δεκάδες εκκαθαρίσεις συντρόφων και αγωνιστών με ποικίλους τρόπους. Είναι οι «αυτοκτονίες» στο στρατό και στις φυλακές. Είναι τα ψυχιατρεία και τα φάρμακα τους. Είναι τα σχολεία και τα πανεπιστήμια που διαδίδουν με βία την γλώσσα των κυρίαρχων ψεμάτων. Είναι οι ρόλοι, τα πρότυπα, τα στερεότυπα που οδηγούν σε μια αβίωτη ζωή. Είναι ο ατέρμονος εγκλεισμός σε*

---

<sup>48</sup> Δελτίο ειδήσεων στις 20:00, ALPHA, 9 Δεκεμβρίου 2008

<sup>49</sup> Από το κείμενο: *Τα Χριστούγεννα φέτος παίρνουν αναβολή: υπάρχουν συλληφθέντες στη φυλακή*, από την ανοιχτή εκδήλωση στο κατειλημμένο κτίριο της ΓΣΕΕ. Πηγή: <http://katalipsiasoe.blogspot.gr>



χρόνια καταπίεση και εκμετάλλευση. [...] τη στιγμή που η βία του συστήματος είναι παρούσα σε κάθε εντολή και καταναγκασμό που είμαστε υποχρεωμένοι να υπομένουμε στωικά κάθε μέρα, από το πρωινό ζύπνημα για το σχολείο και τη δουλειά μέχρι το αυταρχικό βλέμμα κάθε αφεντικού και μπάτσου. [...] Το μόνο που επιζητούμε είναι η καθολική ανατροπή του συστήματος που γεννά, προωθεί και αναπαράγει την καταπίεση και την εκμετάλλευση.»<sup>50</sup>

Πέρα από την εναντίωση στην ασυδοσία των κατασταλτικών μηχανισμών και του πολιτικού μηχανισμού, βγήκαν στην επιφάνεια, σχεδόν ταυτόχρονα, πληθώρα άλλων ζητημάτων, σχετικών με τις αντιφάσεις, οι αντιθέσεις και τα αδιέξοδα της ελληνικής κοινωνίας. Στα κείμενα και στις διεκδικήσεις των εξεγερμένων γίνονται αναφορές σε ζητήματα παιδείας, μισθών και εργασίας, στην έλλειψη κοινωνικού κράτους, στην περιθωριοποίηση μερίδας των κατοίκων της χώρας (μετανάστες/στρίες, φτωχοί/ες και λοιποί αποκλεισμένοι), στην επισφάλεια και το κοινωνικό αδιέξοδο της νεολαίας και σε πολλά άλλα που καταγράφονται στη συνέχεια.

Σε πολλά άρθρα του τύπου έγιναν προσπάθειες ορισμού της ταυτότητας των εξεγερμένων. Οι ομάδες στις οποίες τους ενέταξαν ήταν αυτές των χούλιγκαν, των παιδιών μικροαστικών οικογενειών, των παιδιών μεταναστών<sup>51</sup>, της άκρας αριστεράς και του αντιεξουσιαστικού χώρου. Σε άλλα δημοσιεύματα ανάμεσα στους συμμετέχοντες συγκαταλέγονται παιδιά που προέρχονται από εύπορες οικογένειες.<sup>52</sup> Σε άρθρο στην Καθημερινή υποστηρίχθηκε ότι πολλοί από τους συμμετέχοντες ήταν οργανωμένοι οπαδοί αθλητικών ομάδων. Η υπόθεση αυτή στηρίχθηκε στο γεγονός ότι οι αθλητικές εφημερίδες αφιέρωσαν το πρωτοσέλιδό τους στη δολοφονία του Γρηγορόπουλου, καθώς το γεγονός απασχολούσε ιδιαίτερος τους αναγνώστες τους («Δεν είναι τυχαίο ότι οι αθλητικές εφημερίδες της περασμένης Δευτέρας αφιέρωσαν το σύνολο των πρωτοσέλιδών τους στην ανθρωποκτονία του 15χρονου Αλέξη Α. Γρηγορόπουλου ή Gregory, μία μάλιστα έφτασε στο σημείο να δημοσιεύσει στο πρωτοσέλιδό της μια στροφή από τον «Επιτάφιο» του Γιάννη Ρίτσου»<sup>53</sup>). Σε άλλο άρθρο, το οποίο έχει αισθητική και λόγο κειμένου σε lifestyle περιοδικό, χωρίζονται οι εξεγερμένοι και ομαδοποιούνται σύμφωνα με τις καταλήψεις στις οποίες οργανώνονται και συμμετέχουν (ΑΣΟΕΕ, Πολυτεχνείο και Νομική). *Αναρχικοί και άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως αναρχικοί, φοιτητές, πολλοί εργαζόμενοι ή απασχολούμενοι σε ιδιαίτερος επισφαλείς θέσεις εργασίας, έφηβοι, ξένοι διαφόρων εθνικοτήτων, διανοούμενοι και καλλιτέχνες «στελεχώνουν» τις τρεις καταλήψεις και πρωταγωνιστούν στις πορείες, έχοντας*

<sup>50</sup> Κείμενο της Ανοιχτής Συνέλευσης Εξεγερμένων Αγρινίου, πηγή: <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

<sup>51</sup> Τέλλογλου, Τ., 2008, *Οι “φυλές” των διαδηλωτών*, Αθήνα: Καθημερινή, 14 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/343426/article/epikairothta/ellada/oi-fyles-twn-newn-diadhltwn>

<sup>52</sup> «...Οι περισσότεροι χούντις είναι λυκειόπαιδα εύπορων και μικροαστικών οικογενειών.» Ευδάκης Ν., «Όταν οι αναρχικοί είδαν το χάος και σάστισαν», Καθημερινή, 14 Δεκεμβρίου 2008· Ειδήσεις ALPHA 20:00, Βερούκιος Δ.: «Αυτά είναι τα παιδιά από τα Fenix από τα Starbucks της Κηφισίας από το Aquarius. Αυτά τα παιδιά έχουν ένα δυναμισμό μέσα τους αλλά που δεν έχει καμία σχέση με την παραβατικότητα έτσι όπως η αστυνομία θέλει να εμφανίσει.»

<sup>53</sup> Τέλλογλου, Τ., 2008, *Οι “φυλές” των διαδηλωτών*..

όμως και σαφή, διακριτά χαρακτηριστικά ή, αλλιώς, κρατώντας «αποστάσεις» μεταξύ τους.<sup>54</sup> Από τον τίτλο ακόμα του άρθρου «Οι φυλές των τριών (αναρχικών) καταλήψεων- Οι «χαλαροί δημοσιοσχεσίτες» της Νομικής, οι «πραγματιστές εργατιστές» της ΑΣΟΕΕ και ο «χύμα ζόφος» του Πολυτεχνείου» διαφαίνεται αυτός ο διαχωρισμός και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι εξεγερμένοι. Στην ΑΣΟΕΕ και στη Νομική φαίνεται να συμμετέχουν οι συνειδητοποιημένοι και πολιτικοποιημένοι του αναρχικού χώρου, νεολαιίστικα φοιτητικά και εργατικά σχήματα, διανοούμενοι, υποαπασχολούμενοι ή ανασφάλιστοι, όπως είναι όσοι εργάζονται σε delivery ή courier. Από την άλλη, η κατάληψη του Πολυτεχνείου «μαζεύει» λούμπεν στοιχεία, χωρίς πολιτικό προσανατολισμό, που συμμετέχουν στην εξέγερση είτε για να εκτονώσουν τα βίαια συναισθήματά τους είτε για να καρπωθούν από αυτή (μέσω των λεηλασιών). Προς το τέλος του εν λόγω άρθρου αναφέρεται: «Όσο για το Πολυτεχνείο; «Καλώς ήρθατε στην έρημο του πραγματικού». Η κατάσταση είναι εντελώς χύμα. Κανείς δεν οργανώνει τίποτα, επικρατεί χάος, ενώ προκρίνουν πρακτικές εξτρεμιστικών ενεργειών ως προάγγελο γενικού ξεσηκωμού και ανοιχτής αντιπαράθεσης με τις δυνάμεις καταστολής. Εδώ «συμβιώνουν», διόλου αρμονικά ενίοτε, «πιονέροι» του αναρχισμού, έφηβοι της «πλατείας» (Εξαρχείων), πολλοί ανένταχτοι, ενώ καταφύγιο έχουν βρει ετερόκλητες ομάδες είτε με αδιευκρίνιστα πολιτικά χαρακτηριστικά είτε με βάση την κοινή εθνολογική καταγωγή, καθώς ανάμεσα στους καταληψίες και διερχομένους υπάρχουν και αρκετοί αλλοδαποί».

Στο άρθρο για τις φυλές των καταλήψεων απάντησαν κάποιοι και κάποιες που υπέγραψαν ως «το τρίτο μάτι της κατάληψης», με κείμενο αναρτημένο στο blog της κατάληψης ΑΣΟΕΕ. Το κείμενο χαρακτηρίζει το άρθρο ως μια «προσπάθεια αστικής ανάγνωσης των απελευθερωμένων χώρων». Ισχυρίζονται ότι οι καταλήψεις της Νομικής, του Πολυτεχνείου και της ΑΣΟΕΕ σαφώς και έχουν διακριτές ταυτότητες με τον τρόπο, όμως, που εξυπηρετείται η στρατηγική τους θέση μέσα στην τρέχουσα εξεγερσιακή συγκυρία κι όχι τα σενάρια των δημοσιογράφων. Η λογική των διαχωρισμών και της διάκρισης, που προτάσσει το κείμενο κατακρίθηκαν ως προσπάθεια κατακερματισμού του κοινωνικού συνόλου που συμμετέχει στην εξέγερση. Έγραψαν χαρακτηριστικά: «Εφαρμόζεται πιστά η θεαματική διαδικασία σύμφωνα με την οποία η πραγματικότητα πρέπει να αναγνωσθεί με όρους διαχωρισμών, να συμπιεστούν τα γεγονότα με τρόπο που οι ταυτότητες των υποκειμένων να αποκτήσουν διακριτά χαρακτηριστικά, να εμφανιστούν κοινωνικοί κατακερματισμοί, να μετατραπούν οι κατακερματισμοί αυτοί σε ανταγωνισμούς για να χειραγωγηθεί τελικά το υπαρκτό από τους κυρίαρχους όρους.»<sup>55</sup>

Σε κείμενα των εξεγερμένων, ως κομμάτια της ευρύτερης ομάδας των εξεγερμένων παρουσιάζονται οι μαθητές και οι μαθήτριες, οι νέοι εργαζόμενοι και οι νέες εργαζόμενες, οι μετανάστες.<sup>56</sup> Χαρακτηριστική είναι η εισαγωγή στο πρώτο κείμενο της κατάληψης της ΓΣΕΕ

---

<sup>54</sup> Νικολόπουλος, Γ., 2008, *Οι φυλές των τριών (αναρχικών) καταλήψεων- Οι «χαλαροί δημοσιοσχεσίτες» της Νομικής, οι «πραγματιστές εργατιστές» της ΑΣΟΕΕ και ο «χύμα ζόφος» του Πολυτεχνείου*, Αθήνα: Το Βήμα, 18 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=247139>

<sup>55</sup> Ολόκληρο το κείμενο με υπογραφή Το τρίτο μάτι της κατάληψης στο <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/search?updated-max=2008-12-20T01:07:00%2B02:00&max-results=90&start=43&by-date=false>

<sup>56</sup> «Οι χιλιάδες μαθητές, νέοι εργαζόμενοι, μετανάστες δεύτερης γενιάς, που κυρίως ορθώνουν ανάστημα, είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν την ανασφάλιστη και κοπληρωμένοι εργασία, τα stage προγράμματα, τη μονοτονία του τρίπτυχου «σχολείο – σπίτι – φροντιστήριο», το σκύψιμο του κεφαλιού στις επιταγές του κάθε αφεντικού..», Κείμενο από τη Συνέλευση δρόμου από το Περιστέρι, 19 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://anoixtisynelysiperisteriou.blogspot.gr/>

στο οποίο οι συντάκτες αυτοχαρακτηρίζονται *χειρώννακτες εργάτες, υπάλληλοι, άνεργοι, προσωρινοί, ντόπιοι και μετανάστες*.<sup>57</sup> Στο κείμενο με το οποίο αναγγέλθηκε η λήξη της κατάληψης της ΑΣΟΕΕ οι καταληψίες παρουσιάζονται ως *νεολαίοι, εκμεταλλεζόμενοι, αποκλεισμένοι, μετανάστες, αμετανόητοι ρομαντικοί και διασαλευτές της Τάξης*.<sup>58</sup> Ο τρόπος με τον οποίο χαρακτηρίζουν τους εαυτούς τους και τις ομάδες με τις οποίες συμπορεύονται ποικίλει. Τα άτομα της κατάληψης της Νομικής έγραψαν: «*Δεν είναι μόνο οι δεκαπεντάχρονοι που επαναστατούν. Κάθε άνθρωπος ανεξαρτήτως ηλικίας που έχει νιώσει ότι βασικές ελευθερίες και δικαιώματά του καταστρέφονται, η αξιοπρέπειά του χάνεται, εξεγείρεται.*»<sup>59</sup> Τις ημέρες του Δεκέμβρη, κολλήθηκε ένα αυτοκόλλητο στους δρόμους της Αθήνας το οποίο έγραφε: «*Στους δρόμους δεν είναι ΜΟΝΟ οι αναρχικοί, οι αριστεροί, οι συνδικαλιστές, οι φοιτητές, οι μαθητές, οι εργαζόμενοι, οι εργάτες, οι άνεργοι, οι συνταξιούχοι, οι μετανάστες. Είμαι ΚΑΙ ΕΓΩ.*».

Αντιτέθηκαν στο λόγο αρκετών δημοσιογράφων που προσπάθησαν να αποδώσουν ταυτότητα στους εξεγερμένους. Οι εξεγερμένοι γνώριζαν ότι η απόδοση ειδικών χαρακτηριστικών και ταυτοτήτων φέρει μαζί της στερεοτυπική αντίληψη, αποπροσανατολισμό και απόδοση ευθυνών. «*Τα ΜΜΕ σε εντεταλμένη υπηρεσία αναλαμβάνουν το γνώριμο ρόλο τους, αυτόν του οργανωμένου ψεύδους, της πρόκλησης φοβικών συνδρόμων, της απαξίωσης και συκοφάντησης των εξεγερμένων, με ιδιαίτερη προσήλωση στους αναρχικούς-αντιεξουσιαστές (σε μια προσπάθεια αποπολιτικοποίησης τους και εμφάνισής τους ως «αντικοινωνικών στοιχείων») και στους μετανάστες (κατηγορώντας για πλιατσικολόγους όσους συνελήφθησαν να απαλλοτριώνουν προϊόντα από σπασμένα πολυκαταστήματα όταν η κλοπή και η λεηλασία είναι καθημερινή πρακτική των πολιτικών και οικονομικών αφεντικών: βατοπέδι, ασφαλιστικά ταμεία, ομόλογα, χρηματιστήριο, τραπεζική τοκογλυφία).*»<sup>60</sup> έγραψαν σχετικά με το θέμα.

Σε αρκετές περιπτώσεις αυτή η ανησυχία επιβεβαιώθηκε. Ο ίδιος ο λόγος και η επιλογή των λέξεων από τα μέσα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι χαρακτηρισμοί των εξεγερμένων αλλά και των οργάνων καταστολής δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο τα ΜΜΕ αντιλαμβάνονται και παρουσιάζουν τους «πρωταγωνιστές» της εξέγερσης. Οι άνθρωποι που συμμετέχουν στις διαδηλώσεις στα περισσότερα δημοσιεύματα παρουσιάζονται ως αναρχικοί, αντιεξουσιαστές, «μπαχαλάκηδες», ακροαριστεροί, κουκουλοφόροι, γνωστοί-άγνωστοι, πισιρικάδες. Τα *λούμπεν* στοιχεία που εντοπίζονται από τους δημοσιογράφους στις ταραχές διαμορφώνουν ένα άμορφο σύνολο στο οποίο αθροίζονται *μικροποινικοί, παραβατικοί, τοξικοεξαρτημένοι* (στο άρθρο που επικαλούμαι χαρακτηρίζονται ως «*πρεζάκια*»), *τσιγγάνοι, μετανάστες, γηπεδο-συναυλιακοί χούλιγκαν και περιθωριακοί χωρίς καμία πολιτική συνείδηση*.<sup>61</sup>

Από την άλλη, οι αστυνομικοί σε αρκετά άρθρα παρουσιάζονται ως όμηροι των συγκυριών και γενναίοι θεματοφύλακες της κοινωνικής ειρήνης που απειλείται. Συνήθως στα άρθρα και στα τηλεοπτικά ρεπορτάζ χρησιμοποιούνται οι λέξεις: αστυνομικοί, αστυνομικές

<sup>57</sup> Από κείμενο στο <http://gseefreezone.blogspot.gr/>

<sup>58</sup> *Κατάληψη ΑΣΟΕΕ: ΤΕΛΟΣ. Μόλις αποχωρήσαμε από το κτίριο. Διαρκές ανοικτό ραντεβού στους δρόμους*, 24 Δεκεμβρίου 2008, <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

<sup>59</sup> Κείμενο της κατάληψης νομικής, <http://nomikikatalipsi.blogspot.gr/>

<sup>60</sup> Από κείμενο που μοιράστηκε σε πορεία στο Κερατσίνι την ημέρα διεθνούς αλληλεγγύης στο συλληφθέντες. Ρεσάλτο, 20 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

<sup>61</sup> Ξυδάκης, Ν., 2008, *Όταν οι αναρχικοί είδαν το χάος και σάστισαν*, Αθήνα: Καθημερινή, 14 Δεκεμβρίου 2008

δυνάμεις, άνδρες της αστυνομίας, ομάδες Δίας/Ζήτα/κτλ., διμοιρίες MAT· λέξεις που περιγράφουν ακριβώς την εργασιακή τους θέση και μόνο. Στο βραδινό δελτίο ειδήσεων του τηλεοπτικού σταθμού ALPHA στις 12 Δεκεμβρίου 2008, ο ρεπόρτερ Α. Κουβέλης επιχειρεί τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του Κορκονέα με ρεπορτάζ στη γειτονιά του ειδικού φρουρού. Παρουσιάζεται ως *μεροκαματιάρης, που ζούσε τα παιδιά του, κλειστός χαρακτήρας, ως άνθρωπος που δεν μιλούσε για τη δουλειά του, ως πρότυπο οικογενειάρχη που παίζει στην πλατεία με τα παιδιά του*. Ο τίτλος του ρεπορτάζ, στο οποίο μιλούν ορισμένοι γείτονες και γειτόνισσες είναι: *«Κλειστός άνθρωπος – Άψογος οικογενειάρχης»*.<sup>62</sup> Στην περίπτωση αναχαίτησης μιας δράσης ή μιας πορείας, τα άτομα που αντιτίθενται στους εξεγερμένους ορίζονται ως πολίτες, αγανακτισμένοι πολίτες, καταστηματάρχες, έμποροι, παρουσιάζονται ως άτομα που είτε θέλουν να εξασφαλίσουν την κοινωνική ειρήνη («Αγανάκτησαν οι πολίτες με τη βία», ρεπορτάζ στο ίδιο δελτίο ειδήσεων του ALPHA), είτε παίρνουν την έκρυθμη κατάσταση στα χέρια τους (Πλατεία Κοραή, «Πολίτες σταμάτησαν μολότοφ και συλλήψεις», στο ίδιο δελτίο).

Τα στερεότυπα που αναπαρήχθησαν τις μέρες της εξέγερσης αφορούσαν και πολλές ακόμη παραμέτρους· όπως την έμφυλη ταυτότητα των υποκειμένων. Στις περισσότερες αφηγήσεις των μέσων αλλά και σε πολλά κείμενα των εξεγερμένων φαίνεται να απουσιάζει η έμφυλη διάσταση. Έτσι, στις περισσότερες αναλύσεις γίνεται λόγος για «άνδρες της αστυνομίας», για «άνδρες του αναρχικού χώρου», για νεαρούς (και όχι νεαρές) κοκ. Ο ρόλος των γυναικών περιορίζεται στο ρόλο της μάνας (έγιναν εκτενή ρεπορτάζ για παράδειγμα πάνω στη θλίψη της μητέρας του θύματος, τη συγνώμη της μητέρας του θύτη, ή τις μητέρες των εξεγερμένων νεαρών και τον φόβο τους). Οι γυναίκες φαίνεται κατ' αυτό τον τρόπο να απουσιάζουν από τις δράσεις, τις πορείες και τη διαμόρφωση της κατάστασης εκείνες τις μέρες. Σε ελάχιστες για το πλήθος των αναλύσεων διατυπώσεις γίνεται αναφορά στις κρατούμενες, στις μετανάστριες, στις διαδηλώτριες και στις υπόλοιπες που καθόρισαν την έκβαση της εξέγερσης. Τέλος, πολλά από τα συνθήματα των ημερών περιείχαν έναν άκρως σεξιστικό λόγο και αναπαρήγαγαν αποκλεισμούς. Τέτοιες σεξιστικές και ομοφοβικές συμπεριφορές δέχτηκαν κριτικές<sup>63</sup>, δεν σταμάτησαν όμως να υφίστανται.

Με κείμενο που μοιράστηκε στις κινητοποιήσεις και αναρτήθηκε στο blog της κατάληψης ΑΣΟΕΕ αλλά και σε διάφορους άλλους ιστότοπους, ένα κομμάτι των εξεγερμένων, που υπογράφει ως «μωβ κουκούλες», θέτει το ζήτημα του φύλου. Θίγουν το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος των γυναικών, κυρίως ασκούμενη από συζύγους αστυνομικούς και ένστολους. Αναφέρονται σε αντιλήψεις «ράμπο», και σε *βαθιά ανδροκρατική νοοτροπία της «μαγκιάς» και της «αρσενικής επιβεβαίωσης»*.<sup>64</sup> Οι δολοφονίες γυναικών από αστυνομικούς συζύγους<sup>65</sup>, οι οποίοι τις περισσότερες φορές χρησιμοποίησαν τα υπηρεσιακά τους περίστροφα, θεωρούνται ως πολιτικές δολοφονίες. Γράφουν: *«Εμείς σήμερα*

---

<sup>62</sup> Ειδήσεις ALPHA 20:00, Κουβέλης Α. (ρεπορτάζ), *Κλειστός άνθρωπος – Άψογος οικογενειάρχης*, 12 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=BtLsE05KRq4>

<sup>63</sup> Βλ. για παράδειγμα το Riot Girls, 2009, *Αρχίδια εξέγερση σύντροφοι...*, στο οποίο παρουσιάζεται περιστατικό διαφωνίας κοριτσιών με άτομα που φώναζαν σεξιστικό σύνθημα. Πηγή: [https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article\\_id=970403](https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=970403)

<sup>64</sup> Ολόκληρο το κείμενο, με υπογραφή «μωβ κείμενο» και σύνθημα «αυτή η κοινωνία βρωμάει τεστοστερόνη», βρίσκεται στο: <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

<sup>65</sup> Σύμφωνα με το κείμενο περισσότερες από 20 γυναίκες έπεσαν νεκρές από αστυνομικούς συζύγους ή εραστές, μετά από το 1980.

ξεσηκωνόμαστε όχι μόνο για τα εγκλήματα που θεωρούνται από το πανελλήνιο ως πολιτικά εγκλήματα από αστυνομικούς, αλλά και για το αθέατο έγκλημα της αστυνομίας, ή μάλλον για τα αθέατα εγκλήματα, που τα θεωρούμε εξίσου πολιτικά αφού εκπορεύονται κατευθείαν από αστυνομικούς, και που τιμωρούνται από ελάχιστα έως καθόλου.» Εκτός από τις συζυγοκτονίες, οι άνδρες αστυνομικοί κατηγορούνται και για δουλεμπόριο αλλοδαπών γυναικών και μαστροπεία. Οι «μωβ κουκούλες», έλαβαν μέρος στις κινητοποιήσεις του Δεκεμβρίου για να δηλώσουν την αντίθεσή τους ενάντια στην καταστολή και την αστυνομική βία, ενάντια στον καπιταλισμό και την κοινωνική εξαθλίωση, θεώρησαν λοιπόν απαραίτητο να αναδείξουν και αυτή την όψη της βίας. Κλείνουν το κείμενό τους λέγοντας: «Μέσα στο κίνημα νεολαίας και εργαζομένων που ξεσηκώθηκε ενάντια στα εγκλήματα των μπάτσων, αναδεικνύουμε και την αθέατη πλευρά τους, μιλώντας για τα εγκλήματα ή κακουργήματα εναντίων γυναικών ντόπιων ή αλλοδαπών. Αγωνιζόμαστε κατά της γενικευμένης βίας κατά των γυναικών στην πατριαρχική κοινωνία, και σήμερα ερχόμαστε να υπενθυμίσουμε την αναπαραγωγή, τον πολλαπλασιασμό και τη θεσμοποίηση της από την αστυνομία.»

Το κείμενο των «μωβ κουκούλων» θεωρεί ότι το κίνημα ξέσπασε εξαιτίας των αστυνομικών εγκλημάτων και κύριο αντικείμενό του είναι η εναντίωση στην αστυνομική βία και καταστολή. Σε πολλές τοποθετήσεις των εξεγερμένων του Δεκέμβρη συναντάται η θεώρηση ότι ανάμεσα στις αιτίες που προκάλεσαν τα γεγονότα, έχει σημαντική θέση η αστυνομική βία και η καταστολή. Οι καταληψίες της ΓΣΕΕ σε κείμενο για το κάλεσμα πορείας αλληλεγγύης στους συλληφθέντες ισχυρίζονται: «Οι συλληφθέντες είναι οι αιχμάλωτοι ενός κοινωνικού αγώνα που ξεκίνησε από την εν ψυχρώ δολοφονία ενός 15χρονου μαθητή και την εναντίωση στην αστυνομική βία και γρήγορα εξελίχθηκε σε μια γενικευμένη κοινωνική σύγκρουση»<sup>66</sup>. Η αστυνομική βία, όμως, δεν αποτελεί μόνο έναυσμα των γεγονότων αλλά υφίσταται σε κάθε κίνηση και δράση από τη στιγμή που αυτά ξεκίνησαν. Οι εξεγερμένοι και οι εξεγερμένες καταγγέλλουν την υπερβολική χρήση βίαιων μεθόδων από τις αστυνομικές δυνάμεις, υπέρμετρη χρήση δακρυγόνων και πολλές συλλήψεις. Στο ίδιο κείμενο της κατελιμμένης ΓΣΕΕ αναφέρεται: «Όσοι βρεθήκαμε στους δρόμους τις προηγούμενες εβδομάδες βιώσαμε στο μέγιστο βαθμό την βία από την μεριά της αστυνομίας: εκτεταμένη χρήση χημικών, ξύλο στις πορείες και στους αποκλεισμούς των αστυνομικών τμημάτων, ατελείωτο κυνηγητό, επιθέσεις των παρακρατικών σε μετανάστες και μαθητές... Βιώσαμε την προσπάθεια καταστολής μιας εξέγερσης που έσπασε την βιτρίνα της κοινωνικής ειρήνης, καταστολή που έχει οδηγήσει μέχρι τώρα σε εκατοντάδες συλλήψεις πανελλαδικά». Αντίστοιχα, κείμενο του κατελιμμένου Πολυτεχνείου αναφέρει: «Οι επιθέσεις σε νεολαίους και ευρύτερα αγωνιζόμενους ανθρώπους, οι δεκάδες συλλήψεις, οι ξυλοδαρμοί και σε ορισμένες περιπτώσεις οι απειλές με υπηρεσιακά όπλα ή η συνεργασία με τα παρακρατικά κοπρόσκυλα –όπως στην περίπτωση της Πάτρας, όπου μπάτσοι μαζί με φασιστοειδή εφόρμησαν εναντίον των εξεγερμένων της πόλης- είναι ο τρόπος με τον οποίο τα ένστολα κρατικά σκυλιά εφαρμόζουν το δόγμα της "μηδενικής ανοχής" υπό τις εντολές των πολιτικών αφεντικών, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το κύμα της εξέγερσης που πυροδοτήθηκε το βράδυ του περασμένου Σαββάτου. Την τρομοκρατία του αστυνομικού στρατού κατοχής συμπληρώνει η παραδειγματική αντιμετώπιση των

<sup>66</sup> Το κάλεσμα σε πορεία αλληλεγγύης στους συλληφθέντες στις 24/12 με τίτλο: τα Χριστούγεννα φέτος παίρνουν αναβολή: υπάρχουν συλληφθέντες στη φυλακή, προέρχεται από άτομα που συμμετείχαν στην ανοιχτή εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε στις 21/12 μέσα στο κατελιμμένο κτίριο της ΓΣΕΕ. Πηγή: <http://katalipsiasioee.blogspot.gr>

συλληφθέντων με απόδοση βαρύτατων κατηγοριών και προφυλακίσεις.»<sup>67</sup> Ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, η εκπαιδευτική κοινότητα και η ΕΣΗΕΑ (Ενωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών) αντέδρασαν έντονα στον τρόπο καταστολής και στις αθρόες προσαγωγές διαδηλωτών στη ΓΑΔΑ, όπου σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας «Το Βήμα» στις 9 Δεκεμβρίου, συνελήφθησαν περίπου 30 άτομα από τους οποίους οι μισοί ήταν δικηγόροι και δημοσιογράφοι.<sup>68</sup> Η ανοιχτή συνέλευση Περιστερίου ανάρτησε στο site της κείμενο με τίτλο «Καμία σφαίρα δεν αποπλίζει την εξέγερση», στο οποίο εκτός από τη δολοφονία του Γρηγορόπουλου καταγγέλλουν τη βιαιότητα και την αυθαιρεσία των αστυνομικών δυνάμεων κατά την εξέγερση. Με μορφή χρονολογίου αναφέρουν όλες αυτές τις δράσεις ξεκινώντας από τις 7 Δεκεμβρίου όταν άνδρες των ΜΑΤ σημάδεψαν διαδηλωτές με όπλο στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Στις 9 Δεκέμβρη, την ημέρα της κηδείας, άτομο της ομάδας Ζήτα πυροβόλησε 15 φορές στον αέρα στη Νέα Σμύρνη. Από την πρώτη μέρα, το βράδυ 6 Δεκεμβρίου, ομάδα ΜΑΤ έκανε χρήση πλαστικών σφαιρών στο Πολυτεχνείο. Οι επιθέσεις αυτές είναι επιβεβαιωμένες και αφορούν ξεκάθαρα αστυνομικές δυνάμεις. Συνέβησαν όμως κι άλλες στις οποίες η συμμετοχή της αστυνομίας δεν ήταν φανερή, συμμετείχαν δηλαδή άτομα της ασφάλειας με κρυφή αστυνομική ταυτότητα, όπως στην περίπτωση επιθέσεων σε Πάτρα και Λάρισα με τη βοήθεια «αγανακτισμένων πολιτών». Οι προσαγωγές μέχρι την ημέρα σύνταξης του κειμένου (27/12/2008), σύμφωνα με την ανοιχτή συνέλευση Περιστερίου ήταν πάνω από 280, οι συλλήψεις πάνω από 180 και οι προφυλακίσεις 60.<sup>69</sup>

---

<sup>67</sup> *Η Δημοκρατία τους σκοτώνει*, Κατάληψη Πολυτεχνείου, 13 Δεκεμβρίου 2008, <http://katalipsipolytexneiου.blogspot.gr/>

<sup>68</sup> Αγν. συγγραφέων, 2008, *Αθρόες προσαγωγές διαδηλωτών στη ΓΑΔΑ*, Αθήνα: Το Βήμα: Πολιτική, 9 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=249783>

<sup>69</sup> *Ανοιχτή Συνέλευση Περιστερίου, Καμία σφαίρα δεν αποπλίζει την εξέγερση*, 27 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://anoixtisvneleysiperisteriou.blogspot.gr/>



Εικόνα 5. Προσαγωγή τις μέρες του Δεκέμβρη, πηγή: Εξέγερση Οδοιπορικό, <https://athens.indymedia.org/>

Εικόνα 6. Κάλυκες και κενές φιάλες από χημικά της αστυνομίας, πηγή: Εξέγερση οδοιπορικό, <https://athens.indymedia.org/>

Εικόνα 7. Προσοχή αστυνομία, πηγή: so-cy(a)clist, <http://socyclist.blogspot.gr/>

Ρεπόρτερ του ραδιοσταθμού ALPHA κατήγγειλε τον άγριο ξυλοδαρμό ενός νεαρού από αστυνομικούς στην πλατεία Ομονοίας το απόγευμα της Κυριακής 7 Δεκεμβρίου. Κατά τη διάρκεια της ζωντανής μετάδοσης ακούστηκε να λέει «Δέκα-δώδεκα άνδρες των MAT έχουν πέσει πάνω σε ένα διαδηλωτή τον οποίο έχουν ήδη συλλάβει, τον τραβάνε, τον χτυπάνε με κλωτσιές και μπουνιές». Μερικές μέρες μετά, σε συνέντευξη του στην εφημερίδα Καθημερινή περιγράφει τα όσα είδα και λέει: «Τα MAT είχαν ωθήσει μια ομάδα διαδηλωτών στην Ομόνοια. Απομονώνουν τρία άτομα, δύο κοπέλες και ένα αγόρι. Η μία κοπέλα καταφέρνει και φεύγει. Την άλλη τη στριμώχνουν στα σίδερα ενός σουβλατζιδικού πάνω στην πλατεία, την κρατάνε από το λαιμό. Πέφτουν πάνω στο αγόρι και το σαπίζουν στο ξύλο. Κυριολεκτικά. Υπήρχε κόσμος γύρω, κόσμος άσχετος, άνθρωποι με χαρτοφύλακες που φωνάζουν να σταματήσουν την αγριότητα. Αλλά οι αστυνομικοί τους απειλούν. Όταν τους φωνάζω ότι είμαι δημοσιογράφος και τους ζητώ τα στοιχεία τους, ρίχνουν στα πόδια μας χειροβομβίδες κρότου-λάμψης. Δεν σταματούν να χτυπάνε το παιδί. Το σηκώνουν απ' τη ζώνη και τον πετάνε με το κεφάλι κάτω. Θηριωδία».<sup>70</sup>

Σε τέτοιους είδους καταγγελίες η ελληνική αστυνομία απάντησε με δηλώσεις όπως «Αν δεν υπάρχει βίντεο, δεν υπάρχει ξυλοδαρμός» και «Αν κάτι τέτοιο είχε συμβεί, τα ΜΜΕ δεν θα είχαν χάσει την ευκαιρία να το βιντεοσκοπήσουν». Αυτός ήταν και ο τρόπος με τον οποίο απάντησαν οι αρμόδιοι της ΕΛ.ΑΣ. σε στοιχειοθετημένη καταγγελία Βρετανού στο BBC για

<sup>70</sup> Γιαννάρου, Λ., 2008, *Είχε λιποθυμήσει και εξακολουθούσαν να τον χτυπάνε*, Αθήνα: Καθημερινή, 9 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/342858/article/epikairothta/ellada/eixe-lipo8ymhsei-kai-e3akoloy8oysan-na-ton-xytpane>

ξυλοδαρμό ειρηνικών διαδηλωτών από αστυνομικούς στο Γκάζι, τα ξημερώματα της 14<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 2008. Το Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι κατήγγειλε εκείνες τις μέρες, το συγκεκριμένο επιχείρημα της αστυνομίας και επισήμανε την προκλητική ατιμωρησία των αστυνομικών που συμπεριφέρονται βίαια σε πολίτες.<sup>71</sup>

Ενώ μια μερίδα του πληθυσμού κατήγγειλε εξαιρετικά βίαιες αντιδράσεις της αστυνομίας, συλλήψεις χωρίς αιτία και γενικότερα έντονη παρουσία αστυνομικών δυνάμεων κατά τις μέρες της εξέγερσης, πολλοί υποστήριξαν ότι η αστυνομία έδρασε κυρίως αμυντικά. Ειδικά κατά τις πρώτες μέρες, (6-9 Δεκεμβρίου), οι έντονες ταραχές και η διάχυση της εξέγερσης δικαιολογήθηκε από πολλούς ως αποτέλεσμα της εξαιρετικά αμυντικής στάσης της αστυνομίας και της παράδοσης, κατά κάποιο τρόπο, του κέντρου της πόλης στους ταραξίες. Γράφτηκε ότι η εντολή του υπουργού εσωτερικών στην ηγεσία της Ελληνικής Αστυνομίας ήταν σαφής και απόλυτη: «*Τα χέρια κάτω ώσπου να τελειώσει η κρίση με τον θάνατο του 15χρονου. Για ένα τουλάχιστον τετραήμερο δεν θα αντιδρούμε ώσπου να εκτονωθεί η κατάσταση*».<sup>72</sup> Ο κ. Λιακόπουλος, συνδικαλιστής αστυνομικός, σε δελτίο ειδήσεων τόνισε την απουσία αστυνομικών δυνάμεων από το κέντρο της Αθήνας σημάδι κατά αυτόν μη οργανωμένης πολιτείας («*Είναι φαινόμενα μη οργανωμένης πολιτείας να μεταδίδει το κέντρο: “μακριά οι αστυνομικές δυνάμεις από τη Σταδίου, από τη Πατησίων, από το κέντρο της Αθήνας”, τη στιγμή που κινδυνεύουν περιουσίες*»<sup>73</sup>). Στην εφημερίδα «Το Βήμα» γράφτηκε ότι για τους *επαίσχυντους βανδαλισμούς και την κατάργηση του κράτους*, ευθύνη έχει και η διαταγή της κυβέρνησης [σ]την αστυνομία να μην επέμβει στα επεισόδια και να αφήσει τους κουκουλοφόρους να καταστρέψουν την Αθήνα. Αναρωτιόταν στη συνέχεια ο αρθρογράφος «*πώς και έφτασε η κυβέρνηση να δίνει τέτοιες απίστευτες σε μian ευνομούμενη κοινωνία εντολές;*»<sup>74</sup>

Αναμφίβολα, κύριος στόχος των επιθέσεων που έκαναν ή επιχείρησαν οι συμμετέχοντες στα γεγονότα του Δεκεμβρίου ήταν οι Γενικές Αστυνομικές Διευθύνσεις σε πολλές πόλεις και τα αστυνομικά τμήματα πολλών γειτονιών. Ενδεικτικά αναφέρω κάποια από τα αστυνομικά αυτά τμήματα: Ακροπόλεως, Ομονοίας, 5<sup>ο</sup> Α.Τ. Εξαρχείων, Πατησίων, Βούλας, Ηλιούπολης, Αιγάλεω, Ερυθραίας, Αγ. Παρασκευής, Γαλατσίου, Πετρούπολης, Μεταμόρφωσης, Κηφισιάς, Ν. Φιλαδέλφειας, Ν. Χαλκηδόνας, Ιλίου, Ν. Μάκρης, Ζεφυρίου, Καισαριανής, Αργυρούπολης, Μελισσίων, Βύρωνα, Γλυφάδας, Κολωνού, Περιστερίου, Πεύκης, Αλίμου, Καλλιθέας, Ν. Σμύρνης, Χαλανδρίου, Αγ. Δημητρίου, Π. Φαλήρου στην Αθήνα και Λευκού Πύργου, Άνω Πόλης, Τούμπα, Συκεών στη Θεσσαλονίκη. Επιθέσεις έγιναν και σε Αστυνομικές Διευθύνσεις μεγάλων πόλεων όπως στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής, στη Αστυνομική Διεύθυνση Νοτιοανατολικής Αττικής, στην Αστυνομική

---

<sup>71</sup> Νοδάρος, Μ., 2008, Στην ΕΛ.ΑΣ. ξεσάλωσαν, Αν δεν υπάρχει βίντεο δεν υπάρχει ξυλοδαρμός, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 23 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=2471>

<sup>72</sup> Λαμπρόπουλος, Β., Ραβανός, Α., 2008, Οι 5 ημέρες που παρέλυσαν τη χώρα, Αθήνα: Το Βήμα, 14 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=246566&wordsinarticle=%CE%BB%CE%B5%CE%B7%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82>

<sup>73</sup> Δελτίο ειδήσεων στις 20:00, ALPHA, 7 Δεκεμβρίου 2008

<sup>74</sup> Ελευθεριάδης, Π., 2008, Πολιτική χρεοκοπία, Αθήνα: Το Βήμα: Επιφυλλίδες, 14 Δεκεμβρίου 2008, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=246701&wordsinarticle=%CE%B2%CE%AF%CE%B1>



Διεύθυνση Πειραιώς, στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Πάτρας και στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Ροδόπης.

Αν και συνήθως στα δημοσιεύματα αναγνωρίζεται ότι πηγή του «κακού» είναι η αστυνομική βία και η κατάχρηση της εξουσίας, που έφτασε σε ακραίο σημείο, δηλαδή τη δολοφονία, οι αναλύσεις περί βίας συνήθως περιοριζόταν στην παρουσίαση και κριτική της βίας που ασκούσαν οι εξεγερμένοι. Για παράδειγμα, σε άρθρο στην εφημερίδα «Το Βήμα» γράφεται: «Ο θάνατος ενός παιδιού πυροδότησε εκδηλώσεις καταστροφής και δήωσης, πυρπολήσεις και κλοπές που ζημιώνουν χιλιάδες ανυποψίαστους χωρίς να παράγουν κατ' αποτέλεσμα τίποτε άλλο από οργή του πληθυσμού για την αταξία και διάλυση στον τόπο.»<sup>75</sup> Οι βίαιες συμπεριφορές των ατόμων κατά τα γεγονότα του Δεκέμβρη, έγιναν αντιληπτές ως «στείρες», χωρίς ουσιαστική αιτία και χωρίς προφανή σκοπό. Παρομοιάστηκαν αρκετές φορές με τη βία των γηπέδων, ως μια αντίδραση δηλαδή καθαρά ατομικιστική και εκτονωτική («...η βία ως φαινόμενο συνήθως αυτονομείται από τις αιτίες ή τις αφορμές που την προκαλούν και, ανεξάρτητη πλέον δύναμη, δρα με κάθε αφορμή και κάθε αιτία. Θα βρείτε μεγάλη συγγένεια ανάμεσα στη βία των γηπέδων και στη βία των κουκουλοφόρων. Είναι η βία σκέτη, το ίδιο τυφλή, αδιέξοδη και ανόητη. Χωρίς ερμηνείες και αναλύσεις. Και γι' αυτό περισσότερο επικίνδυνη και απειλητική.»<sup>76</sup>). Σε ελάχιστες περιπτώσεις οι βίαιες ενέργειες αναγνωρίστηκαν ως πολιτικές πράξεις. Κατά τον κυρίαρχο λόγο δεν υπάρχει ουσία σε κάτι που γίνεται με τρόπο έντονο, επιθετικό, διαφορετικό, ίσως ανατρεπτικό, καθώς αυτό εντάσσεται στη σφαίρα του βίαιου και χουλιγκανικού. Τις περισσότερες φορές τις απόψεις των δημοσιογράφων τις ακολούθησαν ιστορικές αναφορές και αναφορές στη βιολογία, υπογραμμίζοντας τα βίαια ένστικτα των ανθρώπων. Στην εφημερίδα Καθημερινή είχε γραφτεί: «Αναπτύχθηκε από τις αρχές του περασμένου αιώνα ένα είδος κοινωνικού δαρβινισμού που τον συναντάμε στα πλέον ετερόκλητα κινήματα: Στον φασισμό του Μουσολίνι, όπου η βία θεωρήθηκε ως αιτία και αποτέλεσμα «ριζοσπαστισμού». Στον ναζισμό του Χίτλερ, όπου η βία ως μέσο φυλετικής «εκκαθάρισης» πήρε τεράστιες και παρανοϊκές διαστάσεις. Αλλά και στα μαρξικά ιδεολογήματα, όπου η πάλη των τάξεων θεωρήθηκε ως φυσική συνέχεια της δαρβινικής πάλης για τη φυσική επιλογή και κυριαρχία. Στον Λένιν ανήκει ίσως η «τιμή» ότι ανήγαγε, θεωρητικά και πρακτικά, τη βία σε κύριο όργανο πολιτικής δράσης και κυριαρχίας.»<sup>77</sup>

Στα κείμενα και γενικότερα στο λόγο των εξεγερμένων το σχετικό με τη βία, οι τοποθετήσεις αφορούν κυρίως τη βία που ασκείται από την πλευρά του κράτους. Μιλούν για την κρατική καταστολή (με έναυσμα τη δολοφονία και άλλα περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας), τη φτώχεια, τους κοινωνικούς αποκλεισμούς, την εργασία, την εκμετάλλευση, και τον έλεγχο. Μια αφίσα της κατάληψης του Πολυτεχνείου<sup>78</sup> έγραφε, για παράδειγμα, τα εξής: «Η δολοφονία του συντρόφου Αλέξη Γρηγορόπουλου από τον ειδικό φρουρό Επαμεινώνδα Κορκονέα δεν είναι ένα «μεμονωμένο περιστατικό», αλλά έκρηξη της κρατικής καταστολής. Η

<sup>75</sup> Καστριώτης, Δ., 2008, *Καθοδόν προς το χάος*, Αθήνα: Το Βήμα, 10 Δεκεμβρίου 2008, <http://tovima.gr>

<sup>76</sup> Καρκαγιάννης, Α., 2009, *Πρωτοχρονιά βίας*, Αθήνα: Καθημερινή: Μόνιμες στήλες, 01 Ιανουαρίου 2009, <http://www.kathimerini.gr/712506/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/prwtoxronia-vias>

<sup>77</sup> Ο.π.

<sup>78</sup> Αφίσα της κατάληψης Πολυτεχνείου με κεντρικές φράσεις: *Η κοινωνική και ταξική αντίθεση μόλις άρχισε και θα τους σαρώσει- Η Δημοκρατία δολοφονεί*, πηγή: <http://katalipsipolytexneiou.blogspot.gr/>

δολοφονική βία απέναντι σε εκείνους που αγωνίζονται είναι η κορύφωση της γενικευμένης επίθεσης του κράτους και των αφεντικών ενάντια στη κοινωνία. Στον κόσμο της φτώχειας, των κοινωνικών αποκλεισμών, της μισθωτής σκλαβιάς, της εκμετάλλευσης, της καταπίεσης, του ελέγχου και της κατασταλτικής τρομοκρατίας, οι στρατιές των εξεγερμένων επιφυλάσσουν στάχτες και συντρίμια... για να ανθίσει ο κόσμος της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης». Αντίστοιχα, το Κατελιημμένο Δημαρχείο Περιστερίου (Ξυλοτεχνία), με κείμενο στις 23 Δεκεμβρίου 2008, μιλάει για την αστυνομική βιαιότητα και τη βία που ασκούν τα αφεντικά. «Η εκτέλεση του δεκαπεντάχρονου πυροδότησε τη συσσωρευμένη οργή που βιώνει το μεγαλύτερο κομμάτι της κοινωνίας για τις αποπνικτικές συνθήκες της καθημερινότητας. Η βία που ξεχειλίζει στις προσταγές και απειλές των αφεντικών και στοιβάζεται στα κρατικά οπλοστάσια που διαθέτουν μια σφαίρα για κάθε έναν από εμάς, έγινε η σφαίρα που καρφώθηκε στο Γρηγορόπουλο.»<sup>79</sup>

Ό,τι θεωρείται βία από τους εξεγερμένους και τις εξεγερμένες δεν αποτελεί απαραίτητα βία για τον τύπο. Πολλοί υποστήριξαν ότι υπάρχουν βαθμίδες της βίας και ότι η ιεράρχηση των προβλημάτων (που από τους εξεγερμένους γίνονται αντιληπτά ως βία) είναι αναγκαία για την ομαλή έκβαση μιας συζήτησης και την λειτουργία ενός κράτους. Ο Πάσχος Μανδραβέλης θεωρεί ότι ένα σύνθημα στις μέρες της ταραχής πρέπει να μας προβληματίσει. Συνεχίζοντας γράφει: «“Βία, στη βία των αυτοκινήτων”, έγραψαν κάποιοι στον τοίχο και ίσως να είναι οι ίδιοι που πυρπόλησαν δεκάδες Ι.Χ. Ασκούν λοιπόν τα αυτοκίνητα βία; Μεταφορικός ναι, αλλά πάλι σ' αυτή τη χώρα η έννοια της βίας έχει ξεχειλώσει τόσο πολύ που τα πάντα ασκούν βία. Ο λόγος, έχει ειπωθεί, ασκεί βία και γι' αυτό φροντίζουμε να τον περιορίσουμε. Τα σχολεία, λέγεται, ασκούν βία και γι' αυτό τα καταλαμβάνουμε. Η εξουσία ασκεί βία και γι' αυτό θέλουμε να την καταλύσουμε. Οι νόμοι ασκούν βία και γι' αυτό τους καταργούμε στην πράξη.»<sup>80</sup>

Το κείμενο με τον τίτλο «Αλληλεγγύη σημαίνει επίθεση» που αναρτήθηκε στον ιστότοπο της κατάληψης ΑΣΟΕΕ<sup>81</sup>, δεν μιλάει μόνο για τη βία που ασκείται στο κοινωνικό σύνολο, όπως αυτή εξηγήθηκε παραπάνω, αλλά και για την ασκούμενη βία από την μεριά των συμμετεχόντων στην εξέγερση. Η ασκούμενη βία θεωρείται απάντηση στη χρόνια ανοχή των βιαιοτήτων της αστυνομίας, καθώς και μάθημα αλληλεγγύης σε όσους σιωπούν μπροστά σε αυτές («Για αρχή, ένας κόσμος που τόσα χρόνια κάνει τουμπεκί μπροστά στις βιαιότητες της αστυνομίας απέναντι σε όσους λοξοδρομούν, εναντίον νεολαίων και μεταναστών παίρνει από τους διαδηλωτές ένα μάθημα αλληλεγγύης και τις απαντήσεις που του αξίζουν για την χρόνια ανοχή του»). Με το ίδιο κείμενο εναντιώνονται στην ειρηνική και «κόσμια» διαδήλωση και στην φρενίτιδα καταδίκης της βίας των δικών τους διαμαρτυριών. Μιλούν συγκεκριμένα για τους αριστερούς και σε τέτοια στάση την οποία τους προσάπτουν: «Όσο για τους γελοίους αριστερούς που καταδικάζουν τη βία από όπου κι αν προέρχεται, που τόσο κόσμια και υπεύθυνα ξέρουν να διαδηλώνουν την υποταγή τους, συμψηφίζοντας τη βία ενός συστήματος που σκοτώνει 15χρονα παιδιά με τις σπασμένες βιτρίνες και τις μολότοφ στους μπάτσους, η ξεφτίλα τους δεν έχει όρια. Μας θέλουν εκτεθειμένους στα χτυπήματα του εχθρού χωρίς ποτέ να απαντάμε «για

<sup>79</sup> Ολόκληρο το κείμενο στο <http://anoixtisyneleysiperisteriou.blogspot.gr/>.

<sup>80</sup> Μανδραβέλης, Π., 2008, *Βία στη βία, τίνος ακριβώς;*, Αθήνα: Καθημερινή: Μόνιμες στήλες, 24 Δεκεμβρίου 2008, <http://www.kathimerini.gr/712407/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/via-sth-via-tinos-akrivws>

<sup>81</sup> Αλληλεγγύη σημαίνει επίθεση, <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

να αποδείξουμε το ηθικό μας μεγαλείο», τη στιγμή που η βία του συστήματος ξεδιπλώνεται σε κάθε καταναγκασμό και διαταγή που είμαστε υποχρεωμένοι να υπομένουμε στωικά κάθε μέρα, από το πρωινό ζύπνημα για το σχολείο και τη δουλειά μέχρι το αυστηρό βλέμμα κάθε δασκάλου, αφεντικού και μπάτσου. Η μη-βία δεν μας αφορά. Έχουμε εδώ και καιρό ξεμπερδέψει με την παθητική αντίσταση.». Μέσω των δημοσιευμένων απόψεων, γίνεται ξεκάθαρη η άποψη ότι η βία δεν είναι απλώς επιθυμητή είναι και αναπόφευκτη («Απέναντι στα ειρηνιστικά γελοιογραφήματα του αστικού τύπου, “η βία είναι απαράδεκτη πάντα, πάντοτε, παντού”, δεν μπορούμε παρά να καυχάσουμε: ο κανόνας σας, ο κανόνας της πραότητας και της συναίνεσης, του διαλόγου και της αρμονίας, δεν είναι παρά η υπολογισμένη απόλαυση της αγριότητας, η υπεσχημένη αιματοχυσία»<sup>82</sup>).

Η κυβέρνηση και πολλά άλλα κομμάτια του πολιτικού χώρου της Ελλάδας εκείνη την περίοδο ακολούθησαν την κλασική πλέον τακτική της καταδίκης των βίαιων πράξεων που συμβαίνουν τον Δεκέμβρη. Ο Καραμανλής ως πρωθυπουργός της χώρας έκανε πολλές δηλώσεις με τις οποίες ο ίδιος καταδικάζει και καλεί και τον υπόλοιπο πολιτικό κόσμο να καταδικάσει απερίφραστα τα γεγονότα του Δεκέμβρη.<sup>83</sup> Με τις καταδίκες αυτές δημιουργείται ένας διαχωρισμός των δράσεων και των υποκειμένων που τις ασκούσαν. Πολλά δημοσιεύματα στα ΜΜΕ ακολούθησαν αυτό το δρόμο χωρίζοντας τους εξεγερμένους σε «καλούς» και «κακούς», κρίνοντας τις δράσεις σύμφωνα με το «βαθμό βιαιότητάς» τους, χωρίς όμως ταυτόχρονα να προβούν σε ανάλυση των αιτημάτων και των μηνυμάτων των ομάδων και των συγκυριών που συνέτρεχαν σε κάθε περίπτωση. Εξαιρέσεις σ' αυτή την τάση συνολικής καταδίκης της βίας, βεβαίως υπάρχουν. Τέτοια αποτελεί το άρθρο του Χ. Τσούκα «Μέσα από της βιτρίνας τα θρύψαλα...» στο οποίο γράφει: «Οι ταραχές του περασμένου Δεκέμβρη περιείχαν και μαζική κραυγή αγωνίας και βία. ... Όσοι βλέπουν κυρίως τη βία στις ταραχές του Δεκεμβρίου, προκρίνουν μια μάλλον συντηρητική ερμηνεία- βλέπουν τα συντρίμια της βιτρίνας χωρίς να ακούνε τη «φωνή» των βιαιοπραγούντων.»<sup>84</sup>

Η εξέγερση αμφισβήτησε έμπρακτα τη «νόμιμη» άσκηση βίας. Μέσα στην κανονικότητα αναγνωρίστηκαν εξαιρετικά βίαιες καταστάσεις. Η εξέγερση δεν αποτέλεσε μια απόκλιση από την ειρηνική καθημερινότητα. Ήταν μια απάντηση στην υπαρκτή νόμιμη βία. «Από τα σχολικά κελιά και τα πανεπιστήμια ως τα κάτεργα της μισθωτής σκλαβιάς με τους εκατοντάδες νεκρούς από "εργατικά ατυχήματα" και τις συνθήκες ανέχειας για μεγάλο μέρος του πληθυσμού, από τα ναρκοθετημένα σύνορα, τα πογκρόμ και τις δολοφονίες μεταναστών, τις "αυτοκτονίες" κρατουμένων στις φυλακές και τα αστυνομικά τμήματα ως τις "τυχαίες εκπυρσοκροτήσεις" στα μπλόκα και ως την καταστολή τοπικών αντιστάσεων, η δημοκρατία δείχνει τα δόντια της. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες άγριας εκμετάλλευσης και καταπίεσης,

---

<sup>82</sup> Από το κείμενο με τίτλο: *Up against the wall motherfuckers! We've come for what's ours*, πηγή: <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/search?updated-max=2008-12-19T12:44:00%2B02:00&max-results=90&reverse-paginate=true>

<sup>83</sup> Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις του Κ. Καραμανλή: «Σε αυτές τις κρίσιμες ώρες, η πρόκληση είναι ξεκάθαρη: Να θωρακίσουμε το δημοκρατικό πολίτευμα απέναντι στη βία ακραίων ομάδων. Γι' αυτό η εθνική ενότητα είναι αυτή τη στιγμή το χρέος όλων μας.[...] Ο πολιτικός κόσμος οφείλει ομόφωνα και απερίφραστα να καταδικάσει τους εκφραστές της καταστροφής και να τους απομονώσει.[...] Οφείλουμε να καταδικάσουμε απερίφραστα, με καθαρό λόγο και όχι με μισόλογα τη βία, τη λεηλασία, τους βανδαλισμούς, τη διασάλευση της κοινωνικής ειρήνης που επιχειρείται από τις ομάδες αυτές.», Ειδήσεις ALPHA στις 20:00, 9 Δεκεμβρίου 2008· « Άλλο οι αγώνες των νέων και άλλο η τυφλή βία, η δράση ακραίων στοιχείων», Ειδήσεις ALPHA στις 20:00, 12 Δεκεμβρίου 2008

<sup>84</sup> Τσούκας Χ., 2009, *Μέσα από της βιτρίνας τα θρύψαλα...*, Αθήνα: Καθημερινή, 01 Ιανουαρίου 2009

απέναντι στην καθημερινή λεηλασία και το πλιάτσικο που επιδίδονται κράτος και αφεντικά με λάφυρα την εργατική δύναμη, τη ζωή, την αξιοπρέπεια και την ελευθερία των καταπιεσμένων, η συσσωρευμένη κοινωνική ασφυξία συνοδεύει σήμερα την οργή που ξεσπά στους δρόμους και τα οδοφράγματα για την δολοφονία του Αλέξανδρου»<sup>85</sup> έγραψαν οι συμμετέχοντες στην κατάληψη Πολυτεχνείου.

Σύμφωνα με μερίδα των εξεγερμένων, η καταστολή και η αστυνομική βία στοχεύει στον παραδειγματισμό και την τρομοκράτηση του πληθυσμού και συντελούν στην επιβολή αυστηρότερων όρων και σκληρότερων μέτρων για ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Ως προς αυτό γράφτηκε: «Είναι το αποκορύφωμα [η δολοφονία] της κρατικής τρομοκρατίας που εκφράζεται με την αναβάθμιση του ρόλου των κατασταλτικών μηχανισμών, τον συνεχή εξοπλισμό τους και την αύξηση των ποσοστών βίας που ασκούν, με το δόγμα της “μηδενικής ανοχής”. Η δολοφονική βία απέναντι σε εκείνους που αγωνίζονται στοχεύει στην τρομοκράτηση και τον παραδειγματισμό όλων εκβιάζοντας την κοινωνική υποταγή. Είναι η κορύφωση της γενικευμένης επίθεσης του κράτους και των αφεντικών απέναντι σε ολόκληρη την κοινωνία, για την επιβολή σκληρότερων όρων εκμετάλλευσης και καταπίεσης. [...] Μιας επίθεσης που μαίνεται σε κάθε κοινωνικό χώρο και απαιτεί από τους καταπιεσμένους τον διαχωρισμό και την σιωπή».<sup>86</sup>

Σύμφωνα με τα ΜΜΕ, μέχρι τις 9 Δεκεμβρίου το βράδυ είχαν συλληφθεί 150 άτομα σε όλη την Ελλάδα, από τους οποίους οι 56 ήταν Έλληνες και οι υπόλοιποι αλλοδαποί. Οι αλλοδαποί κατηγορούνταν στο σύνολό τους για αρπαγή εμπορευμάτων από καταστήματα και για ρίψη μολότοφ. Στους συλληφθέντες βρισκόντουσαν δέκα Αλβανοί, Ιρακινοί, Γεωργιανοί αλλά και άνθρωποι άλλων εθνικοτήτων.<sup>87</sup> Γενικά, η πλειοψηφία των συλληφθέντων ήταν άνθρωποι με καταγωγή από άλλες χώρες, εκτός Ελλάδος, παρόλο που στην εξέγερση αναλογικά συμμετείχαν πολύ λιγότεροι μετανάστες από ότι Έλληνες. Οι ομάδες όμως αυτές προκάλεσαν μεγάλη συζήτηση γύρω από το ρόλο τους στα γεγονότα και τη δράση τους εκείνες τις μέρες. Η συζήτηση προκλήθηκε εξαιτίας των λεηλασιών και κλοπών στις οποίες πολλοί προέβαιναν, αλλά και λόγω της ίδιας της εμφάνισής τους στο δρόμο.

Η συμμετοχή των μεταναστών στα γεγονότα προβλημάτισε και τους ίδιους τους εξεγερμένους. Αν και στην πλειονότητά τους οι συμμετέχοντες ήταν θετικοί και ενσωματώθηκαν με τις ομάδες μεταναστών, αρκετές φορές μετανάστες που συμμετείχαν σε κλοπές εμπορευμάτων εκδιώχθηκαν από τις συγκεντρώσεις. Η συμμετοχή των μεταναστών τις περισσότερες φορές και σε θεωρητικό επίπεδο ήταν ευπρόσδεκτη αν όχι αναγκαία, όμως έγιναν προσπάθειες η συμμετοχή αυτή να ελεγχθεί και να καθοριστεί σε πλαίσια «πολιτικά ορθών» κινήσεων. Σε κείμενο που αναλύεται η συμμετοχή των μεταναστών αλλά και που μπορεί να ληφθεί ως απάντηση στις προπηλακίσεις τους αναφέρεται: «Η τεράστια οργή που εκφράστηκε με επιθέσεις στην αστυνομία και απαλλοτριώσεις μεγάλων μαγαζιών συντελέστηκε σε ένα βαθμό και από αυτούς που απαξιωτικά ονομάζονταν "λαθραίοι" ή "ξένοι". Λες και υπάρχει κάποια ποιοτική διαφορά μεταξύ ντόπιων και αλλοδαπών. [...] Και στο τέλος ρωτάμε; Ποιοι, αν όχι οι μετανάστες είχαν τη μεγαλύτερο δικαίωμα στο "πλιάτσικο" στις μέρες της εξέγερσης; Ποιοι, αν όχι οι άνθρωποι που καθημερινά σάπιζαν στη δουλειά για να πληρώνουν εξωφρενικά ποσά σε δικηγόρους, γραφειοκράτες, νοίκια σε πνιγερά σπίτια, εμβάσματα και για να θησαυρίζουν παράσιτα που απολάμβαναν την κατανάλωση από πανάκριβα μαγαζιά; Ποιοι

<sup>85</sup> Η Δημοκρατία τους σκοτώνει, Κατάληψη Πολυτεχνείου, 13 Δεκεμβρίου 2008, <http://katalipsipolytexneiου.blogspot.gr/>

<sup>86</sup> Ο.π.

<sup>87</sup> Δελτίο ειδήσεων στις 20:00, ALPHA, 9 Δεκεμβρίου 2008

*αν όχι αυτοί, που καθημερινά σκοτώνονταν σε εργατικά "ατυχήματα", που τακτικά θρηνούσαν τους δικούς τους αλέξηδες χωρίς ένα δάκρυ συγκίνησης από μια άκαρδη σκληρή κοινωνία.»<sup>88</sup>*

Πολλά κείμενα που κυκλοφόρησαν εκείνες τις μέρες αναφέρονται στο ρατσισμό και στα δικαιώματα των μεταναστών στην Ελλάδα. Τονίζουν τη βία που ασκείται στους μετανάστες και στις μετανάστριες και διεκδικούν ισότητα για όλους και για όλες. Σε κείμενο με τίτλο «Η κραυγή ενός μαύρου μετανάστη» και με υπογραφή «Η φωνή των μαύρων» που αναρτήθηκε στις 19 Δεκεμβρίου στον ιστότοπο της ΑΣΟΕΕ, ένας μετανάστης έγραψε: «*Εμένα, ενός μαύρου, η ελευθερία μου σταματάει στο κατώφλι της πόρτας του διαμερίσματός μου. Και κάνω έκκληση στην ελληνική νεολαία που την απασχολεί η ισότητα όλων και τα δικαιώματα των ανθρώπων [...] Μπρος σε έναν αστυνομικό δεν έχω κανένα δικαίωμα παρά να υπακούω μέχρι του σημείου: να μου πάρει την κάρτα διαμονής, να με κλωστήσει επειδή απλώνω τα εμπορεύματα μου, να μου αφαιρέσει όλα τα προσωπικά μου αντικείμενα επ' αόριστον, να με χτυπάει όποτε θέλει.»<sup>89</sup>*

Στα δημοσιεύματα της περιόδου, η προβληματική γύρω από τη συμμετοχή των μεταναστών στην εξέγερση δεν αναλύθηκε ιδιαίτερα. Οι αναφορές στους μετανάστες περιορίζονται στις αναφορές σε λεηλασίες και μικροκλοπές κατά τη διάρκεια των ταραχών. Κάποιες φορές κιάλας, κάπως αυτονόητα, δινόταν η εντύπωση ότι οι απαλλοτριώσεις έγιναν μόνο από τους μετανάστες, όπως δείχνει και το απόσπασμα από κείμενο εφημερίδας: «*οι ορατές ζημιές από τις σπασμένες βιτρίνες, τα καμένα καταστήματα και το πλιάτσικο των εμπορευμάτων hi-tech στο οποίο επιδόθηκαν ομάδες μεταναστών, υπερβαίνουν τα 100 εκατ. ευρώ.»<sup>90</sup>*

---

<sup>88</sup> Κείμενο με τίτλο: *Οι μετανάστες ανήκουν στην εξέγερση όσο και οι ντόπιοι*, πηγή: <http://katalipsiasoee.blogspot.gr/>

<sup>89</sup> Ολόκληρο το κείμενο στο : <http://katalipsiasoee.blogspot.gr/>

<sup>90</sup> Τσώλης, Ζ., 2008, *Πάνω από 100 εκατ. ευρώ οι ζημιές από τις καταστροφές και το πλιάτσικο, Οι μολότοφ καίνε την οικονομία, Οι ξένοι επενδυτές θεωρούν ότι η χώρα εισέρχεται σε περίοδο πολιτικής αστάθειας*, Αθήνα: Το Βήμα, 14 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=246570&wordsinarticle=%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%87%CE%B5%CF%82>



Εικόνα 8. Σπασμένο υποκατάστημα τράπεζας, πηγή: Δομένικος Γ., "Δεκέμβρης 2008: Αθήνα ανοχύρωτη πόλη", 6 Δεκεμβρίου 2013, <http://popaganda.gr/dekemvris-2008-athina-anochiroti-poli/>

Εικόνα 9. Σπασμένα και καμένα καταστήματα κινητής τηλεφωνίας, πηγή: Εξέγερση οδοιπορικό, <https://athens.indymedia.org/>

Την αντίληψή τους για το χρήμα, τις τράπεζες και τις εμπορευματικές σχέσεις, οι εξεγερμένοι την εξέφρασαν μέσω των πράξεων τους (επιθέσεις σε τράπεζες και καταστήματα) αλλά και μέσω των κειμένων τους στα οποία αρκετά συχνά αναφέρονται στο ζήτημα. Σε κείμενο στις 20 Δεκεμβρίου αναφέρεται: «Αν σπάμε τις τράπεζες αυτό είναι γιατί αναγνωρίζουμε πως τα λεφτά είναι μια βασική αιτία της θλίψης μας. Αν σπάμε βιτρίνες δεν είναι γιατί η ζωή είναι ακριβή, αλλά γιατί οι ανέσεις μας εμποδίζουν να ζήσουμε με κάθε κόστος.»<sup>91</sup> Για να αντισταθούν λοιπόν σ' αυτή την αιτία της θλίψης τους πολλοί έλαβαν μέρος σε λεηλασίες, εμπρησμούς και σπάσιμο των «ναών» του χρήματος και της κατανάλωσης. Οι τράπεζες για αυτούς κι αυτές συμπυκνώνουν και εδαφικοποιούν μέσα στο αστικό τοπίο την κυριαρχία του χρήματος πάνω στις ανάγκες των ανθρώπων. Τα εμπορικά καταστήματα θυμίζουν από την μία τις κακές συνθήκες εργασίας και την εκμετάλλευση στα εργοστάσια και στα καταστήματα των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών, από την άλλη ωθούν το άτομο σε ένα διαρκές κυνήγι της ευτυχίας μέσω των καταναλωτικών αγαθών. «Οι λεηλασίες και οι εμπρησμοί δείχνουν μια εξέγερση ενάντια σε μια κοινωνία που έχει θεοποιήσει τα εμπορεύματα και έχει μετατραπεί σε ένα σύνολο υποταγμένων καταναλωτών. Η απαλλοτρίωση εμπορευμάτων χλευάζει την ιδιοκτησία και τη διαμεσολάβηση του χρήματος ως αναγκαία κοινωνική σχέση. Οι διαδηλωτές θα μπορούσαν να λεηλατούν τα πολυκαταστήματα 100 χρόνια και πάλι να μην έχουν πάρει πίσω ούτε τα μισά από αυτά που τους έχουν κλέψει, στη δουλειά, στο σχολείο, σε μια ζωή χωρίς νόημα. Και στη τελική, αν τα κινητά και οι υπολογιστές κλέβονται με τόσο ζήλο δεν είναι παρά γιατί το κεφάλαιο έχει κάνει τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι τα έχουν πραγματικά ανάγκη. Είναι η ίδια η εμπορευματική κοινωνία που σε ένα βαθμό παράγει τις απαντήσεις που παίρνει. Ας αφήσουμε λοιπόν τους δημοσιογράφους και τους οικονομολόγους να κλαίνε τα 50 εκατομμύρια ευρώ που χάθηκαν πάνω στις στάχτες των καμένων τραπεζών και

<sup>91</sup> Από το Κάλεσμα για μια νέα Διεθνή, 20 Δεκεμβρίου 2008, <http://katalipsiasoee.blogspot.gr>

πολυκαταστημάτων.»<sup>92</sup> Το παραπάνω απόσπασμα αναφέρεται σε καταστροφές πολυκαταστημάτων και τραπεζών. Κάνει εμφανή, κατά κάποιο τρόπο, το διαχωρισμό των μεγάλων πολυεθνικών καταστημάτων από τα μικρά γειτονικά μαγαζιά, τον οποίο προωθούσε κομμάτι των διαδηλωτών και μέσω των συνθημάτων: *Φωτιά στις τράπεζες, όχι στα μαγαζιά.*

Στο δημοσιογραφικό λόγο, όσον αφορά στο ζήτημα των επιθέσεων σε τράπεζες και πολυκαταστήματα, συναντώνται κυρίως αριθμοί με το μέγεθος των ζημιών και το πλήθος των κατεστραμμένων κτιρίων. Στις 14 Δεκεμβρίου οι ζημιές από τις καταστροφές και το πλιάτσικο παρουσιάζονται να ξεπερνούν τα 100 εκατομμύρια ευρώ, γεγονός που θεωρούσαν ότι επέφερε τεράστιο ρήγμα στην ελληνική οικονομία. Κατά πολλούς δημοσιογράφους, οι εικόνες καταστροφής συντέλεσαν στην αποτροπή των ξένων επενδύσεων που έτσι κι αλλιώς είχαν μειωθεί εξαιτίας της διεθνούς οικονομικής κρίσης. Στην επιδείνωση της οικονομίας, συντέλεσε επίσης και η μείωση του τζίρου των εμπορικών καταστημάτων εξαιτίας των ταραχών. Οποιαδήποτε οικονομική αστάθεια και αρνητική συνέπεια της οικονομικής κατάστασης (όπως η αύξηση της ανεργίας ή το κλείσιμο των μικροεπιχειρήσεων), μετά την εξέγερση, θα μπορούσε αβίαστα να θεωρηθεί ως συνέπεια αυτής.

Το άρθρο του Ζ. Τσώλη στο Βήμα αναφέρει: *«Κοκτέιλ τρόμου για την οικονομία συνθέτουν οι άγριες συγκρούσεις που έζησε η Αθήνα την τελευταία εβδομάδα. Οι ορατές ζημιές [...] υπερβαίνουν τα 100 εκατ. ευρώ. Οι εικόνες φρίκης που ζήσαμε μεταδόθηκαν σε όλον τον κόσμο και λειτουργούν ως «πολλαπλασιαστές» στα σοβαρά και μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία από τη διεθνή οικονομική κρίση. [...] Αλλά για καθαρά οικονομικούς λόγους εκτιμούν όλοι ότι το τεράστιο δημοσιονομικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας που κλείνει τη χρονιά με ταμειακό έλλειμμα περίπου 12 δισ. ευρώ επιδεινώνεται από τις ταραχές, αφού η κατανάλωση υποχωρεί και εκτός από τις επιχειρήσεις χάνει έσοδα και το Δημόσιο. ... Συνολικά στην αγορά της Αθήνας υπολογίζεται ότι ο συνολικός τζίρος περιορίστηκε κατά 1,5 δισ. ευρώ, εκτιμήσεις ασφαλώς παρακινδυνευμένες. Το βέβαιο όμως είναι ότι η αγορά υπέστη ανεπανόρθωτη- τουλάχιστον για την περίοδο των γιορτών- ζημιά, όπως και ο τουρισμός της πρωτεύουσας. Στο βάθος αυτού του δρόμου όπου εισήλθε η χώρα περιμένει η ανεργία.»*<sup>93</sup>

Αλλού, οι ζημιές χαρακτηρίζονται ως το δράμα των Αθηνών. Ο τζίρος μειώθηκε κατά 70% σε σύγκριση με το 2007, οι οικονομικές ζημιές ξεπέρασαν τα 50 εκατομμύρια ευρώ.<sup>94</sup> Οι ταραχές στο κέντρο, οδήγησαν επίσης σε «στροφή» των αγοραστικών συνηθειών των καταναλωτών, προς τα εμπορικά κέντρα των προαστίων. *«Το κέντρο της Αθήνας έχει καταστεί αφιλόξενο και η εμπορική δραστηριότητά του έχει υποστεί καθίζηση. Μάλιστα η μετακίνηση των καταναλωτών προς τα εμπορικά κέντρα των προαστίων πλήττει και τους επιχειρηματίες που διαθέτουν μεν καταστήματα στο κέντρο, βρίσκονται όμως μακριά από την “εμπόλεμη*

---

<sup>92</sup> Αλληλεγγύη σημαίνει επίθεση, <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

<sup>93</sup> Τσώλης, Ζ., 2008, *Πάνω από 100 εκατ. ευρώ οι ζημιές από τις καταστροφές και το πλιάτσικο, Οι μολότοφ καίνε την οικονομία, Οι ξένοι επενδυτές θεωρούν ότι η χώρα εισέρχεται σε περίοδο πολιτικής αστάθειας*, Αθήνα: Το Βήμα, 14 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=246570&wordsinarticle=%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%87%CE%B5%CF%82>

<sup>94</sup> Χεκίμογλου, Α., 2008, *Ο «μαύρος Δεκέμβρης» των καταστημάτων - Ο τζίρος στην πρωτεύουσα έχει μειωθεί κατά 70%*, Αθήνα: Το Βήμα, 21 Δεκεμβρίου 2008, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=247606&wordsinarticle=%CE%BB%CE%B5%CE%B7%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82>

ζώνη”». <sup>95</sup> Τέλος, καλό θα ήταν να αναφερθεί εδώ ένα από τα βασικά συνθήματα ήταν το : «Εσείς μιλάτε για κέρδη και ζημιές, εμείς μιλάμε για ανθρώπινες ζωές», το οποίο στέκεται φανερά απέναντι στις οικονομικές αναλύσεις και τονίζει τη σημασία της ανθρώπινης ζωής.



Εικόνες 10, 11. Πανό κατά τη διάρκεια παρέμβασης στο The Mall Athens, πηγή: <http://dimarxeio-antipliroforisi.blogspot.gr/>

Με στόχο την υπερκατανάλωση και το «πνεύμα των ημερών» οργανώθηκαν πολλές δράσεις, Μία εξ' αυτών ήταν η συγκέντρωση στο εμπορικό κέντρο The Mall Athens στο Μαρούσι στις 29 Δεκεμβρίου. Έγινε πορεία μέσα στο κτίριο, μοιράστηκε κείμενο και για λίγο οι διαμαρτυρόμενοι κατάφεραν να διαβάσουν προκήρυξη από τα μικρόφωνα του γραφείου πληροφοριών. Γράφτηκαν επίσης συνθήματα στη γύρω περιοχή και στην κύρια είσοδο. Κύρια συνθήματα των συγκεντρωμένων, τα οποία εκφράστηκαν μέσω των πανό τους, ήταν : «Καταναλώνω, άρα υπάρχω», «Δούλευε, κατανάλωνε, ψόφα», και «Άμεση απελευθέρωση όλων των συλληφθέντων». <sup>96</sup> Μία μέρα πριν, είχε γίνει παρέμβαση ενάντια στην εργασία την Κυριακή, καθώς τα καταστήματα παρέμεναν ανοιχτά εξαιτίας των γιορτών. Έγιναν παρεμβάσεις στο κέντρο της Αθήνας με μπλοκάρισμα κάποιων καταστημάτων. Τα συνθήματα που ακούστηκαν ήταν « Δευτεριά σε όσους είναι στη δουλειά», «Δουλειά την Κυριακή και σφαίρες στο ψαχνό, τον πόλεμο τον ζούμε κάθε μέρα εδώ». «Ποια θα είναι η επόμενη έκπτωση στη ζωή μας;» και «work, buy, consume, die» <sup>97</sup>

Σε κείμενο που γράφτηκε για την παρέμβαση στο the Mall αναφέρεται: «Το Mall αποτελεί ένα σύγχρονο μνημείο αυθαιρεσίας.[...] Ένας περικλειστος ναός που ενώ υμνεί τη

<sup>95</sup>Ο.π.

<sup>96</sup> Από τον ιστότοπο: [https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article\\_id=957747](https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=957747) σε αναρτήσεις στις 29 Δεκεμβρίου 2008 με θέμα Κινητοποίηση στο Mall.

<sup>97</sup> Blaumachen, 2010, σ. 64



δύναμη του κέρδους, πλήττει το μικρό εμπόριο στις γειτονιές, το περιβάλλον και τα δικαιώματα όλων μας στο δημόσιο χώρο. [...] Έξω από κάθε Mall η κοινωνία μαστίζεται από την ανεργία, την ακρίβεια, την ανασφάλεια και ο κόσμος κατακλύζεται από αισθήματα οργής για την ωμή κρατική βία και την καταστολή. Μέσα όμως στους γυάλινους πύργους συνεχίζεται χωρίς διακοπή το παραμύθι του 'lifestyle'. Καταναλώνοντας προϊόντα, διασκέδαση και επικοινωνία γινόμαστε οι 'ήρωες' ενός προκατασκευασμένου παραμυθιού που ζούμε με εορτοδάνεια. Αλλά το εορταστικό περιτύλιγμα κρύβει, μεταξύ άλλων, συνθήκες υπερεκμετάλλευσης εργατών στον αναπτυσσόμενο κόσμο. [...] Πρόκειται όμως για άλλη μία μορφή ψυχικής βίας που ασκείται με μεθόδους μάρκετινγκ και δημοσίων σχέσεων και μας υποβαθμίζει σε παθητικούς καταναλωτές που αγοράζουν εμπειρίες σε τιμή ευκαιρίας. Αντί να καταναλώνουμε παθητικά είναι ώρα να δράσουμε δημιουργικά. Να αυτοοργανωθούμε, να διεκδικήσουμε ξανά το συλλογικό χώρο και χρόνο, να συναντηθούμε ξανά στους δρόμους και τις πλατείες».<sup>98</sup>

Με τις πράξεις τους οι εξεγερμένοι, άσκησαν κριτική στις σύγχρονες κοινωνικές σχέσεις, στην εργασία, στο εμπόρευμα, στο κράτος. Εκφράστηκε η ανάγκη για το ξεπέραςμα των καπιταλιστικών σχέσεων. Η οικονομική κρίση που είχε ήδη αρχίσει να γίνεται αντιληπτή σε κομμάτια της κοινωνίας, από το 2008, αποτελούσε βαθιά καπιταλιστική κρίση και η εξέγερση δεν θα μπορούσε να μείνει «ανέγγιχτη» από αυτό. «Μια δημοκρατία ήδη αποσπασμένη, σε οικονομική κρίση, απονομιμοποιημένη κοινωνικά από μικρά και μεγάλα «σκάνδαλα», με στρατιές ανέργων, νεόπτωχων και αποκλεισμένων...»<sup>99</sup> έγραψαν κάποιοι/ες. Αλλά και από την άλλη πλευρά ο Μιχάλης Χρυσοχοϊδης αναγνωρίζει την εξέγερση ως την πρώτη βίαιη κοινωνική αντίδραση που ξεσπάει στη Δύση μετά την πρόσφατη διεθνή οικονομική κρίση.<sup>100</sup> Η οικονομική κρίση στερεί την δυναμική από τους παρέχοντες (κράτος, μεγαλοϊδιοκτήτες, αφεντικά) να εναντιωθούν στην εξέγερση με το επιχείρημα της απόδοσης οικονομικής ασφάλειας και ευημερίας και αυτό γίνεται αντιληπτό από μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού που «δεν έχει πλέον κάτι να χάσει». Με την μια εταιρία να καταρρέει μετά την άλλη, ο καπιταλισμός και το κράτος του δεν είναι πια σε θέση να υποσχεθούν τίποτα πέρα από χειρότερες μέρες, σφίξιμο του ζωνariού, απολύσεις, αναστολή των συντάξεων, περιστολή της περίθαλψης, σύνθλιψη της δωρεάν παιδείας.<sup>101</sup> Η χρονική στιγμή που ξέσπασε η εξέγερση δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί κομβική. Πρόκειται κατά πολλούς για έναν ιστορικό κόμβο της κρίσης, της οργής και της απαξίωσης των θεσμών<sup>102</sup> που μπορούσε να οδηγήσει σε κάτι νέο και ανατρεπτικό.

---

<sup>98</sup> Ολόκληρο το κείμενο στο: <http://eleftherosgalaxias.blogspot.gr/>

<sup>99</sup> Από κείμενο που μοιράστηκε σε πορεία στο Κερατσίνι την ημέρα διεθνούς αλληλεγγύης στο συλληφθέντες. Ρεσάλτο, 20 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://katalipsiasoee.blogspot.gr/>

<sup>100</sup> Δήλωση του Χρυσοχοϊδης Μ., στις 9 Δεκεμβρίου 2008, η οποία αναπαρήχθη σε πολλά μέσα.

<sup>101</sup> Προκήρυξη με τίτλο: *Up against the wall motherfuckers! We've come for what's ours...*, Δεκέμβριος 2008, πηγή: Blaumachen, 2009, σ. 103

<sup>102</sup> Ο.π.

## vi) Οι χώροι της εξέγερσης



Εικόνα 12. Οδοφράγμα με καμένα οχήματα σε ένα από τα οποία γράφτηκε: "Πόλη που καίγεται, λουλούδι που ανθίζει", πηγή: Εξέγερση οδοιπορικό, <https://athens.indymedia.org/>

Κατά τις πρώτες μέρες, η εξέγερση εκφράστηκε κυρίως στους δρόμους. Στήθηκαν οδοφράγματα και έγιναν διαδηλώσεις σε πολλούς κεντρικούς δρόμους της Αθήνας. Οι δημόσιοι χώροι (δρόμοι και πλατείες) «φιλοξένησαν» τις μάχες με την αστυνομία. Η παρουσία των ανθρώπων στο δρόμο δημοσιοποίησε την έναρξη και γνωστοποίησε τις θέσεις της εξέγερσης. *Οι δρόμοι μπορεί να συνιστούν καθημερινά κανάλια ροής εμπορευμάτων, εύκολα μετατρέπονται όμως σε κανάλια ροής συγκρούσεων, γιατί πρωτίστως είναι δίοδοι επικοινωνίας και χώροι συνάντησης ανθρώπων.*<sup>103</sup> Το κατέβασμα στο δρόμο, αποτελεί τον πιο ξεκάθαρο τρόπο εναντίωσης στην αστυνομική βία και η μαζικότητα των κινητοποιήσεων στους δρόμους δείχνει ότι το ζήτημα αφορά πολλούς και πολλές. Άτομα της κατάληψης της Νομικής σχολής έγραψαν: «Ο κόσμος έγινε δρόμος και ο δρόμος έγινε κόσμος. Άνθρωποι κάθε ηλικίας κατεβαίνουν στο δρόμο και δηλώνουν το παρόν τους σε μία κοινωνία που νιώθουν ότι από καιρό σφυρίζει αδιάφορα και αγνοεί την ύπαρξή τους».<sup>104</sup>

Σε ντοκιμαντέρ για τις μέρες του Δεκεμβρη, ένας συμμετέχοντας στις διαδηλώσεις είπε: « [Είχαμε] [μ]ια αίσθηση ότι μας ανήκει ο δρόμος, ο δρόμος ανήκει στους πεζούς και όχι στα αυτοκίνητα, ή ακόμα ότι μας ανήκει η πόλη. Αλλά αυτό όχι αλαζονικά. Ήταν σα να επικρατούσε η φασαρία της ζωής απέναντι στη νέκρα του "ησυχία, τάξη και ασφάλεια". Υπήρχε

<sup>103</sup> Urban anarchy, 2010, σ. 73

<sup>104</sup> Από κείμενο της κατάληψης Νομικής, πηγή: <http://nomikikatalipsi.blogspot.gr/>

η τάση για επανακατάληψη του δημόσιου χώρου [...] επαναδιεκδίκηση του χώρου. Η δολοφονία έγινε στο δημόσιο χώρο και οι διαδηλωτές δηλώνουν ότι δεν το δέχονται και επαναδιεκδικούν το δημόσιο χώρο.»<sup>105</sup> Ο «δρόμος» αποτελεί βασική έννοια στο λόγο των εξεγερμένων καθώς συμπεριλαμβάνεται σε πολλά συνθήματα που ακούστηκαν ή γράφτηκαν στους τοίχους. Ενδεικτικά: «Σ' αυτούς τους δρόμους, σ' αυτή τη κοινωνία, οι εξεγέρσεις γίνονται δεν είναι ουτοπία»· «τα οδοφράγματα κλείνουν δρόμους αλλά ανοίγουν περάσματα»· «στους δρόμους που αυτοί σκοτώνουν εμείς σήμερα ζούμε»· «δρόμος προς την κανονικότητα κλειστός... λόγω εξέγερσης». Το κλείσιμο των δρόμων και η έντονη παρουσία των διαμαρτυρούμενων σε αυτούς, θεωρήθηκε από μερίδα του τύπου και από τα τηλεοπτικά κανάλια τουλάχιστον εκνευριστική και επικίνδυνη. Ενδεικτικές είναι οι προτροπές προς τους πολίτες να μην κατεβαίνουν στο κέντρο της πόλης άσκοπα.<sup>106</sup>

Η οργάνωση του αγώνα, κατά κάποιο τρόπο, γινόταν στο δρόμο και σε άλλους δημόσιους χώρους. Δεν υπήρχαν κέντρα αγώνα με την έννοια των ορόσημων. Όλες οι διαδικασίες της εξέγερσης ήταν διάχυτες στο δημόσιο χώρο.<sup>107</sup> Τα σταθερά σημεία αντίστασης (καταλήψεις, στέκια), ανέλαβαν κυρίως την ενημέρωση για την εξέγερση, ή αποτελούσαν «φρούρια», στα οποία οι εξεγερμένοι/ες κατέφευγαν για να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους και να βγουν ξανά στο δρόμο.

Εκτός από τις μεγάλες καταλήψεις (ΑΣΟΕΕ, Πολυτεχνείο, Νομική και Σχολή Θεάτρου στη Θεσσαλονίκη) που χρησίμευσαν ως κέντρα του αγώνα, ως κέντρα αντιπληροφόρησης, χώροι συνελεύσεων και οργάνωσης της εξέγερσης ή ορμητήρια, έγιναν πολλές άλλες καταλήψεις κτιρίων κατά τη διάρκεια των επεισοδίων του Δεκεμβρίου. Καθ' όλη τη διάρκεια ήταν πάρα πολλά τα δημόσια και δημοτικά κτίρια που για κάποιες ώρες ή μέρες βρισκότουσαν υπό κατάληψη. Μεταξύ αυτών των κτιρίων ήταν πολλά δημαρχεία (Καισαριανή, Συκιές, Σέρρες, Αγ. Δημήτριος) και κάποια πρώην δημαρχεία (Χαλάνδρι, Περιστερί). Για κάποιες ώρες τελούσε υπό κατάληψη ο κινηματογράφος Ολύμπιον στη Θεσσαλονίκη και για λιγότερες ώρες η Πρυτανεία στα Προπύλαια. Οι περισσότερες σχολές πανεπιστημίων και πολλά σχολεία ήταν κι αυτά κατειλημμένα για μέρες. Κατελήφθησαν επίσης το Δημαρχείο Αγίου Δημητρίου, το κτίριο της ΓΣΕΕ στην οδό Πατησίων, το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης και εργατικά κέντρα άλλων πόλεων (με αφορμή την επίθεση στην Κ. Κούνεβα).

Πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέγερση έπαιξε η κατάληψη του Δημαρχείου Αγίου Δημητρίου. Ήταν η πρώτη κατάληψη δημόσιου κτιρίου εκτός του κέντρου της Αθήνας. Επιπλέον, μέρος των εργαζομένων στο χώρο του Δημαρχείου συμμετείχαν κι στην κινητοποίηση. Η κατάληψη ήταν μια πρωτοβουλία ατόμων που δραστηριοποιούνταν στο στέκι της Πικροδάφνης, σε συνεννόηση με δημοτικούς υπαλλήλους.<sup>108</sup> Το Δημαρχείο κατελήφθη στις 11 Δεκεμβρίου και παρέμεινε κατειλημμένο για έξι μέρες. Χρησιμοποιήθηκε ως κέντρο αντιπληροφόρησης και ως τόπος συνάντησης και δράσης. Σε κείμενο της συνέλευσης αναφέρεται: «Η εξέγερση άνοιξε ένα χώρο επικοινωνίας όπου επιτέλους μπορούμε να

---

<sup>105</sup> Χάι Λάιφ, 2012

<sup>106</sup> Μάνεσης Ν.: «Μην κάνετε άσκοπες μετακινήσεις, αν δεν υπάρχει λόγος», από την εκπομπή των Αυτιά Γ., Μάνεση Ν., «Εκρηξη οργής», ALPHA, 8 Δεκεμβρίου 2008

<sup>107</sup> Χάι Λάιφ, 2012

<sup>108</sup> Blaumachen, 2010, σ.47

εκφραστούμε ελεύθερα. Σα συνέχεια αυτού του ανοίγματος προχωρήσαμε στην κατάληψη του δημαρχείου Αγ. Δημητρίου και στη συγκρότηση μιας λαϊκής συνέλευσης ανοιχτής σε όλες και όλους»<sup>109</sup>.

Το παλιό δημαρχείο Χαλανδρίου είναι ένα γωνιακό κτίριο λίγο πιο πέρα από την κεντρική πλατεία του Αγίου Γεωργίου. Σήμερα στεγάζει ένα από τα ΚΕΠ του δήμου στο ισόγειο και στον πρώτο όροφο την αίθουσα συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου. Η κατάληψη του ΚΕΠ ξεκίνησε στις 12 Δεκεμβρίου και έληξε το Σάββατο 20 Δεκεμβρίου. Κατά τη διάρκεια της κατάληψης πραγματοποιήθηκε πλήθος εκδηλώσεων, οι οποίες στόχευαν κυρίως στο να γίνει η κατάληψη εστία αντιληροφόρησης και παρέμβασης σε τοπικό επίπεδο (με μοιράσματα κειμένων, μικροφωνικές, παρεμβάσεις στους εμπορικούς δρόμους κ.ά.), αλλά και ομιλίες, διαλέξεις, προβολές καθώς και η οργάνωση δύο πορειών στο κέντρο του Χαλανδρίου.



Εικόνα 13: Τα πανό στην Ακρόπολη, πηγή: <http://ethnos.gr>

Αξίζει να αναφερθεί η συμβολική διαμαρτυρία φοιτητών και φοιτητριών με την ανάρτηση πανό στην Ακρόπολη, στα οποία αναγραφόταν η λέξη *αντίσταση* σε τέσσερις γλώσσες και καλούνταν ο λαός να συμμετάσχει στην Πανευρωπαϊκή Ημέρα Αλληλεγγύης στις 18 Δεκεμβρίου. Η δράση αυτή θεωρήθηκε από αμαύρωση της εικόνας της χώρας προς το εξωτερικό (από τον κυβερνητικό εκπρόσωπο) έως βεβήλωση ιερού χώρου από τη μία πλευρά, και ευφυής και αξιόλογη από την άλλη. Υποτιμητική ήταν για παράδειγμα η δήλωση του Χρ. Γιανναρά: «Το πανό που ανέβηκε στον βράχο της Ακρόπολης έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από τη συνολική καταστροφή της οικονομίας που συνέβη στα αστικά κέντρα με τις πυρπολήσεις των καταστημάτων, διότι δείχνει πλέον ότι είμαστε εθελόδουλοι. Είμαστε έτοιμοι να δεχτούμε μια κατοχή οποιασδήποτε ιδεολογικής μειονότητας η οποία κατορθώνει να απαντηθεί με την βία.

<sup>109</sup> Κάλεσμα στην ανοιχτή λαϊκή συνέλευση του απελευθερωμένου δημαρχείου Αγ. Δημητρίου, 12/12/2008, πηγή: <http://katadimadim.blogspot.gr/>

Θυμίζει μέρες του 1933 στην Γερμανία. Θα είμαστε έρμια πλέον δυναμικής μειοψηφίας, η οποία έχει αποδείξει ότι έχει συμπεριφορές Ναζί. Πέστε μου ποιος άλλος θα τολμούσε να κρεμάσει αφίσες στο Βράχο της Ακρόπολης, να μπει μέσα στον σταθμό της τηλεόρασης και να βγάλει πανό την ώρα των ειδήσεων; Δεν υπάρχει πια τίποτα, καμία αντίσταση κοινωνική σε αυτά τα φαινόμενα;». Αντίστοιχα, ο Αδέσμευτος Τύπος στις 18 Δεκεμβρίου δημοσίευσε σε τίτλο το εξής: «“Αντίσταση” σε ποιους;» και συνεχίζει: «ούτε τον Ιερό βράχο, ούτε τον Παρθενώνα σεβάστηκαν οι... “κοινωνικοί αγωνιστές”»<sup>110</sup>. Σε κείμενο των Δοξιάδη, Θεοδωρόπουλου και Μαρκάκη που κυκλοφόρησε ευρέως, μοναδικό προβληματισμό για τη δράση αποτελεί η αμαύρωση της εικόνας του μνημείου, καθώς γράφουν: «Αν εμείς οι άνθρωποι της τέχνης ανεχόμαστε αγόγγυστα την κάθε ομάδα “επαναστατημένων” νεαρών να μαγαρίζει ανενόχλητη την Ακρόπολη...»<sup>111</sup>

Από την άλλη, ο Μαν. Γλέζος δήλωσε: «Ένιωσα περήφανος, γιατί είδα ότι οι νέοι αξιοποιούνε ένα σύμβολο που αντιστάθηκε στην πορεία αιώνων, επειδή είναι η έκφραση των ανθρωπιστικών αξιών, για αυτό μπόρεσε και στάθηκε. Δεν είναι μονάχα το κάλος το αισθητικό που αναδίνει. Εκείνη η εποχή έχει αναδείξει ορισμένες ανθρωπιστικές αξίες, αυτές τις συμβολίζει η Ακρόπολη και το ότι αντιστάθηκαν αυτές οι ανθρωπιστικές αξίες μέσα σε όλο το χρόνο, η Ακρόπολη συμβολίζει και την αντίσταση. Συνεπώς, αυτή την αντίσταση πρέπει να την αξιοποιήσουμε. Αυτοί οι νέοι την αξιοποίησαν και νιώθω περήφανος που την αξιοποίησαν, αλλά θα ήθελα να ρωτήσω όλους εκείνους που δακρυρροούν για τα καμένα καταστήματα, πόσα δάκρυα έχυσαν όταν η τράπεζα κατάσχεσε τα σπίτια και τα καταστήματα; Εκεί δεν υπάρχει δάκρυ, δάκρυ υπάρχει για τώρα»<sup>112</sup>. Οι εργαζόμενοι όμως, στον αρχαιολογικό χώρο στήριξαν τη δράση. Η ανάρτηση των πανό έγινε τη 17η Δεκεμβρίου, σημαντική μέρα του κινήματος, καθώς τότε καταλήφθηκε και το κτίριο της ΓΣΕΕ.

---

<sup>110</sup> Γκαγκέλης, Ε., 2010

<sup>111</sup> Δοξιάδης, Απ., Θεοδωρόπουλος, Τ., Μάρκαρης, Π., 2008, Η “πολιτιστική επανάσταση”, Αθήνα: Καθημερινή, 24 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/712413/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-politistikh-epanastash>

<sup>112</sup> Γλέζος Μ.: «Είμαι περήφανος για το πανό στην Ακρόπολη», Δεκέμβριος 2008, πηγή: <http://www.tvxs.gr>



Εικόνες 14, 15. Η κατειλημμένη ΓΣΕΕ, πηγή: Εξέγερση οδοιπορικό, <https://athens.indymedia.org>

Οι χειρώνακτες εργάτες, υπάλληλοι, άνεργοι, προσωρινοί, ντόπιοι και μετανάστες όπως αυτοκαθορίστηκαν αποφάσισαν να καταλάβουν το κτίριο της ΓΣΕΕ για να το μετατρέψουν σε χώρο ελεύθερης έκφρασης και συνάντησης εργατών, να δείξουν ότι και οι εργάτες είναι παρόντες στην εξέγερση και ότι αυτή δεν αποτελεί ζήτημα 500 κουκουλοφόρων, να στηλιτεύσουν και να αποκαλύψουν το ρόλο της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας στην υπονόμευση της εξέγερσης. Επιχείρησαν ακόμη να ανοίξουν αυτό το χώρο – ως συνέπεια του κοινωνικού ανοίγματος που δημιούργησε η εξέγερση- από τον οποίο ένιωθαν αποκλεισμένοι. Οργάνωσαν λοιπόν από την αρχή μια άλλη δομή, έναν χώρο στον οποίο δινόταν η δυνατότητα συνάντησης, συζήτησης και οργάνωσης. Στην απογευματινή συνέλευση που καλέστηκε συμμετείχαν 800 άτομα. Στην πρώτη τους ανακοίνωση μεταξύ άλλων αναφέρουν: «Πρέπει να αποκτήσουμε φωνή, να βρεθούμε, να μιλήσουμε να αποφασίσουμε και να δράσουμε. Ενάντια στη γενικευμένη επίθεση που βρισκόμαστε. Η δημιουργία συλλογικών αντιστάσεων «από τα κάτω» είναι μονόδρομος. Να προωθήσουμε την ιδέα της αυτοοργάνωσης και της αλληλεγγύης στους χώρους δουλειάς, τις επιτροπές αγώνα και τις συλλογικές διαδικασίες βάσης καταργώντας τους γραφειοκράτες συνδικαλιστές».<sup>113</sup> Η κατάληψη του κτιρίου της ΓΣΕΕ έληξε την Κυριακή 21/12 μετά από εκδήλωση για την οργάνωση της αλληλεγγύης στους συλληφθέντες και τους φυλακισμένους. Ακολούθησε πορεία που κατευθύνθηκε μέσω της Πατησίων και της Σολωμού προς την κατάληψη του Πολυτεχνείου.

Καταληψίες από την ΑΣΟΕΕ και τη ΓΣΕΕ εισέβαλαν στις 19 Δεκεμβρίου σε εταιρεία δημοσκοπήσεων και στο τηλεφωνικό κέντρο του ΟΤΕ 11888, διακόπτοντας για λίγο την εργασία και μοιράζοντας κείμενο στους τηλεφωνητές/τριες που εργάζονται σε καθεστώς προσωρινότητας και ελαστικότητας. Η συνθήκη επισφάλειας τέτοιου είδους εργαζομένων, το ελαστικό ωράριο, το χαμηλό ωρομίσθιο και η μονοτονία αυτής της εργασίας αποτελούν κεντρικά σημεία του κειμένου. Προτρέπει τους εργαζόμενους, για τους οποίους δεν υπάρχει

<sup>113</sup> Ολόκληρη η ανακοίνωση αλλά και όλα τα κείμενα και οι δράσεις της κατάληψης της ΓΣΕΕ παρουσιάζονται στο blog: <http://gseefreezone.blogspot.gr/>

το δικαίωμα της απεργίας, να προβούν σε άλλες μορφές μπλοκαρίσματος της παραγωγικής διαδικασίας και να συμμετέχουν στις διαδικασίες της εξέγερσης. Κλείνοντας το κείμενο οι εργαζόμενοι, προσωρινοί, φοιτητές, άνεργοι από τη Γενική Συνέλευση Εξεγερμένων Εργατών και την κατάληψη ΑΣΟΕΕ λένε [για τα συγκρουσιακά γεγονότα που ακολούθησαν τη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου]: «Πέρα από τα ξεσπάσματα οργής, ένα από τα ζητούμενα είναι η ατομική αντιπαραγωγική διάθεση να βρει εκείνα τα μονοπάτια μέσα από τα οποία θα μεταμορφωθεί σε συλλογική διάθεση μπλοκαρίσματος της αλλοτριωμένης εργασίας και καθημερινότητας»<sup>114</sup>.

Οι εξεγερμένοι αρκετές φορές έστρεψαν την προσοχή τους στα σωφρονιστικά ιδρύματα. Στις 15 Δεκεμβρίου το πρωί, κυρίως μαθητές της περιοχής αλλά όχι μόνο, πραγματοποίησαν πορεία προς τις φυλακές στον Κορυδαλλό. Μόλις έφτασαν, επιτέθηκαν στις αστυνομικές δυνάμεις που φρουρούσαν τα κτίρια. Το βράδυ της πρωτοχρονιάς, έγινε άλλη μία συγκέντρωση έξω από τις φυλακές Κορυδαλλού, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τις συλλήψεις κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του Δεκέμβρη. Οι συγκεντρωμένοι, δεν απαιτούσαν μόνο την άμεση απελευθέρωση των συλληφθέντων, αλλά έδειχναν έμπρακτα την αλληλεγγύη τους και στους υπόλοιπους κρατούμενους, με τους οποίους, κατά κάποιον τρόπο, αποφάσισαν να περάσουν την πρωτοχρονιά. Τα μεσάνυχτα άναψαν πυροτεχνήματα και φώναζαν δυνατά συνθήματα όπως: «Το πάθος για τη λευτεριά είναι δυνατότερο από όλα τα κελιά», ή «Λευτεριά σε όσους είναι στα κελιά».<sup>115</sup> Άμεση απελευθέρωση όλων των προφυλακισμένων και καμία δίωξη στους συλληφθέντες της εξέγερσης<sup>116</sup> απαιτήσαν και στην Πάτρα, μέσω μηχανοκίνητης πορείας που ξεκίνησε από το Παράρτημα προς τις φυλακές Αγ. Στεφάνου.



Εικόνα 16. Παρέμβαση σε πρεμιέρα του Εθνικού Θεάτρου στις 19 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://tovima.gr>

Εικόνα 17. Παρέμβαση στο Μέγαρο Μουσικής στις 28 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://foititix.wordpress.com> (ιστότοπος των μεταπτυχιακών φοιτητών του προγράμματος Μουσική κουλτούρα και επικοινωνία).

<sup>114</sup> Από το κείμενο *Μήνυμα χωρίς χρέωση*, πηγή: <http://katalipsiasoe.blogspot.gr/>

<sup>115</sup> Πηγή: <https://athens.indymedia.org/calendar/event.php?id=13073>

<sup>116</sup> Πηγή: <https://athens.indymedia.org/calendar/event.php?id=13103>

Στις 18 Δεκεμβρίου μια ομάδα μεταπτυχιακών φοιτητών μαζί με αλληλέγγυους ηθοποιούς διέκοψε μια παράσταση στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Μοίρασαν προκήρυξη με την οποία ασκούσαν κριτική στην τέχνη όπως αυτή έχει εξελιχθεί. Στο πανό που ανάρτησαν στην είσοδο του Μεγάρου έγραφε: «η τέχνη μιλάει για την ζωή, όταν η ζωή αφαιρείται η τέχνη τί κάνει;»<sup>117</sup> Μία μέρα αργότερα διακόπηκε πρεμιέρα του Εθνικού Θεάτρου. Στη σκηνή ανέβηκε πανό που έγραφε: «Όλοι στους δρόμους. Άμεση απελευθέρωση των συλληφθέντων». Μοιράστηκε και πάλι κείμενο με την εύστοχη φράση: «Τώρα που απενεργοποιήσατε τα κινητά σας, είναι η ώρα να ενεργοποιήσετε τη συνείδησή σας.»<sup>118</sup> Οι δράσεις συνεχίστηκαν με φοιτητές της σχολής Θεάτρου να διακόπτουν δεκαπέντε θεατρικές παραστάσεις σε ολόκληρη την Αθήνα.<sup>119</sup>

Αναλυτικότερα, η ανακοίνωση της συνέλευσης του μεταπτυχιακού προγράμματος Πανεπιστημίου Αθηνών «Μουσική, Κουλτούρα και Επικοινωνία», σχετικά με τη δράση που πραγματοποίησαν φοιτητές του στο Μέγαρο Μουσικής αναφέρει ότι: «Ο αγώνας για τη ζωή, μέσα στις αντίξοες συνθήκες που βιώνουμε γίνεται πραγματικά ένας αγώνας επιβίωσης και η καθημερινότητα μας μετασηματίζεται σε μια τέχνη του «να ζεις». [...] Αυτές τις μέρες θέτουμε τους εαυτούς απέναντι σε ένα σύστημα που σκοτώνει ακόμα και αυτό το δικαίωμα για την ύπαρξη· απαξιώνει την προσωπική μας τέχνη για αγώνα, για τη ζωή.[...]Σήμερα που το δικαίωμα στη ζωή, τη μόρφωση και τη δουλειά αμφισβητείται, έχουμε ανάγκη η τέχνη να συμπορεύεται με τον άνθρωπο, να κραυγάζει τη φωνή του και να μη σιωπάει ούτε στη σιωπή του. [...] Γιατί η Τέχνη οφείλει να προβληματίζει, να επαγρυπνά και να αφυπνίζει, για έναν κόσμο ελπιδοφόρο και ηθικά ανώτερο. Η δολοφονία ήταν η αφορμή να αναδυθούν όλοι οι αργοί θάνατοι που βιώνουμε στην καθημερινή μας ζωή: από την εργασία και την εκπαίδευση μέχρι τον χαμένο ελεύθερο χρόνο μας και τις ανασφάλειες που παράγει αυτό το σύστημα. Ένα σύστημα που θρέφει και θρέφεται από την αδικία». Στο κείμενο τις διακοπής της παράστασης Ρομπέρτο Τσούκο στο Εθνικό Θέατρο<sup>120</sup> γράφεται: «Η βία του Ρομπέρτο Τσούκο δεν αναπαρίσταται, τη ζούμε κάθε μέρα. Για εσάς που παράγετε αυτή την παράσταση και για εσάς που την καταναλώνετε τα λόγια του Τσούκο δεν λέγονται σε πρεμιέρες υποκρισίας αλλά γίνονται πράξη καθημερινά στους δρόμους».

Οι δράσεις σε χώρους τέχνης και σε θέατρα, γέννησαν κι αυτές έντονες συζητήσεις όσον αφορά στο δικαίωμα εισβολής σε τέτοιους χώρους. Το δικαίωμα στη διασκέδαση, στην παρακολούθηση των θεαμάτων, θεωρείται από την άλλη, αδιαπραγμάτευτο και αναφαίρετο. Παράδειγμα τέτοιων θέσεων αποτελεί το κείμενο των συγγραφέων Δοξιάδη, Θεοδωρόπουλου και Μάρκαρη που δημοσιεύτηκε στην Καθημερινή<sup>121</sup>. Οι παρεμβάσεις σύμφωνα με τους

---

<sup>117</sup> Για περισσότερες πληροφορίες για τη δράση βλ. τον ιστότοπο των μεταπτυχιακών φοιτητών <http://foititix.wordpress.com/2008/12/22/anakoinwsi-megaro/>

<sup>118</sup> Ολόκληρο το κείμενο βρίσκεται στον ιστότοπο: [https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article\\_id=951229](https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=951229)

<sup>119</sup> Blaumachen, 2010, σ.59

<sup>120</sup> Το έργο είναι μια παραβολή για τη βία και αναφέρεται σε ένα νέο που δραπετεύει από φυλακή υψίστης ασφαλείας και αναλαμβάνει να εκκαθαρίσει τον κόσμο γύρω του. Υιοθετεί ένα ρόλο αγγέλου- εξολοθρευτή. Πηγή: [http://www.n-t.gr/el/events/roberto\\_zucco/?tp=1](http://www.n-t.gr/el/events/roberto_zucco/?tp=1)

<sup>121</sup> Δοξιάδης, Απ.,etal., 2008, *Η “πολιτιστική επανάσταση”*, Αθήνα: Καθημερινή, 24 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/712413/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-politistikh-epanastash>



συγγραφείς αποτελούν *αμφισβήτηση βασικών κανόνων και θεσμών της δημοκρατίας*. Οι νεαροί που εισβάλλουν στα θέατρα, με αφετηρία ένα τραγικό γεγονός, επιτίθενται με τυφλή βία στα δικαιώματα των πολιτών και στις αρχές της κοινής ζωής. Οι παρεμβάσεις χαρακτηρίζονται από τους συγγραφείς ως *αίσχος της βίας*. Η βία απασχολεί το κείμενο κυρίως υπό τη μορφή της διακοπής μιας παράστασης και στην αναταραχή που αυτή προκαλεί. Η ελευθερία της έκφρασης που θέλουν να διαφυλάξουν σταματά στις πράξεις του θεατρικού και δεν προεκτείνεται στο λόγο των νεαρών που παρεμβαίνουν. Η άποψη των συγγραφέων αποτυπώνεται στα εξής: «*Αν εμείς οι άνθρωποί της [της τέχνης] ανεχόμαστε αγόγγυστα την κάθε ομάδα «επαναστατημένων» νεαρών [...] να διακόπτει μια θεατρική παράσταση βρίζοντας το κοινό και γράφοντας με σπρί στο καινούργιο, καθαρό φουαγιέ του Εθνικού το ναζιστικής υφής σύνθημα «σκατά στους κουλτουριάρηδες»(!), τι μας λέει ότι δεν θα δούμε μεθαύριο τους ίδιους ή άλλους να καίνε βιβλία ή να επιχειρούν να ορίσουν το τι θα λέμε και τι θα σκεφτόμαστε;*».

Το κείμενο των Δοξιάδη, Θεοδωρόπουλου και Μάρκαρη, προσεγγίζει τα γεγονότα με τρόπο που προκαλεί ποικίλες αντιδράσεις όχι μόνο από τα άτομα που συμμετείχαν σε αυτά αλλά και από απλούς παρατηρητές. Το γεγονός ότι η δολοφονία δεν αναφέρεται καθόλου στο κείμενο, η άσκηση βίας από την πλευρά των αστυνομικών θεωρείται αναγκαία και απαραίτητη και η ελευθερία της έκφρασης που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της τέχνης περιορίζεται στις προγραμματισμένες παραστάσεις, κάνουν το κείμενο προκλητικό και μεροληπτικό. Η δολοφονία του Γρηγορόπουλου αναφέρεται ως ένα τραγικό γεγονός χωρίς άλλη διευκρίνιση, στο κείμενο δεν συναντάμε λέξεις όπως φόνος, δολοφονία, έγκλημα ή ακόμα το όνομα Αλέξανδρος Γρηγορόπουλος. Η έκφραση των διεκδικήσεων και η παρουσία ενός κομματιού της νεολαίας που εξεγείρεται σε χώρους τέχνης δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να είναι κατακριταία. Ο Γ. Καλαϊτζής σε άρθρο του αναρωτιέται: «*σε ποιον άλλον αν όχι στους ανθρώπους του πνεύματος να καταθέσουν την οργή τους για τις ταπεινώσεις που υφίστανται, γι' αυτόν τον ακήρυχτο βιοχημικό πόλεμο που έχει ξεσπάσει εναντίον τους;*» και συνεχίζει: «*...γιατί οι συγγραφείς δεν κατήγγειλαν τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, γιατί δεν αγανάκτησαν με τον κ. Κούγια, δεν είδαν τα περίστροφα στη ΓΑΔΑ, τους βάνανους ξυλοδαρμούς, τις άνομες συλλήψεις, τα δηλητηριώδη αέρια, δεν άκουσαν τους πυροβολισμούς στο Περιστερί και στη Ν. Σμύρνη, δεν στηλίτευσαν τις ανεκδιήγητες απόψεις του Καρατζαφέρη, του Χατζηγάκη, του Μιχαλολιάκου, αλλά μόνο μετά τις εισβολές στις παραστάσεις εκνευρίστηκαν και έγραψαν την επιστολή τους*»<sup>122</sup>.

Μια από τις δράσεις που εντάσσεται χρονικά στην περίοδο λήξης των γεγονότων του Δεκέμβρη (αν και αυτή δεν μπορεί να έχει ξεκάθαρο χρονικό όριο καθώς δράσεις επηρεασμένες από την εξέγερση λάμβαναν χώρα για πολλούς μήνες) και εντάσσεται στην προβληματική γύρω από την τέχνη είναι η κατάληψη της Λυρικής Σκηνής. Από τις 30 Ιανουαρίου μέχρι τις 7 Φεβρουαρίου υπό κατάληψη βρισκόταν λοιπόν και η Λυρική Σκηνή Αθηνών. Μετατράπηκε σε έναν «*ανοιχτό, αληθινά δημόσιο χώρο*» όπως λέγανε στην ανακοίνωσή τους οι εξεγερμένες και οι εξεγερμένοι. Ο χώρος της Σκηνής μετατράπηκε σε «*ένα χώρο χωρίς εισιτήριο, χωρίς ειδικότητες και δασκάλους, χωρίς σκηνοθέτες*»<sup>123</sup>. Η κατάληψη έγινε διότι ο *έλεγχος των ζώων μας*, σύμφωνα με την ανακοίνωση των εξεγερμένων, *δεν γίνεται μόνο μέσω της εργασίας αλλά και μέσω της διασκέδασης*. Η αναγνώριση της τέχνης

<sup>122</sup> Καλαϊτζής, Γ., 2008, *Τσουβαλιάζοντας τους νέους που ανθίστανται στη βαρβαρότητα*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, 30 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=3657>

<sup>123</sup> Από το κείμενο *Φτού ξελευτερία στη Λυρική* στο blog: <http://apeleftheromenilyriki.blogspot.gr/>

γίνεται μόνο μέσω κονδυλίων και της εμπορικότητάς της. Οι εξεγερμένοι αντιτίθενται και ισχυρίζονται ότι η τέχνη είναι κοινωνική σχέση, κινητήρια κοινωνική δύναμη. Είναι εργαλείο που αποδομεί την αλλοτριωμένη πραγματικότητά μας. Είναι νερό στις ερήμους της καθημερινότητας του κοινωνικά κυρίαρχου βίου. Τη χρησιμοποιούμε για να αμφισβητήσουμε τις σχέσεις εκμετάλλευσης, να αναλύσουμε πού και πώς θα συγκρουστούμε με την εξαναγκαστική κανονικότητα. Ακόμα περισσότερο στις μετά-Δεκεμβριανές επιταγές για επιστροφή στην κανονικότητα.

Οι άνθρωποι που συμμετείχαν στην κατάληψη πραγματοποίησαν πολλές δράσεις, έκαναν ραδιοφωνικές εκπομπές, μοίρασαν δεκάδες κείμενα που έβαλαν ως «ένθετα» σε free press εφημερίδες και χρησιμοποίησαν έντονα το δημόσιο χώρο για δρώμενα. Καλούσαν σε ανοιχτές δράσεις στο δρόμο για την επανοικειοποίηση του δημόσιου χώρου. Ενάντια στην αποστειρωμένη πραγματικότητα. Μότο τους σε αυτές ήταν το «Πάρτε για όπλο την φαντασία σας και βγείτε στο δρόμο». Στις 7 Φεβρουαρίου 2009 η Συνέλευση της Εξεγερμένης Λαϊκής Σκηνης αποφάσισε να αποχωρήσει από το κτίριο της Εθνικής Λυρικής Σκηνης. Αυτές τις εννέα ημέρες προσπάθησαν να απαντήσουν στο πνίξιμο της ελεύθερης έκφρασης, την επιβολή πλαστών επιθυμιών, την τσιμεντοποίηση των ελεύθερων χώρων και την καταστολή. Οικειοποιήθηκαν ένα σύμβολο καθεστωτικής τέχνης επαναπροσδιορίζοντας τις σχέσεις μεταξύ δημιουργού και θεατή, δασκάλου και μαθητή. Ένα μωσαϊκό ανθρώπων συναντήθηκαν, ζυμώθηκαν μέσα από αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και ένωσαν πολιτική και τέχνη<sup>124</sup>.

Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης, στις 22 Δεκεμβρίου, η Κωνσταντίνα Κούνεβα, γραμματέας της Παναττικής Ένωσης καθαριστριών, 44χρονη Βουλγάρα καθαρίστρια δέχτηκε επίθεση. Η Κ. Κούνεβα επέστρεφε στο σπίτι της από τη δουλειά όταν της επιτέθηκαν. Την περιέλουσαν με βιτριόλι, ενώ της άνοιξαν με την βία το στόμα, ποτίζοντάς την με το καυστικό υγρό και προκαλώντας της σοβαρότατες ζημιές σε ζωτικά όργανα. Η Κούνεβα δούλευε στην ΟΙΚΟΜΕΤ, μια από τις εργολαβικές εταιρείες στον ΗΣΑΠ (Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθηνών – Πειραιώς), βρισκόταν σε συνεχή σύγκρουση με τα αφεντικά της και δεχόταν απειλητικά τηλεφωνήματα πριν την επίθεση<sup>125</sup>. Πέντε μέρες μετά, έγινε κατάληψη των κεντρικών γραφείων του ΗΣΑΠ στην Ομόνοια, ως μια πρώτη απάντηση στην επίθεση στην Κωνσταντίνα Κούνεβα. Στις 30 Δεκεμβρίου έγινε κατάληψη του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης. Η ανοιχτή συνέλευση της κατάληψης οργάνωσε δράσεις, πορεία και συναυλία για οικονομική ενίσχυση της Κούνεβα. Εξαιτίας της επίθεσης στη καθαρίστρια, έγιναν καταλήψεις και σε άλλα εργατικά κέντρα εκτός από τη Θεσσαλονίκη όπως στο Ηράκλειο, στα Ιωάννινα, στη Ξάνθη και στο Βόλο, προκειμένου να αποτελέσουν κέντρα αγώνα και να εκφραστεί αλληλεγγύη στο πρόσωπό της.

Μετά την επίθεση στην κ. Κούνεβα, οι ιστότοποι των μεγάλων καταλήψεων γέμισαν με κείμενα για το συμβάν. Καταγγέλλονται στα περισσότερα από αυτά οι σχέσεις και οι συνθήκες εργασίας σε εργολαβικές εταιρείες καθαριότητας όπως αυτή στην οποία εργαζόταν η Κούνεβα. Για παράδειγμα, η κατάληψη του γαλαξία ανάρτησε κείμενο που έγραφε: «Οι καθυστερημένες συμβάσεις, τα κλεμμένα μεροκάματα, οι κλεμμένες υπερωρίες, η διαφορά ανάμεσα σ' αυτά που υπογράφουν και σ' αυτά που πραγματικά παίρνουν, η επιλογή σχεδόν

---

<sup>124</sup> Από την ανακοίνωση της Απελευθερωμένης Λυρικής την ημέρα λήξης της κατάληψης, <http://apeleftheromenilyriki.blogspot.gr/>

<sup>125</sup> Για την είδηση και τις πρώτες αντιδράσεις βλ: Επίθεση με οξύ κατά συνδικαλίστριας του σωματίου καθαριστριών, in.gr, <http://news.in.gr/greece/article/?aid=970755>

αποκλειστικά μεταναστριών και μεταναστών με πράσινη κάρτα ώστε να βρίσκονται σε καθεστώς ομηρίας, η μη καταβολή εισφορών στο ΙΚΑ, πάντα με την κάλυψη του δημοσίου και των μιζαδόρων στελεχών του, που γνωρίζουν, υποθάλπουν και ενισχύουν τις μεσαιωνικές σχέσεις εργασίας, συνθέτουν τον κανόνα στους εργολάβους καθαριότητας.» Η επίθεση κατά της καθαρίστριας σύμφωνα με τους συντάκτες του κειμένου ήταν στοχευμένη και επιδείκνυε πολλά: «Η δολοφονική επίθεση ενάντια στη συναδέλφισσα μας είχε χαρακτήρα εκδίκησης και παραδειγματισμού. Ο στόχος δεν ήταν τυχαίος: Γυναίκα, μετανάστρια, μάχιμη συνδικαλίστρια, μητέρα ανήλικου παιδιού, όσο πιο εύλωτη στα μάτια των αφεντικών»<sup>126</sup>.

Στις 8 και 9 Δεκεμβρίου, μια μικρή ομάδα κινήθηκε προς τα εκδοτήρια του Προαστιακού στο Ζεφύρι και προκάλεσε ζημιές. Στις 15 Δεκεμβρίου, επιθέσεις έγιναν στους σταθμούς του μετρό Πανεπιστήμιο και Δάφνη, οι οποίες οργανώθηκαν από την κατάληψη του Δημαρχείου Αγίου Δημητρίου. Μοιράστηκαν κείμενα με τα οποία γινόταν κριτική στην εμπορευματοποίηση των μετακινήσεων και στον τρόπο λειτουργίας τους στην Αθήνα. Σταμάτησαν επίσης τη λειτουργία των ακυρωτικών μηχανημάτων, μπλοκάροντάς τα με διάφορους τρόπους, έγραψαν συνθήματα στους τοίχους των σταθμών και βάψανε κάποιες κάμερες ώστε να τις αχρηστεύσουν. Την επόμενη μέρα αντίστοιχη κίνηση έγινε στο σταθμό Βικτώρια, στην πλατεία Βικτωρίας. Τα ακυρωτικά μηχανήματα σταμάτησαν να λειτουργούν, γράφτηκαν συνθήματα στους τοίχους και βάφτηκαν με σπρέι οι κάμερες ασφαλείας. Στο μετρό οι άνθρωποι αρχίζουν να τρώνε, να πίνουν και να καπνίζουν αδιαφορώντας για τις απαγορεύσεις και διευρύνοντας έτσι τα μέτωπα κοινωνικής ανυπακοής ενώ αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες αχρήστευσης των ακυρωτικών μηχανημάτων σε πολλούς σταθμούς ΜΕΤΡΟ και ΗΣΑΠ με πρόταγμα την ελεύθερη μετακίνηση.<sup>127</sup>

Εκτός Αθηνών, υπήρξε άμεση αντίδραση και έγιναν σημαντικές δράσεις και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας. Στη Θεσσαλονίκη επικράτησε αντίστοιχη κατάσταση κατά τις πρώτες μέρες της εξέγερσης, με οργανωμένες πορείες, επιθέσεις στις αστυνομικές δυνάμεις, στα τοπικά αστυνομικά τμήματα, σε τράπεζες και σε καταστήματα. Κατελήφθη ο Δικηγορικός σύλλογος Θεσσαλονίκης (7 Δεκεμβρίου), και την ίδια μέρα η σχολή Θεάτρου που βρίσκεται εκτός πανεπιστημιούπολης και η κατάληψή της διήρκησε ως τις 20 Ιανουαρίου. Αντίστοιχα στην Πάτρα στήθηκαν οδοφράγματα, έγιναν επιθέσεις σε τράπεζες, αστυνομικά τμήματα και δημοτικά αυτοκίνητα. Κατελήφθη το Παράρτημα, ως ένδειξη αλληλεγγύης σε αυτούς που κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων συνελήφθησαν. Στις 9 Δεκεμβρίου στην Πάτρα πραγματοποιήθηκε πορεία. Για τη συγκεκριμένη διαδήλωση δημοσιεύτηκαν μαρτυρίες για παρείσφρηση ακροδεξιών στοιχείων στις τάξεις των αστυνομικών δυνάμεων, τα οποία πυροδότησαν συγκρούσεις, υποδαύλισαν πολίτες και κατεδίωξαν τους διαδηλωτές. Ο δήμαρχος της Πάτρας Ανδρέας Φούρας υποστήριξε και ο ίδιος την άποψη ότι υπήρχε ισχυρή παρουσία ακροδεξιών. Παρόμοιες καταγγελίες έγιναν και στη Λάρισα. Στις περισσότερες πόλεις της Ελλάδας έγιναν πορείες, μικροφωνικές, παρεμβάσεις σε τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς και επιθέσεις (Χανιά, Κοζάνη, Βόλο, Κομοτηνή, Μυτιλήνη, Ηράκλειο, Λάρισα, κ.α.).

---

<sup>126</sup> Κατάληψη ΗΣΑΠ, ολόκληρο το κείμενο στο: [www.eleftherosgalaxias.blogspot.gr](http://www.eleftherosgalaxias.blogspot.gr)

<sup>127</sup> Από κείμενο που μοιράστηκε σε πορεία στο Κερατσίνι στις 20 Δεκέμβρη, πηγή: <http://katalipsiasoee.blogspot.gr/>

Εκτός της Ελλάδας, διαδηλώσεις κατά της αστυνομικής καταστολής οργανώθηκαν σε πάρα πολλές πόλεις του εξωτερικού. Ενδεικτικά αναφέρω τη Λευκωσία, την Πάφο, το Λονδίνο, το Βερολίνο, τη Μπολόνια, τη Βενετία, το Παρίσι, τη Νέα Υόρκη, τη Κωνσταντινούπολη αλλά και πόλεις της Αυστραλίας. Συγκεντρώσεις, πορείες, συμβολικές επιθέσεις σε ελληνικά προξενεία πραγματοποιήθηκαν σε πόλεις της Κύπρου, της Γερμανίας, της Ισπανίας, της Δανίας, της Ολλανδίας, της Μ. Βρετανίας, στην Ιρλανδία, την Ελβετία, την Κροατία, την Αυστραλία, την Σλοβακία, τη Ρωσία, τη Βουλγαρία, το Βέλγιο, την Ιταλία, τη Γαλλία, την Πολωνία, τις ΗΠΑ, την Τουρκία, την Αργεντινή, τη Χιλή και αλλού.

## 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ \_ Το κίνημα δεν είπε την τελευταία λέξη...

Οι πρώτες μέρες της εξέγερσης (6/12-9/12) αποτυπώνουν αρκετά καλά το «κλίμα» όλου του Δεκεμβρίου. Κύριοι στόχοι είναι οι αστυνομικές δυνάμεις, τα αστυνομικά τμήματα και τα πολυκαταστήματα. Επίσης η επιφυλακτικότητα προς τα ΜΜΕ και η αντίθεση με τον τρόπο μετάδοσης των πληροφοριών και ανάλυσης των δράσεων είναι εμφανής στην πλειοψηφία των κειμένων των εξεγερμένων. Η άποψη ότι διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, παραποιούν τα γεγονότα και τελικά καταστέλλουν την εξέγερση κυριαρχούσε στα κείμενα τους. Από την πρώτη στιγμή, πήραν την ενημέρωση «στα χέρια τους», κατήργησαν τη διαμεσολάβηση στη ροή ειδήσεων, δίνοντας οι ίδιοι τις απαραίτητες πληροφορίες (μέσω αφισών, κειμένων, ιστοσελίδων, εντύπων στο δρόμο, ραδιοφωνικών εκπομπών, κ.ά.).

Σε πρώτο επίπεδο, υπήρξε εναντίωση στην οπλοφορία και στη βία που ασκούν οι αστυνομικές δυνάμεις. Πέρα από την ασυδοσία των κατασταλτικών μηχανισμών και του πολιτικού μηχανισμού αναδύθηκαν στην πορεία ζητήματα σχετικά με τις αντιφάσεις, τις αντιθέσεις και τα αδιέξοδα της ελληνικής κοινωνίας (μισθοί, εργασιακές συνθήκες, πρόνοια, παιδεία...). Επίσης, αναδύθηκαν κοινωνικά ζητήματα κυρίως όσον αφορά στα δικαιώματα των μεταναστών/στριών, των κρατουμένων, των φτωχών, των νέων και των κοινωνικά αποκλεισμένων.

Πιο συγκεκριμένα, για τους μετανάστες και τη συμμετοχή τους στην εξέγερση υπήρχαν πληθώρα αναφορών τόσο στα κείμενα των εξεγερμένων όσο και στα δημοσιεύματα του τύπου. Οι εξεγερμένοι/ες ήταν θετικοί/ες στην παρουσία των μεταναστών στο δρόμο, όμως κάποιες φορές μετανάστες εκδιώχθηκαν από τις διαδηλώσεις εξ' αιτίας των λεηλασιών στις οποίες κάποιιοι προέβησαν. Έγιναν όμως εκτενείς αναφορές στο ρατσισμό και στα δικαιώματα των μεταναστών στην Ελλάδα. Αναφέρθηκαν στη βία που ασκείται στους μετανάστες και στις μετανάστριες και διεκδίκησαν ισότητα για όλους και για όλες. Στα δημοσιεύματα του τύπου, οι αναφορές στους μετανάστες περιορίζονται στις λεηλασίες και το πλιάτσικο.

Η απόδοση ταυτοτήτων στους εξεγερμένους αποτελεί βασική θεματική των άρθρων της περιόδου. Οι συμμετέχοντες στην εξέγερση χαρακτηρίζονται συνήθως ως «αναρχικοί, κουκουλοφόροι, γνωστοί άγνωστοι». Μερίδα των εξεγερμένων απάντησε σε αυτές τις προσπάθειες ορισμού διακριτών χαρακτηριστικών υποστηρίζοντας ότι δίνοντας στα άτομα διακριτά χαρακτηριστικά, εμφανίζονται κοινωνικοί κατακερματισμοί οι οποίοι μετατρέπονται σε ανταγωνισμούς και τελικά χειραγωγείται το υπαρκτό από τους κυρίαρχους όρους.

Η απόδοση ταυτοτήτων ορισμένες φορές ενεργοποιεί κλασσικά στερεότυπα και τοποθετεί τα άτομα στη σφαίρα του διαφορετικού, του ανήθικου και του παραβατικού. Εφόσον οι εξεγερμένοι/ες ορίζονται ως «περιθωριακοί/ες»<sup>128</sup>, η εξέγερση αποκτά κατευθείαν ένα άλλο νόημα και δεν αφορά άμεσα ολόκληρο των πληθυσμό. Το ίδιο το θύμα της δολοφονίας, ο Αλέξανδρος Γρηγορόπουλος, δεν μπορεί να χωρέσει σε ικανό στερεότυπο, καθώς δεν είναι μετανάστης, φτωχός, περιθωριακός και το μόνο που μπορούν να του προσάψουν οι ακόλουθοι της συγκεκριμένης πρακτικής είναι «αποκλίνουσα συμπεριφορά» και συμμετοχή σε ακραίες ομάδες (αναρχικός, αντιεξουσιαστής, κουκουλοφόρος) ίσως εξαιτίας της απεισκευσίας και του νεαρού της ηλικίας του. Η απόδοση ταυτοτήτων διαμορφώνει την κοινή γνώμη πάνω σε

<sup>128</sup> Ξυδάκης, Ν., 2008, *Όταν οι αναρχικοί είδαν το χάος και σάστισαν*, Αθήνα: Καθημερινή, 14 Δεκεμβρίου 2008, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/343428/article/epikairothta/politikh/otan-oi-anarxikoi-eidan-to-xaos-kai-sastisan>

συγκεκριμένη γραμμή: οι μαθητές είναι οι φορείς της εφηβικής επιπολαιότητας και δη οι συμμαθητές του Γρηγορόπουλου γίνονται αποδεκτοί στο πλαίσιο της οργισμένης αυτοδικίας· οι ειρηνικοί διαδηλωτές είναι αυτενεργοί πολίτες που παρεμβαίνουν στα κοινά, συγκροτούν αιτήματα και παρουσιάζονται ευπρόσωπα· οι μετανάστες είναι αυτοί που ανήκουν αλλού, οι «άλλοι», οι εν δυνάμει εγκληματίες και οι πλιατσικολόγοι· οι κουκουλοφόροι είναι οι επαγγελματίες καταστροφείς, με έμφυτα βίαια αισθήματα.

Τις ημέρες της εξέγερσης, παρατηρείται μια εντελώς αντίθετη άποψη μεταξύ των εξεγερμένων και του τύπου όσον αφορά στην παρουσία των αστυνομικών δυνάμεων στους δρόμους. Από τη μία πλευρά, καταγγέλλεται έντονη καταστολή, με ξυλοδαρμούς, χρήση χημικών και πολλές συλλήψεις. Από την άλλη, μερίδα του τύπου θεωρεί ότι η αστυνομία κράτησε αμυντική στάση κυρίως κατά τις πρώτες μέρες. Καταγγέλλουν με τη σειρά τους την απουσία αστυνομικών δυνάμεων, πράγμα που δημιουργεί ανασφάλεια και επικίνδυνες συνθήκες στον κέντρο της πόλης.

Τα ΜΜΕ αναγνωρίζουν ότι «η πηγή του κακού» είναι η αστυνομική βία και η κατάχρηση εξουσίας που έφτασε σε ακραίο βαθμό, τη δολοφονία, αλλά οι αναλύσεις περί βίας συνήθως περιορίστηκαν στην παρουσίαση και κριτική της βίας που ασκούσαν οι εξεγερμένοι. Πολλές φορές, η ανάλυση ήταν τόσο επιφανειακή και επικεντρωμένη στη βιαιότητα των δράσεων που αυτές δεν αναγνωρίστηκαν σαν πολιτικές πράξεις. Η προσπάθεια απόδειξης ότι κάθε βία είναι κατακριτέα και πρέπει να καταδικαστεί (καταδίκη της βίας από όπου κι αν προέρχεται), άφησε εκτός της συζήτησης τα αιτήματα, τα μηνύματα των εξεγερμένων μέσω των βίαιων δράσεων τους και τις τρέχουσες συγκυρίες.

Για τους εξεγερμένους, ο λόγος ο σχετικός με τη βία αφορά κυρίως τη βία που ασκείται από την πλευρά του κράτους. Αναφέρονται στην κρατική καταστολή, τη φτώχεια, τους κοινωνικούς αποκλεισμούς, την εκμετάλλευση, τον έλεγχο. Τοποθετούνται όμως και για τη ασκούμενη βία από τη μεριά τους, θεωρώντας την, απάντηση στη χρόνια ανοχή και αναπόφευκτη για την εξέλιξη της εξέγερσης. Η ίδια η εξέγερση για αυτούς και αυτές αμφισβήτησε τη νόμιμη άσκηση βίας και ήταν μια απάντηση σ' αυτή.

Οι τράπεζες για τους εξεγερμένους εδαφικοποιούν μέσα στο αστικό τοπίο την κυριαρχία του χρήματος πάνω στις ανάγκες των ανθρώπων. Τα χρήματα και τα εμπορεύματα ωθούν τους ανθρώπους σε ένα διαρκές κυνήγι ευτυχίας μέσω των υλικών αγαθών. Οι πολλές επιθέσεις σε υποκαταστήματα τραπεζών και εμπορικά καταστήματα φανερώνουν την εναντίωση των εξεγερμένων στον καπιταλισμό. Η οικονομική κρίση είχε ήδη αρχίσει να γίνεται αντιληπτή σε κομμάτια της κοινωνίας και αποτελούσε για τους εξεγερμένους βαθιά καπιταλιστική κρίση. Η οικονομική ασφάλεια και η υποσχόμενη ευημερία έπαψαν να αποτελούν υπόσχεση και κομμάτι του πληθυσμού ένιωθε ήδη ότι δεν έχει πλέον κάτι να χάσει. Η εξέγερση χαρακτηρίστηκε και από κομμάτι της κυβέρνησης ως *η πρώτη βίαιη αντίδραση που ξεσπάει στη Δύση μετά το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης*.<sup>129</sup>

Κατά πολλούς δημοσιογράφους, οι ταραχές του Δεκεμβρίου συντέλεσαν σημαντικά στην ύφεση της οικονομίας, λόγω των ζημιών που προκάλεσαν οι επιθέσεις σε κτίρια, της απώλειας τζίρου των καταστημάτων του κέντρου, και της αποτροπής ξένων επενδύσεων που προκάλεσαν οι εικόνες καταστροφής. Στον τύπο όσον αφορά στο ζήτημα των επιθέσεων σε

---

<sup>129</sup> Δήλωση του Χρυσοχοΐδη Μ., στις 9 Δεκεμβρίου 2008, η οποία αναπαρήχθη σε πολλά μέσα.

τράπεζες και πολυκαταστήματα, συναντώνται κυρίως αριθμοί με το μέγεθος των ζημιών και το πλήθος των κατεστραμμένων κτιρίων.

Η εξέγερση του 2008, εκφράστηκε κυρίως στο δημόσιο χώρο και πιο συγκεκριμένα στους δρόμους. Στους δρόμους στήθηκαν οδοφράγματα, έγιναν διαδηλώσεις και επιθέσεις σε αστυνομικές δυνάμεις. Τα σταθερά σημεία αντίστασης (καταλήψεις, στέκια), ανέλαβαν κυρίως την ενημέρωση για την εξέγερση, ή αποτελούσαν «φρούρια», στα οποία οι εξεγερμένοι/ες κατέφευγαν για να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους και να βγουν ξανά στο δρόμο.

Οι εξεγερμένοι κατέβαλαν προσπάθειες να ελέγξουν τα νοήματα που παράγει ο χώρος. Με δράσεις όπως το πανό στη Ακρόπολη, η κατάληψη της ΓΣΕΕ, το κάψιμο του Χριστουγεννιάτικο δέντρου στην πλατεία Συντάγματος, επανανοηματοδότησαν χώρους. Οι δράσεις για την ελεύθερη μετακίνηση στα μέσα μαζικής μεταφοράς, οι καταστροφές πολλών καμερών παρακολούθησης και η ίδια η παρουσία στο δημόσιο χώρο δημιούργησε μια αίσθηση αποκατάστασης του ποσοστού συμμετοχής των ατόμων στο σχεδιασμό και διαχείριση της πόλης.

Στην παρούσα εργασία, οι πολυήμερες καταλήψεις του Δεκεμβρίου συνέβαλαν σημαντικά στην έρευνα μέσω των κειμένων που ανάρτησαν στο διαδίκτυο. Τις μέρες της εξέγερσης όμως, θεωρώ ότι είχαν περισσότερο επικουρικό χαρακτήρα, καθώς δεν ήταν οι κεντρικοί «φορείς» οργάνωσης. Οι κινήσεις των διαδηλωτών έμοιαζαν αυθόρμητες, χωρίς κεντρικό σχεδιασμό και στρατηγική, με κοινή κατεύθυνση ενάντια στην καταπίεση και τους αποκλεισμούς.

Οι εξεγερμένοι/ες δεν ήταν ενιαία ομάδα ως προς το λόγο, τα ζητήματα που ανέδειξαν, τις πρακτικές, τη σχέση με το πολιτικό σύστημα κτλ. Η εξέγερση πραγματοποιήθηκε από μια πληθώρα κοινωνικών και πολιτικών υποκειμένων που δεν συντονιζόταν κεντρικά και δεν διατύπωναν αιτήματα. Θα μπορούσαν με θεωρηθούν ως ενιαία ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά αν αναλογιστούμε την σχεδόν απόλυτη αντίθεση με την θεσμική συνδιαλλαγή με το καθεστώς, τη νομιμοποίηση της πολιτικής και κοινωνικής διαμεσολάβησης, τις χειραγωγικές τεχνικές στο πλαίσιο των όποιων συλλογικών διαδικασιών, τους πλαστούς διαχωρισμούς μεταξύ των καταπιεσμένων, την αυτονόητη αναπαραγωγή των εμπορευματικών σχέσεων, την κοινωνική ιεραρχία και τα κυριαρχικά στερεότυπα. Με αυτές τις παραδοχές αποκτά νόημα και η όποια αναφορά στην εξέγερση γενικά.

Τα γενικά θεωρητικά ερωτήματα σχετικά με τη βία, την ασφάλεια και την εξουσία ανέκυψαν κατά την μελέτη περίπτωσης. Το ζήτημα της επιτήρησης δεν προέκυψε έντονα στο λόγο για την εξέγερση του Δεκέμβρη. Δράσεις κατά της επιτήρησης υπήρχαν (π.χ. σπάσιμο καμερών), όμως στο λόγο των εξεγερμένων δεν παρατηρήθηκαν ιδιαίτερες αναφορές στην έννοια.

Η περίοδος του Δεκέμβρη 2008 αποτέλεσε κομβικό σημείο της αλλαγής των πολιτικών καταστολής, δηλαδή της σκλήρυνσής τους, στην Ελλάδα.<sup>130</sup> Ως αποτέλεσμα αυτής της

---

<sup>130</sup> Άλλο κομβικό σημείο ήταν η περίοδος της εξάρθρωσης της 17 Νοέμβρη το 2002. Μια τρίτη περίοδος ήταν αναμφισβήτητη η περίοδος των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Τα συστήματα υποκλοπών άγγιξαν ακόμη και το πρωθυπουργό, πανάκριβα συστήματα επιτήρησης εγκαταστάθηκαν στις πόλεις, κυρίως στην Αθήνα, όπου το τεράστιο ζέπελιν πετούσε καθόλη τη διάρκεια των αγώνων αλλά και της προετοιμασίας τους στον ουρανό της πρωτεύουσας. Οι στερεοτυπικά υποβαθμισμένες ή επικίνδυνες περιοχές της πόλης άλλαξαν όψη. Στα Εξάρχεια, φημολογείται ότι οι έλεγχοι, οι προληπτικές συλλήψεις και οι εξακριβώσεις στοιχείων ήταν στην ημερήσια διάταξη.

αλλαγής παρατηρείται ότι η αστυνομική δράση είναι αγριότερη από τις προηγούμενες δεκαετίες. Οι αστυνομικοί είναι πάνοπλοι, οι ειδικές δυνάμεις έχουν εξοπλισμό στρατού. Η Αθήνα δίνει μια εικόνα στρατοκρατούμενης πόλης, ιδιαίτερος σε περιοχές του κέντρου, όπως τα Εξάρχεια, ή πλησίον κεντρικών αρτηριών, όπως στην Πατησίων.

Η εξέγερση, με τη μορφή της καθημερινής διαδήλωσης και σύγκρουσης, κράτησε περίπου ένα μήνα. Ως παρακαταθήκη άφησε πλήθος χώρων και πρακτικών. Η καταστολή της εξέγερσης δεν σηματοδοτεί ένα τέλος. Δημιουργήθηκαν πλήθος νέων καταλήψεων, νέα στέκια και αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι (π.χ. πάρκο στην οδό Ναυαρίνου στα Εξάρχεια). Συγκροτήθηκαν πρωτοβάθμια σωματεία. Ενδυναμώθηκε η λογική της παρέμβασης στο δημόσιο χώρο και οργανώθηκε η συγκρότηση αντιπληροφόρησης εκτός των ΜΜΕ. Διαμορφώθηκαν συνειδήσεις, έμειναν τα αντανάκλαστικά και η αλληλεγγύη του κόσμου.



## 7. ΠΙΝΑΚΕΣ

Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει όλες τις επιθέσεις που έγιναν κατά τη διάρκεια της εξέγερσης. Πρόκειται για επιθέσεις οι οποίες κατά την έρευνα για την εργασία, επιβεβαιώθηκαν σε αρκετά άρθρα του τύπου, δελτία ειδήσεων και ιστοσελίδες που διαχειρίζονταν οι εξεγερμένοι και οι εξεγερμένες. Τα κτίρια τα οποία δέχτηκαν επίθεση, δείχνουν την κατεύθυνση κατά την οποία στράφηκαν οι εξεγερμένοι. Οι πράξεις από μόνες τους εκφράζουν τα αιτήματα τους και φανερώνουν τις δομές στις οποίες ήθελαν να εναντιωθούν. Ο πολιτικός λόγος εκφράστηκε χωρίς να υπάρχει πάντα η ανάγκη να τοποθετηθούν γραπτώς ή προφορικώς.

*Πίνακας 1. Κτίρια στα οποία έγιναν επιθέσεις κατά τη διάρκεια της εξέγερσης σε πόλεις της Ελλάδας.*

Αστυνομικά Τμήματα (Α.Τ.)
Τράπεζες
Εμπορικά καταστήματα
Γενικές Αστυνομικές Διευθύνσεις
Δικαστήρια
Σταθμοί μετρό-προαστιακού
Δημαρχεία
Νομαρχίες
Θέατρα
Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ)
Φυλακές Κορυδαλλού
Κτίρια Εφορείας
Γραφεία ΟΑΕΔ
Τοπικά γραφεία ΝΔ
Τοπικά γραφεία ΛΑΟΣ
Κτίρια ΥΠΕΧΩΔΕ
Mall Athens
Φυλάκιο Τούρκικου Προξενείου
Φυλάκιο οικίας υπ. Παιδείας Στυλιανίδη
Συμβούλιο της Επικρατείας
Χριστουγεννιάτικο δέντρο
Γραφείο δικηγόρου Κούγια
Γαλλικό Ινστιτούτο
Κτίριο Τειρεσίας ΑΕ
Τελωνεία

Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει τις καταλήψεις κτιρίων κατά τη διάρκεια της εξέγερσης. Η ταξινόμηση έγινε με βάση την ημερομηνία έναρξης της κατάληψης. Το πλήθος των πανεπιστημιακών σχολών και των γυμνασίων και λυκείων υπό κατάληψη δεν επιτρέπει την αναφορά όλων μία προς μία. Η λίστα δεν είναι ολοκληρωμένη καθώς, εκείνες τις μέρες, σε πολλές πόλεις και σε πολλές γειτονίες εξεγερμένοι και εξεγερμένες κατέλαβαν πληθώρα κτιρίων έστω και για λίγες ώρες. Αναφέρθηκαν οι καταλήψεις που κατείχαν σημαντικό ρόλο στον συντονισμό και την οργάνωση, ή είχαν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αναφέρονται τέλος καταλήψεις που διατήρησαν την ύπαρξή τους και τη δράση τους και μετά την εξέγερση.

Πίνακας 2. Καταλήψεις κτιρίων κατά τη διάρκεια της εξέγερσης.

Πολυτεχνείο (6/12)
ΑΣΟΕΕ (6/12)
Νομική (6/12)
Σχολή θεάτρου (Θεσσαλονίκη) (7/12)
Γραφεία Δικηγορικού συλλόγου (Θεσσαλονίκη) (7/12)
Πρυτανεία – Προπύλαια (8/12)
Πανεπιστημιακές σχολές
Σχολεία
Παλαιό Δημαρχείο Χαλανδρίου (ΚΕΠ) (12/12)
Δημοτ. καφέ «Γαλαξίας», Νέα Σμύρνη (14/12)
ΓΣΕΕ (17/12)
Κινηματογράφος «Ολύμπιον» (Θεσσαλονίκη) (19/12)
Παλαιό Δημαρχείο Περιστερίου (22/12)
Κεντρικά γραφεία ΗΣΑΠ (Ομόνοια) (27/12)
Εργατικό κέντρο Θεσσαλονίκης (30/12)
Κινηματογράφος Τρις (29/12)

Ακολουθεί πίνακας που συνοψίζει τα σημαντικότερα συνθήματα που ακούστηκαν, γράφτηκαν σε τοίχους ή σε αυτοκόλλητα τις μέρες του Δεκέμβρη. Οι κατηγορίες στις οποίες τα συνθήματα τοποθετήθηκαν βοηθούν στην ανάγνωσή τους και μόνο. Τα συνθήματα που χρησιμοποιήθηκαν δεν είναι μονοδιάστατα και θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν διαφορετικά ή να ανήκουν σε περισσότερες από μία κατηγορίες.

Πίνακας 3. Συνθήματα του Δεκέμβρη.

Πόλη- Χώρος	<p>Άσχημη πόλη, όμορφα καίγεται. Ακούς τον θόρυβο της πόλης; Εγώ τον φτιάχνω. Πόλη που καίγεται, λουλούδι που ανθίζει. Σ' αυτούς τους δρόμους, σ' αυτή τη κοινωνία, οι εξεγέρσεις γίνονται δεν είναι ουτοπία. Τα οδοφράγματα κλείνουν δρόμους αλλά ανοίγουν περάσματα. Στους δρόμους που αυτοί σκοτώνουν εμείς σήμερα ζούμε. Δρόμος προς την κανονικότητα κλειστός... λόγω εξέγερσης. Απόψε άσε την τηλεόραση και έλα στα οδοφράγματα.</p>
Δολοφονία-βία- καταστολή	<p>Αυτές οι νύχτες είναι του Αλέξη. Όταν οι μπάτσοι σκοτώσουν τα παιδιά σας, τότε θα βγείτε κι εσείς απ' τα κλουβιά σας. Κάτω από το κράνος της αστυνομίας κρύβεται το πρόσωπο της δημοκρατίας. Προσοχή, προσοχή, δολοφόνοι με στολή. Το αίμα κυλάει, τον μπάτσο κυνηγάει. Το αίμα κυλάει, εκδίκηση ζητάει. Κουμής, Κανελοπούλου, Μιχάλης Καλτεζάς και τώρα Γρηγορόπουλος αυτή είναι η ΕΛΑΣ. Αυτή η δολοφονία δεν ήταν τυχαία, κάτω τα χέρια από τη νεολαία. Το όπλο του μπάτσου είναι μαγικό, ρίχνει στον αέρα και βρίσκει στο ψαχνό. Έξω οι μπάτσοι από τις γειτονίες μας, έξω οι μπάτσοι απ' τις ζωές μας.</p>
Τράπεζες- Καταστήματα - Χρήμα	<p>Φωτιά στις τράπεζες, όχι στα μπακάλικα. Στις τράπεζες λεφτά, στη νεολαία σφαίρες, είναι της κυβέρνησης οι τελευταίες μέρες.</p>

	<p>Πλιάτσικο στις κλεμμένες μας ζωές. Εσείς μιλάτε για κέρδη και ζημιές, εμείς μιλάμε για ανθρώπινες ζωές.</p>
Κατά του Κράτους και της Εξουσίας	<p>Φωτιά στο σάπιο κόσμο της εξουσίας. Η δημοκρατία σας βρωμάει δακρυγόνο. Το κράτος παρακράτησε. Το κράτος δολοφονεί. Χούντα δε γνωρίσαμε μα ούτε κι ελευθερία. Εθνική ενότητα; Μίσος ταξικό. Πάνω στην εθνική ενότητα χτίζεται η κοινωνική εκμετάλλευση. Δεν διαπραγματευόμαστε μια μίζερη ζωή. Τίποτα λιγότερο από τα πάντα. Εμπρός λαέ στο δρόμο των αγώνων, κάτω η κυβέρνηση των δολοφόνων.</p>
Για την Εξέγερση	<p>Η καθημερινότητα είναι συγκρουσιακή. Η εξέγερση θα είναι ή γιορτή ή τίποτα. Αυτοί μας ρημάζουν τη ζωή, εμείς θα ρημάξουμε τα πάντα, για να πάρουμε τις ζωές μας στα χέρια μας. Φωτιά στους καναπέδες μας. Πειθαρχία τέλος. Ζωή μαγική. Η οργή μας να γίνει συνείδηση και να ισοπεδώσει τα πάντα. Σπέρνεις καταπίεση, θερίζεις φωτιά. Στους δρόμους δεν είναι ΜΟΝΟ οι αναρχικοί, οι αριστεροί, οι συνδικαλιστές, οι φοιτητές, οι μαθητές, οι εργαζόμενοι, οι εργάτες, οι άνεργοι, οι συνταξιούχοι, οι μετανάστες. Είμαι ΚΑΙ ΕΓΩ. Από την ατομική επανάσταση και τη συλλογική απαλλοτριώση στη γενικευμένη λεηλασία.</p>
Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιά	<p>Με καπνό και στάχτη καλύψαμε το κέντρο, μαλάκα Κακλαμάνη σου κάψανε το δέντρο. Αφήσατε τα δάση να καούν για πλάκα, και τώρα φυλάτε το δέντρο του μαλάκα. Σκυλιά φυλάτε τα έλατά σας. Ελάτε στο κέντρο να κάψουμε το δέντρο. Τα ξωτικά κουράστηκαν και κάψανε το δέντρο. Εξεγερμένο και το νέο έτος. Merry crisis and a happy new fear.</p>
Συλληφθέντες-Φυλακές	<p>Άμεση απελευθέρωση στους αιχμαλώτους της εξέγερσης. Άμεση απελευθέρωση στους συλληφθέντες. Λευτεριά σε όσους είναι στα κελιά. Το πάθος για τη λευτεριά, είναι δυνατότερο απ' όλα τα κελιά.</p>

## 8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### Α) ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβδελά, Ε., 2007, *Βία και κράτος στην Ελλάδα: όταν η ιστορία συναντά την ανθρωπολογία*, Διεθνές συμπόσιο «Αναθεωρήσεις του Πολιτικού: Ανθρωπολογική και Ιστορική Έρευνα στην Ελληνική Κοινωνία», τμ. Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Παν. Αιγαίου, 8-11 Νοεμβρίου 2007

Αγνώστων συγγραφέων, 2002, *Πολεοδομία και δημόσια τάξη – Αθήνα οχρωμένη πόλη*, Αθήνα: Λέσχη κατασκόπων του 21<sup>ου</sup> αιώνα

Agamben, G., 2003, *Homo sacer, κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, Αθήνα: Scripta

Akar, H., Moumtaz, N., 2013, *On Why Struggles over Urban Space Matter: An Interview with David Harvey*, Jadaliyya (<http://www.jadaliyya.com/pages/index/15156/on-why-struggles-over-urban-space-matter-an-interv>), αναδημοσίευση και μετάφραση barikat : «*Η σημασία των αγώνων για τον αστικό χώρο: Μια συνέντευξη του David Harvey. Μέρη Α' και Β'*», <https://barikat.gr/content/i-simasia-ton-agonon-gia-ton-astiko-horo-mia-synenteuyxi-toy-david-harvey-meros>

Amnesty International, 2012, *Αστυνομική βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο «μεμονωμένα περιστατικά»*, Λονδίνο: Διεθνής Αμνηστία

Βαΐου, Ντ., Μαντουβάλου, Μ., Μαυρίδου, Μ., 2000, *Η μεταπολεμική Ελληνική πολεοδομία μεταξύ θεωρίας και συγκυρίας*, 2ο Συνέδριο Εταιρείας Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας «Η πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949-1974», Βόλος: Πρακτικά Στνεδρίου, σ. 25-37

Βαΐου, Ντ., (επιμ.), 2007, *Ανέκδοτα κείμενα- ένα βιβλιαράκι για τη Μαίρη Μαντουβάλου*, Αθήνα: Πολίτης

Βαΐου, Ντ., Χατζημιχάλης, Κ., 2012, *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*, Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, Νήσος

Bauman, Z., 2005, *Σπαταλημένες ζωές- Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*, Αθήνα: Κατάρτι

Blaumachen, 2009, *Δεκέμβρης 2008: Μια προσπάθεια να ανιχνεύσουμε τη δύναμη και όρια του αγώνα μας*, Θεσσαλονίκη: Blaumachen

Γκαγκέλης, Ευ., 2010, *Πολιτικός λόγος και αμφισβήτηση. Η εξέγερση του Δεκέμβρη 2008 στο δημόσιο λόγο των μέσων ενημέρωσης και των πολιτικών κομμάτων*, πτυχιακή εργασία, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης

Davis, M., 2008, *Πέρα από το Blade runner, Αστικός έλεγχος – Η οικολογία του φόβου*, Αθήνα: Futura

Davis M., 2013, *Planet of slums- Ο εκφυλισμός των πόλεων και το άτυπο προλεταριάτο*, περ. Serajevo, <http://sarajevomag.gr/vivliothiki/davis.html>

Dell' Umbria, A., 2008, *Racaille- Αν αυτοί είναι αποβράσματα τότε είμαι κι εγώ – Εξεγέρσεις στα γκέτο των Γαλλικών Μητροπόλεων*, Αθήνα: Λέσχη κατασκόπων του 21<sup>ου</sup> αιώνα

- Harvey, D., 2012, *Εξεγερμένες πόλεις- Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*, Αθήνα: ΚΨΜ
- Hobsbawm, E., 2006, *Η εποχή των άκρων- Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914- 1991*, Αθήνα: Θεμέλιο
- Hobsbawm, E., 2008, *Επαναστάτες*, Αθήνα: Θεμέλιο
- Καστέλς, Μ., 1981, *Πόλη και κοινωνικοί αγώνες*, Αθήνα: Αγώνας, Θεωρία- Μικρή σειρά 3
- Κομπρεσέρ (μτφρ), 2011, *David Harvey, Το δικαίωμα στην πόλη*, περ. Κομπρεσέρ - για την πόλη και το χώρο, τ.1
- Κομπρεσέρ, 2012, *Burnin' n Lootin': Παρίσι – Λονδίνο, Ιστορίες Δύο Εξεγέρσεων*, περ. Κομπρεσέρ - για την πόλη και το χώρο, τ.3
- Kopp, A., 1976, *Πόλη και Επανάσταση*, Αθήνα: Λιβάνης
- Lefebvre, H., 2007, *Δικαίωμα στην πόλη- Χώρος και πολιτική*, Αθήνα: Κουκίδα
- Μαντουβάλου, Μ., Μαυρίδου, Μ., 1993, *Αυθαίρετη δόμηση- Μονόδρομος σε αδιέξοδο;*, Αθήνα: Δελτίο Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, τ.7, (Απρίλιος-Ιούνιος)
- Marcuse, H., 1974, *Αντεπανάσταση και εξέγερση*, Αθήνα: Παπαζήση
- Μοδινός, Μ., Ευθυμόπουλος, Η., (επιμ.), 2000, *Η Βιώσιμη Πόλη*, Αθήνα: Στοχαστής & ΔΙΠΕ
- Οικονόμου, Δ., Σαρηγιάννης, Γ., Σερράος, Κ., (επιμ.), 2004, *Πόλη και Χώρος από τον 20<sup>ο</sup> στον 21<sup>ο</sup> αιώνα, τιμητικός τόμος για τον καθ. Α. Ι. Αραβαντινό*, Αθήνα: ΕΜΠ σχολή Αρχιτεκτόνων, Παν. Θεσσαλίας τμ. Μηχ. Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφ. Ανάπτυξης, ΣΕΠΟΧ
- Πούρκος, Μ., Δαφέρμος, Μ., (επιμ.), 2010, *Ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες- Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα*, Αθήνα: Τόπος
- Πιρέν, Α., 2003, *Οι πόλεις του Μεσαίωνα: Δοκίμιο οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας*, Αθήνα: Βιβλιόραμα
- Σαρηγιάννης, Γ., 2007, *Πόλεις μέσα στην πόλη – Η Αθήνα των μειονοτήτων*, Αθήνα: περ. Διάπλους, τ.18
- Σαρηγιάννης, Γ., 2008, *Η μικροαστική πόλη*, Αθήνα: περ. Διάπλους, τ.26
- Σαρηγιάννης, Γ., 2008, *Παραγκουπόλεις, Ένα τυπικό καπιταλιστικό φαινόμενο*, Αθήνα: περ. Διάπλους, τ.28
- Σένετ, Ρ., 1999, *Η τυραννία της οικειότητας- Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός χώρος στον δυτικό πολιτισμό*, Αθήνα: Νεφέλη
- Σίμος, Χρ., 2006, *Το ζήτημα της εξουσίας στον Αλτουσέρ και τον Φουκώ*, Αθήνα: περ. Θέσεις, τ.94
- Σπυριδάκης, Μ., (επιμ.), 2009, *Μετασηματισμοί του Χώρου- Κοινωνικές και Πολιτισμικές Διαστάσεις*, το Βαΐου, Ντ., Καλαντίδης, Άρης, *Πόλεις των «άλλων». Καθημερινές πρακτικές και συγκρότηση του δομόσιου χώρου*, Αθήνα: Νήσος

Συντεχνίαπλην, 2009, 12.08. *Η εξέγερση του Δεκέμβρη το εμπόρευμα και το θέαμα*, Αθήνα: συντεχνίαπλην

Τζανακόπουλος, Δ., 2006, *Ο θερμός Δεκέμβρης*, Αθήνα: περ. Θέσεις, τ.106

Urban Anarchy, 2010, *Αθήνα ανοχύρωτη πόλη- Χωρική ανάλυση της εξέγερσης του Δεκέμβρη 2008*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις για τους χωρικούς ανταγωνισμούς

Φουκό, Μ., 1991, *Η μικροφυσική της εξουσίας*, Αθήνα: Ύψιλον

Φουκό, Μ., 2011, *Επιτήρηση και τιμωρία- Η γέννηση της φυλακής*, Αθήνα: Πλέθρον

Χέλερ, Ά., 1983, *Επανάσταση και καθημερινή ζωή*, Αθήνα: Οδυσσέας

## Β) ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

### **ΑΡΘΡΑ**

Αγνώστων συγγραφέων, 2009, *Ιχνηλατώντας το Δεκέμβρη*, (μπροσούρα)

Βατικιώτη, Λ., 2013, *Χρονιά των εξεγέρσεων το 2013*, περ. Unfollow, τ.20

Bernath, M., 2012, *Ελλάδα - Προοπτική λαϊκής εξέγερσης*, Financial Times Deutschland, αναδημοσίευση στο <http://aristeroblog.gr/node/1158> μτφρ: Παπαπαύλου, Ε.

Γαϊτάνου, Ε., 2011, *Remember, remember the 6th of December- Γιατί κανένας Δεκέμβρης δεν τελείωσε ποτέ*, <http://rednotebook.gr/details.php?id=4158>

Γαϊτάνου, Ε., 2011, *Fuck December '08 – Fight Now!*, <http://filesxi.wordpress.com/2011/12/14/fuck-december-08-fight-now>

Γρηγορόπουλος, Δ., 2013, *Στο ρυθμό των εξεγέρσεων*, Αθήνα: Πριν

Δοξιάδης, Απ., Θεοδωρόπουλος, Γ., Μάρκαρης Π, 2008, *Η “πολιτιστική επανάσταση”*, Αθήνα: Καθημερινή, πηγή: <http://www.kathimerini.gr/712413/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-politistikh-epanastash>

Harman, Chr., 1981, *The summer of 1981: a post-riot analysis*, International socialism, σ.1-49, <http://www.marxists.org/archive/harman/1981/xx/riots.html#top>

Ιός της Κυριακής, 2007, *Η ιστορία ενός ‘ψευδοκράτους’*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, <http://www.iospress.gr/ios2007/ios20070513.htm>

Ιός της Κυριακής, 2009, *Αναλύσεις για τον περσινό Δεκέμβρη – Δρόμοι της εξέγερσης*, Αθήνα: Ελευθεροτυπία

Κίμπι, 2013, *Η βία της αφθονίας*, αναδημοσίευση στον «Επενδυτή»

Knoll, St., 2009, *Ένας ζεστός χειμώνας στην Ελλάδα*, περ. Zabalaza, Νότια Αφρική, αναδημοσίευση στο [www.anarkismo.net](http://www.anarkismo.net), μτφρ: «Ούτε θεός ούτε αφέντης»

Κοτρωνάκη, Λ., Σεφεριάδης, Σ. Ι., 2010, *Αθήνα 2008: Οι χωρικές προϋποθέσεις μιας εξέγερσης*, [www.tvxs.gr](http://www.tvxs.gr)

Λαμπρόπουλος, Β., Ραβανός, Α., 2008, *Οι 5 ημέρες που παρέλυσαν τη χώρα*, Αθήνα: Το Βήμα, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=246566&wordsinarticle=%CE%BB%CE%B5%CE%B7%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82>

Leymarie, Ph., 2009, *Περιορισμένοι πόλεμοι σε αστικές περιοχές - Νέα πεδία μάχης με οδό και αριθμό - Κάτι μεταξύ στρατού και αστυνομίας*, αναδημοσίευση στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία

Ξυδάκης, Ν., 2008, *Όταν οι αναρχικοί είδαν το χάος και σάστισαν*, Αθήνα: Καθημερινή

Ρούσης, Γ., 2013, *Περί βίας*, αναδημοσίευση στο <http://vathikokkino.com/>

Συμεωνίδης, Κ., 2014, *Διαμαρτυριών και εξεγέρσεων συνέχεια*, Deutsche Welle

Τέλλογλου, Γ., 2008, *Οι “φυλές” των διαδηλωτών*, Αθήνα: Καθημερινή,  
<http://www.kathimerini.gr/343426/article/epikairothta/ellada/oi-fyles-twn-newn-diadhltwn>

### **ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ / ΕΚΠΟΜΠΕΣ**

Aformi, 2012, *Το Δικαίωμα στην πόλη*, <http://www.aformi.gr>

Γιουλούντας, Γ., 2013, *Να μην ζήσουμε σα δούλοι*, <http://nevivonspluscommedesesclaves.net>

Domoney, R., 2012, *Exploring Revolt in Greece*, [www.vimeo.com/34054144](http://www.vimeo.com/34054144)

Ηλιόπουλος, Ν., Πορτάλιου, Ε., (συντονισμός) Μπαλτάς, Α., 2013, *Αντίσταση, Εξέγερση, Επανάσταση*, Θεωρία στον αέρα, Στο κόκκινο 105,5

Θεοδωράκης, Στ., 2009, *Ήμουν κι εγώ εκεί*, Πρωταγωνιστές, MEGA,  
<http://www.megatv.com/>

Κούλογλου, Στ., 2008, *Ορισμένα μεμονωμένα περιστατικά*, Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα, NET,  
<http://www.rwf.gr/>

Κούλογλου, Στ., 2010, *Αλέξανδρος Γρηγορόπουλος: Χρονικό μιας προαναγγελθείσας δολοφονίας*, Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα, NET, [www.rwf.gr](http://www.rwf.gr)

Χάι Λάιφ, 2012, *Και τι δεν ήταν, Μιλώντας για το Δεκέμβρη του 2008*, [www.pathfinder.gr](http://www.pathfinder.gr)

Χαιρετάκη, Δ., 2011, *Ici rien, εδώ τίποτα- Ντοκιμαντέρ για τα Εξάρχεια*,  
<http://www.youtube.com/watch?v=QN1XfsbCidc>

Χατζηστεφάνου, Α., 2009, *Οι δύο Ελλάδες του Δεκέμβρη*, ράδιο ΣΚΑΪ, [www.info-war.gr](http://www.info-war.gr)

Χατζηστεφάνου, Α., 2009, *Το soundtrack μιας εξέγερσης*, [www.info-war.gr](http://www.info-war.gr)

Χατζηστεφάνου, Α., 2011, *Χημικός πόλεμος τα δακρυγόνα*, [www.info-war.gr](http://www.info-war.gr)

### **ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ:**

<http://anoixtisyneleysiperisteriou.blogspot.gr/>

<http://apeleftheromenilyriki.blogspot.gr/>

<http://astynomia.gr/>

<https://athens.indymedia.org>

<http://crisis-scape.net/>

<http://dimarxeio-antipliroforisi.blogspot.gr/>

<http://foititix.wordpress.com/>

<http://futura-2008.blogspot.gr/>



<http://greeksolidaritymap.blogspot.gr/>

<http://gseefreezone.blogspot.gr/>

<http://katadimadim.blogspot.gr/>

<http://katalipsiasoee.blogspot.gr/>

<http://katalipsiesiea.blogspot.gr/>

<http://katalipsiparartimatos.blogspot.gr/>

<http://katalipsipolytexneiou.blogspot.gr/>

<http://nomikikatalipsi.blogspot.gr/>